

**FEMICID U REPUBLICI SRPSKOJ
RASPROSTRANJENOST, RAZUMIJEVANJE I SUDSKA PRAKSA**

**FONDACIJA
ŽENSKI CENTAR
TREBINJE**

Impresum

Naziv: *Femicid u Republici Srpskoj, rasprostranjenost, razumijevanje i sudska praksa*

Autorke: *Olga Lola Ninković, dr Ivanka Marković, Radmila Žigić, Željka Mileusnić*

Urednica: *Ljiljana Čičković*

Izdavač: *Fondacija Ženski centar*

Adresa izdavača: *Trebinje, Sjeverni logor bb*

Za izdavača: *Ljiljana Čičković*

Godina izdanja: *2021*

Lektura: *Jelena Škrbić*

Prevod na engleski: *Sanja Bjelanović*

Dizajn i štampa: „PL PRINTEX“ s.p. M. Janjić, Trebinje

Tiraž: 500

Izradu publikacije pomogle su OAK fondacija i Trag fondacija iz Beograda. Sadržaj publikacije u potpunosti je odgovornost autorki i izdavača.

Ovo istraživanje je nastalo iz potrebe da se stručnoj javnosti, ali i građanima i građankama Republike Srpske, ukaže na prisutni fenomen femicida koji je u porastu. Fondacija Ženski centar Trebinje devetnaest godina radi direktno sa žrtvama porodičnog nasilja i na zagovaračkim aktivnostima izmjena politika u pravcu adekvatnije zaštite žrtava porodičnog nasilja. S tim u vezi, odlučili smo da ovim istraživanjem ukažemo relevantnim institucijama/organizacijama i javnosti na rastući problem femicida i da doprinesemo smanjenju ove pojave. Zbog toga se u ime fondacije Ženski centar Trebinje zahvaljujem istraživačicama: Prof. dr Ivanka Marković, mr Željki Mileusnić, Radmili Žigić i Olgi Loli Ninković, koje su u potpunosti ispunile naša očekivanja.

Ljiljana Čičković

Direktorica

Fondacija Ženski centar Trebinje

Ivana Čičković

**FEMICID U REPUBLICI SRPSKOJ
RASPROSTRANJENOST, RAZUMIJEVANJE I SUDSKA PRAKSA**

SADRŽAJ :

Poglavlje I

FEMICID.....	8
1.1.DEFINICIJA FEMICIDA	9
1.2.MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR	11
1.3.KATEGORIZACIJA FEMICIDA U KRIVIČNOM PRAVU	14
1.4.PRAVNA REGULATIVA U REPUBLICI SRPSKOJ	16
1.5.OBLICI FEMICDA	18

Poglavlje II

OBIM I KARAKTERISTIKE FEMICIDA U REPUBLICI SRPSKOJ	21
2.1.DESETOGODIŠNJI POKAZATELJI FEMICIDA U REPUBLICI SRPSKOJ	22
2.2.MODUS OPERANDI FEMICIDA U REPUBLICI SRPSKOJ ZA 2019.	24
2.3.KRATKI OSVRT NA STANJE SAMOUBISTVA ŽENA U REPUBLICI SRPSKOJ	25
2.4.SUICID POČINIOCA FEMICIDA	26

Poglavlje III

ANALIZA SUDSKIH SPISA	30
3.1.OKOLNOSTI IZVRŠENJA	31
3.2.KARAKTERISTIKE POČINILACA	37
3.3.KARAKTERISTIKE ŽRTAVA /OŠTEĆENIH	43
3.4.TOK POSTUPKA	49
3.5.NALAZI I ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	54

Poglavlje IV

STAVOVI I RAZUMIJEVANJA FEMICIDA UNUTAR PRAVOSUĐA I ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA	59
4.1.SUDIJE	59
4.2.TUŽIOCI	64
4.3.AKTIVISTI NEVLADINIH ORGANIZACIJA	70
4.4.ZAKLJUČNA ZAPAŽANJA	74
4.5.PREPORUKE	75

Poglavlje V

PRILOG 1.STUDIJA SLUČAJA	78
PRILOG 2.OBRAZAC ZA PRIKUPLJANJE PODATAKA IZ SUDSKIH SPISA	82

PREDGOVOR

Istraživanje „**Femicid u Republici Srpskoj – rasprostranjenost, razumijevanje i sudska praksa**“ nastalo je u okviru projekta „Izgradnja kapaciteta V“ koji je finansijski podržala Trag fondacija, a realizovala ga je fondacija Ženski centar iz Trebinja.

Imajući u vidu incidencu femicida u regiji i svijetu, smatrali smo da je i na našem prostoru potrebno kroz istraživački rad doći do podataka ne samo o stanju i obimu problema već i o karakteristikama i formama femicida u partnerskim odnosima.

Prema istraživanju koje je provedeno u SAD-u, Velikoj Britaniji, Indiji i Singapuru tokom 2008. godine, oko 50% žena ubijenih od strane njima poznatih lica bile su žrtve svojih intimnih partnera, dok je muškaraca ubijenih od strane intimnih partnera desetostruko manje i to se dešava u 5,5% slučajeva (Renzetti & Edleson, 2008).

Ranija istraživanja rađena u Srbiji navode da je u Beogradu u periodu od 1985. do 1993. godine 65,6% žena viktimizirano od strane svojih partnera (Simeunović-Patić, 2002), a da je u periodu 2010–2012. godine u kontekstu porodično-partnerskih odnosa ubijeno u prosjeku 30 žena godišnje (Mreža „Žene protiv nasilja“, 2013). Sličan trend nastavio se u Srbiji i 2019. godine kada je, prema podacima organizacije „FemPlatz“ (2020a; 2020b), ubijeno 28 žena, a u prvih šest mjeseci 2020. godine 16 žena. Prema podacima promatračkog tijela „Femicide Watch“ (2019) u Hrvatskoj, u periodu od 2016. do 2018. godine, ubijeno je 46 žena, od čega su 39 žena ubile njima bliske osobe.

Posljednjih deset godina tokom kojih su se odigrale različite promjene u socijalnom, političkom, ekonomskom i pravnom kontekstu, u Republici Srpskoj nije izvršeno istraživanje na temu femicida. To i ne predstavlja neku novinu, jer se ovim pitanjem društvo nije posebno bavilo ni prethodnih godina.

Cilj projekta je bio da se ispita fenomenologija femicida u bračnim i partnerskim odnosima sa aspekta žrtve, počinioca, konteksta, sudske prakse i stavova profesionalaca. Svjesni smo da ovo istraživanje i njegovi rezultati ne mogu dati odgovore na sva pitanja, ali se nadamo da će skrenuti pažnju javnosti na ovaj problem.

Istraživanje koje smo započeli 2020. godine je kvalitativno-kvantitativnog tipa i sadrži tri dijela.

Prvi dio istraživanja predstavlja analizu statističkih podataka Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske za period od 2010. do 2019. godine kojim se ukazuje na obim i karakteristike femicida.

Drugi dio predstavlja kvalitativno-kvantitativnu analizu 15 sudske spisa, pravosnažno okončanih predmeta, u kojima su žrtve žene ubili supružnici ili partneri, što je najzastupljeniji oblik femicida u svijetu. Za ove potrebe kreiran je Obrazac za prikupljanje podataka koji se nalazi u prilogu.

Treći dio istraživanja imao je u fokusu analizu stavova profesionalaca iz pravosuđa (sudija i tužilaca) i predstavnica ženskih udruženja sa kojima je vođen strukturisani intervju i njihovo razumijevanje femicida.

Uvodno poglavlje donosi pojašnjenje pojma femicid sa osvrtom na različite teorijske pristupe kod nas i u svijetu i zakonski okvir za procesuiranje ovih krivičnih djela i značajan je doprinos boljem razumijevanju teme koja je sveprisutna u medijskom prostoru Republike Srpske, ali je veoma malo zastupljena u naučnim i stručnim raspravama i u akademskoj zajednici i među praktičarima u krivično-pravnoj praksi, što i ovo istraživanje dokazuje.

Uprkos ograničenjima koja su pratila istraživanje, a bila su uslovljena epidemiološkom situacijom zbog širenja koronavirusa tokom 2020. i 2021. godine, uspjeli smo odgovoriti izazovima koji su pratili ovaj složen rad i javnosti ponuditi odgovore na neka od ključnih pitanja kao što su:

- Koja je rasprostranjenost femicida u Republici Srpskoj i koji su ključni rizici koji doprinose učestalosti ovih teških zločina?
- Koliko su međuzavisni fenomeni nasilja u porodici i femicida?
- Da li su profesionalci i profesionalke u pravosuđu svjesni rizika femicida i da li dovoljno koriste mehanizme prevencije ubistava žena?
- Da li domaći zakonodavni okvir obezbjeđuje dovoljnu zaštitu od nasilja i doprinosi umanjenju femicida?

Svjesni smo da ovo istraživanje ne daje konačne odgovore na postavljena pitanja. Međutim, zadovoljni smo činjenicom da dobijeni rezultati iniciraju pokretanje novih istraživanja na temu femicida, odnosno prevencije femicida i njegovog sprečavanja i suzbijanja. Nadamo se da će ovo istraživanje pokrenuti javni dijalog i društvene akcije koje će fenomen femicida, odnosno rodno zasnovanog ubistva žene, iz sfere štampe i literature prebaciti i nametnuti kao važnu društvenu temu u oblasti javnih politika.

Zahvaljujemo se Ministarstvu unutrašnjih poslova RS na dostavljenim statističkim podacima, svim okružnim sudovima i javnim tužilaštima u Republici Srpskoj koja su dostavila optužnice i presude koje su predmet analize, te svim profesionalcima sa kojima su vođeni intervjui.

I FEMICID

UVOD

Rodno zasnovano nasilje je globalni fenomen koji najčešće pogađa žene i djevojčice širom planete, u svim državama i kulturama, bez obzira na društveno uređenje, religiju, vrijednosti i stavove. Dešava se svakodnevno i svugdje, a obim ovog oblika nasilja nikada nije i neće biti sa sigurnošću utvrđen. Prema podacima koje je iznio UN WOMEN u junu 2020. godine, na globalnom nivou je 243 miliona žena i djevojčica starosne dobi između 15 i 49 godina u posljednjih dvanaest mjeseci bilo izloženo seksualnom i/ili fizičkom nasilju od strane intimnog partnera.¹ Ako se zna da u ovoj oblasti postoji velika „tamna brojka kriminaliteta“ zbog „kulture čutanja“, odnosno da manje od 40% žena koje su izložene nasilju prijave nasilje ili potraže bilo kakvu pomoć, onda je jasno da fizičko, psihičko, ekonomsko, seksualno ili emotivno nasilje predstavlja svakodnevnicu velikog broja žena.² U osnovi svih oblika nasilja jeste činjenica da se ono vrši prema ženi jer je žena i jer je u očima muškarca zbog te činjenice manje vrijedna. Dakle, u pitanju je rodno zasnovano nasilje.

Rodno zasnovano nasilje ima višestruke i dalekosežne posljedice po žrtve i društvo u cjelini. Smatra se da su njegovi korijeni duboko utkani u patrijarhalnoj tradiciji i da se promjenom štetnih rodnih stereotipa i ukidanjem rodne diskriminacije (diskriminacije po osnovu pola) može uticati na smanjenje, odnosno ukidanje rodno zasnovanog nasilja kao ekstremnog oblika diskriminacije.

Svaki oblik rodno zasnovanog nasilja, u čijoj osnovi je želja za dominacijom i manifestacijom moći muškarca nad ženom, neprihvatljiv je, bez obzira u kojoj mjeri povređuje ili ugrožava prava i slobode žene. Međutim, najteži oblik rodno zasnovanog nasilja svakako je ubistvo žene, kao čin njenog fizičkog uništavanja. Ovo ubistvo ima sve karakteristike krivičnog djela ubistva, ali mu je, zbog specifičnosti uzroka i motiva koji su u njegovoj osnovi, u literaturi dat naziv femicid.

1.1.DEFINICIJA FEMICIDA

Iako je pojam femicid prvi put upotrijebljen davne 1801. godine u britanskoj publikaciji *The Satirical Review of London at the Commencement of the Nineteenth Century da označi ubijanje žena* (eng. the killing of a women, Russell, 2008:28, cit. prema Batrićević, 2016:434)³, još uvijek ne postoji jedinstvena definicija femicida. U literaturi se najčešće spominje definicija koju je dala Dajana Rasel (Diana Russell) prilikom svjedočenja o ubistvima

¹ Navedeno prema podacima pronađenim na stranici <https://www2.unwomen.org/> 14. 8. 2020. godine.

² Prema podacima UN Women agencije, koji su objavljeni u medijima 2012. godine, u cijelom svijetu preko 60 miliona djevojčica su „djevojčice mlađenke“, a nekih 100 do 140 miliona djevojčica i žena je iskusilo sakаćenje/rezanje ženskih genitalija. Više od 100 miliona djevojčica je „nestalo“ zbog prenatalnog polnog odabira i preferiranja muške djece. Svake godine više od 600.000 žena i djevojčica postaju žrtve trgovine ljudima.

³ Navedeno prema S. Konstantinović Vilić, N. Petrušić, K. Beker, Društveni i institucionalni odgovor na femicid u Srbiji, Pančevo, 2019, str. 67; Istražujući za knjigu *Femicide in Global Perspective* (2001), Russel i koautorica Roberta Harmes otkrile su da je riječ 'femicid' u Britaniji prvi put bila upotrebljena još 1801. u publikaciji *Satirical Review of London at the Commencement of the Nineteenth Century* kao termin koji označava ubijanje žena, a 3. izdanje *The Oxford English Dictionary* (1989) sadrži istu definiciju femicida koja se pojavila 1848. u Whartonovom *Law Dictionary* (Pravnom rječniku), gdje se navodi da se radi o kaznenom djelu. Navedeno prema S. Kovačević, Ubojstvo žena zato što su žene – organizirana, poticana, dopuštena i nekažnjena, LIBELA , portal o raodu, spolu i demokraciji, dostupno na libela.org/za-stavom/6656-ubojstva – zena-zato-sto-su-zene - Pristupljeno 11.8..2020.

žena na Međunarodnom tribunalu o krivičnim djelima protiv žena (The International Tribunal on Crimes Against Women) u Briselu 1976. godine. Zločini o kojima su bila pripremljena svjedočenja bili su sljedeći: „prisilno majčinstvo (nemogućnost pristupa kontracepciji ili pobačaju), zločini medicinske prirode (violacije od strane ginekologa, psihijatra i drugih doktora; opasni eksperimenti na tijelima žena; nepotrebne operacije – histerektomije, mastektomije, klitoridektomije; prisilna sterilizacija); ekonomski i pravni zločini protiv žena (dvostruko opterećenje žena na tržištu rada, dvostruka diskriminacija žena iz zemalja Trećeg svijeta i imigranata, neplaćeni rad kod kuće, opresija žena u patrijarhalnoj obitelji, zabrana razvoda, progon samohranih majki, progon lezbijki, i zanemarivanje žena u starijoj životnoj dobi); i nasilje nad ženama (silovanje, zlostavljanje ženske djece, premlaćivanje, ubistvo, brutalizacija žena u pornografiji i prostitutici, i nasilje nad ženama zatvorenicama, politički i nepolitički“ (Russell, 1977:2).⁴ Prilikom svjedočenja Rasel je rekla: „Moramo da shvatimo da su mnoga ubistva (homicidi) u stvari femicidi. Moramo da prepoznamo da je pol u osnovi politike tih ubistava. Od spaljivanja vještica u prošlosti do novijeg široko rasprostranjenog običaja ubijanja ženskih beba u mnogim društвima ili do ubijanja žena „u ime časti“, shvatamo da femicid postoji i opstaje veoma dugo. Ali pošto se odnosi samo na žene, nije bilo posebnog imena za to sve dok termin femicid nije skovan.“ (Russell, Van de Ven 1990:104).⁵

Pojam femicida u početku obuhvata „ubistvo žene od strane muškarca“, a kasnije se ovim pojmom označava „ubistvo žena od strane muškarca koje je motivisano mržnjom, prezrom, zadovoljstvom ili osjećajem vlasništva nad ženom“. U tom kontekstu ubistvo žene prilikom izvršenja nekog drugog krivičnog djela, dakle ubistvo koje nije motivisano mizognim osjećajima izvršioca ne bi se moglo smatrati femicidom. Dakle, za postojanje femicida bitno je da je ubistvo motivisano rodom žrtve, odnosno činjenicom da je žrtva žena.

Interesantno definisanje femicida nalazimo u knjizi Femicid u globalnoj perspektivi (Femicide in Global Perspective) iz 2001. godine, u kojoj je ovaj pojam proširen tako da se odnosi na sva ubistva žena, a njime su obuhvaćena i ubistva žena od drugih muškaraca, a ne samo ona učinjena od strane trenutnih ili bivših partnera. „Femicid obično bude kulminacija nasilja nad ženama koje obuhvata širok spektar verbalnog i fizičkog zlostavljanja kao što je silovanje, mučenje, seksualno ropstvo (posebno u prostitutici), incestno i vanporodično seksualno zlostavljanje dece, fizičko i emocionalno zlostavljanje, seksualno uznemiravanje (na telefonu, na ulici, u kancelariji, u učionici), genitalno sakаćenje, nepotrebne ginekološke operacije, primorana heteroseksualnost, prisilna sterilizacija, prisilno materinstvo (kriminalizacijom kontracepcije i abortusa), psihohirurgija, uskraćivanje hrane ženama u nekim kulturama, estetska hirurgija i druge deformacije u ime ulepšavanja. Kada ovi oblici nasilja nad ženama rezultiraju smrću žene, oni postaju femicid.“⁶

Prema nekim autorkama, pojam femicida uključuje i prikrivene oblike ubijanja žena kada smrt žene na neki način dopuštaju mizogini stavovi i/ili društvene institucije. Na primjer, u društвima u kojima nije prepoznato pravo žene na izbor majčinstva, hiljade žena umire svake godine od posljedica nelegalnih pobačaja. Neki drugi oblici prikrivenog femicida su: smrt uzrokovana nepotrebnim operativnim zahvatima kao što su histeroktomija i genitalno sakаćenje, eksperimentiranje sa ženskim tijelom kao što su nedovoljno provjerene ili netestirane metode kontracepcije, opasne bračne prakse, npr. kada je mlada žena

⁴ V. M. Mihelić, Femicid u Latinskoj Americi, Diplomski rad, <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:114:439387>, pristupljeno 16.8.2020.

⁵ V. S. Konstantinović Vilić, i dr., op. cit. str. 68.

⁶ D. Russell, The Origin and the Importance of the Term Femicide, 2011, www.dianarussell.com/origin_of_femicide.html, 13. 8. 2017, navedeno prema Majida Lubura, Pojam femicida i značaj njegovog pravnog regulisanja, www.stranipravnizivot.rs, pristupljeno 16. 8. 2020. godine.

prisiljena na brak sa mnogo starijim muškarcem i prisilni spolni snošaj; zanemarivanje (fizičko, zdravstveno) ženske djece, bolest i glad u siromašnim zemljama.⁷

Treba napomenuti da je Dajana Rasel predlagala uvođenje kategorije „masovni femicid“ kojim bi se označavali smrtni slučajevi žena koji nastaju kao rezultat moći ili dominacije muškaraca, uključujući, na primjer, žene koje umiru od genitalnog sakaćenja, žene koje su ubijene u tzv. zločinima zbog časti ili za vrijeme oružanih sukoba, itd. U novije vrijeme, pojmom femicida obuhvaćena su sva mizogina i seksistička ubistva osoba ženskog pola bez obzira na godine života, uključujući torturu, spaljivanje udovica na muževljevoj lomači ili zbog miraza (Indija), ubistva zbog „uvrede porodične časti“ (Pakistan), smrtne slučajeve zbog sakaćenja ženskih polnih organa (klitorektomija, infibulacija – genitalno sakaćenje osoba ženskog pola – Female genital mutilation FGM) i silovanja, serijska ubistva, ubistva prilikom porodičnog nasilja, trgovine ženama, mortalitet trudnica, kao i ubistva novorođene ženske dece kako bi se prednost dala muškoj deci (Caputi, Russell, 1992:15).⁸

Bez obzira koju definiciju femicida prihvativmo kao adekvatnu, bitno je naglasti da je u osnovi svih definicija ubistvo žene koje je motivisano činjenicom da je žena i otvorenom ili skrivenom željom (potrebom) muškarca za dominacijom u svim odnosima sa ženom. O raširenosti ove pojave govorи i podatak UN Women da je tokom 2017. godine ubijeno 87.000 žena. Više od polovine (58%), tj. 50.000 je ubijeno od strane intimnih partnera ili članova porodice, što znači da je 137 žena širom svijeta svakog dana ubijeno od strane člana porodice. Više od 30.000 žena je namjerno ubijeno u 2017.-oj godini od strane njihovih sadašnjih ili bivših partnera. Na osnovu revidiranih podataka, procijenjeni broj žena koje su intimni partneri ili članovi porodice ubili u 2012.-oj godini bio je 48.000 (48% svih žena žrtava ubistava). Na osnovu toga se čini da se broj femicida, tj. ubistava žena od strane intimnih partnera ili članova porodice širom svijeta povećava.⁹

1.2. MEĐUNARODNOPRAVNI OKVIR

Uočavajući neophodnost stvaranje drugačijeg odnosa prema rodno zasnovanom nasilju, a posebno prema problemu femicida, međunarodne organizacije su usvojile veći broj dokumenata kojima je utvrđeno da rodno zasnovano nasilje predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava i sloboda i da je oblik diskriminacije žena. Dokumentima usvojenim na nivou Ujedinjenih nacija, Savjeta Evrope i Evropske unije, ali i u odlukama kojima tijela koja prate primjenu tih dokumenata odlučuju u pojedinačnim slučajevima kršenja prava koja se njima garantuju, uspostavljeni su međunarodni standardi u oblasti suprotstavljanja nasilju nad ženama.

Relevantni pravni akti nameću državi obavezu da preduzme aktivne mjere u pravcu sprečavanja i suzbijanja rodno zasnovanog nasilja i da omogući adekvatnu zaštitu žrtava ovog oblika nasilja. Posebnu pažnju zaslužuje Deklaracija o eliminaciji nasilja prema ženama¹⁰ koja u članu 1 nasilje nad ženama definiše kao *bilo koji čin nasilja zasnovanog na polno/rodnoj osnovi koje rezultira, ili može rezultirati, fizičkom, polnom ili psihološkom povredom ili patnjom žene, uključujući i prijetnje takvim djelima, prisilu ili svojevoljno oduzimanje slobode, bilo u javnom ili privatnom životu.*

⁷ Vidi S. Kovačević, Ibidem.

⁸ Opširnije o pojmu femicida v. S. Konstantinović Vilić, N. Petrušić, K. Beker, str. 67–71.

⁹ UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME Vienna GLOBAL STUDY ON HOMICIDE Gender-related killing of women and girls, 2018, <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/GSH2018/GSH18....>, pristupljeno 17.8.2020.

¹⁰ Usvojena na Opštoj skupštini Ujedinjenih naroda 20. decembra 1993. godine, Rezolucija 48/104.

Opštom preporukom br. 19 koju je Komitet za uklanjanje diskriminacije žena usvojio 1992. godine ističe se da „nasilje zasnovano na razlici polova koje je usmjereno prema ženi zato što je žena ili nasilje koje u većoj mjeri utiče na žene nego na muškarce, kad ga primjenjuje javna vlast ili ma koje lice, organizacija ili preduzeće potpada pod definiciju iz čl. 1 Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena.“¹¹ Dakle, rodno zasnovano nasilje je oblik diskriminacije žena. Nakon toga uslijedio je niz dokumenata kojima se insistira na uspostavljanju normativnog sistema koji će onemogućiti bilo koji oblik diskriminacije žena, odnosno koji će biti normativna osnova za uspostavljanje ravnopravnosti polova u svim sferama javnog i privatnog života. Značajno je pomenuti i da je Komisija za ljudska prava UN-a 1994. godine imenovala prvu Specijalnu izvjestiteljku za nasilje nad ženama, uzroke i posljedice nasilja. Treća Specijalna izvjestiteljka za nasilje nad ženama je u svoj tematski izvještaj o rodno zasnovanim ubistvima žena, koji je podnijela 2012. godine Savjetu za ljudska prava UN-a, uključila rodno zasnovana ubistva žena bez obzira na to gdje su učinjena i ko ih je učinio. U izvještaju je naglašeno da se za označavanje ovih ubistava koriste različiti termini u različitim dijelovima svijeta (femicid, feminicid, ubistva „iz časti“ i zločini iz strasti). Pored toga, primjećeno je da na globalnom nivou dolazi do porasta rodno zasnovanih ubistava, a kao poseban problem u vezi sa ovim navodi se da je u velikom broju slučajeva izostala odgovornost učinjoca i njegovo kažnjavanje.¹² Prema riječima Generalnog sekretara UN-a, kada država ne kazni počinioce ovakvih djela, to ne samo da pojačava podređenost i nemoć žrtava nasilja, već šalje i poruku društvu da je muško nasilje nad ženama prihvatljivo i neizbjegljivo, što rezultira u normalizaciji nasilničkih obrazaca ponašanja.¹³ Nakon ovog izvještaja doneseno je nekoliko dokumenata koji se bave pitanjem femicida.

Bečkom deklaracijom o femicidu¹⁴ iz 2012. godine (Vienna Declaration on Femicide, 2012) potpisnici su izrazili veliku zabrinutost zbog porasta broja femicida u svijetu i zbog činjenice da često ostaje nekažnjen, što ne samo da pojačava potčinjenost i odsustvo moći žena, već šalje i negativnu poruku društvu da je nasilje nad ženama prihvatljivo i neizbjegljivo. Femicid je definisan kao ubistvo žena i djevojčica zbog njihovog pola, a može se, između ostalog, javljati u sljedećim oblicima : 1) ubistva žena kao rezultat intimnog nasilja partnera; 2) mučenje i mizogino ubijanje žena; 3) ubijanje žena i djevojaka u ime „časti“; 5) ciljano ubijanje žena i djevojaka u kontekstu oružanih sukoba; 4) ubijanje žena povezano sa mirazom; 6) ubijanje žena i djevojaka zbog njihove seksualne orientacije i rodnog identiteta; 7) ubijanje aboridžinskih ili žena i devojčica iz autohtonih grupa zbog njihovog roda; 8) ženski infanticid i rodno zasnovani feticid na osnovu pola; (9) smrti povezane sa genitalnim

¹¹ Odobrena i predložena za potpis, ratifikaciju i pristupanje Rezolucijom Generalne skupštine 34/180 18. decembra 1979. godine, a stupila na snagu 3. septembra 1981. u skladu sa članom 27 (1). Prema članu 1 ove konvencije izraz „diskriminacija žena“ označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje u pogledu pola, što ima za posljedicu ili cilj da ugrozi ili onemogući priznanje, ostvarenje ili vršenje od strane žena, ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom polju, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena.

¹² Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences Rashida Manjoo: Gender-related killings of women, 2012, dostupno na: http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/A.HRC.20.16_En.pdf, pristupljeno 17.8.2020.

¹³ V. Slobodanka Konstantinović Vilić, i dr., ibidem, str. 73,74.

¹⁴ Na simpoziju Akademskog komiteta sistema Ujedinjenih nacija, Small Arms Survey i Bečkog NVO komiteta o statusu žena, povodom obilježavanja Međunarodnog dana eliminacije nasilja nad ženama, 2012. godine, učesnici su se dogovorili i usvojili Deklaraciju o femicidu.

sakaćenjem; (10) optužbe za vještičarenje; i (11) druge oblike femicida povezane sa bandama, organizovanim kriminalom, dilerima droge, trgovinom ljudima, i trgovinom oružjem.”

Potpisnici deklaracije naglašavaju da se tradicija i kultura ne mogu koristiti kao opravdanje za kršenje ženskih ljudskih prava, posebno prava na život i prava da budu slobodne od nasilja, te da je potrebno uložiti napore na svim nivoima društva da bi se postiglo iskorjenjivanje femicida. Deklaracijom je ponovo potvrđena posvećenost zajedničkom radu na zaustavljanju femicida u potpunosti uz poštovanje nacionalnih i međunarodnih pravnih instrumenata i upućen je poziv državama članicama da osmisle, primijene i procijene sveobuhvatne strategije i programe usmjerene na uklanjanje prepreka koje sprečavaju žene i djevojke da uživaju u potpunosti sva prava. Države članice treba da u javne programe obrazovanja intervenišu u pravcu osnaživanja žena i djevojaka, ali i senzibilizovanje muškaraca i dječaka, kako bi se promijenila svijest društva. Uz sve to, neophodno je provoditi i istraživanje o ulozi rodno povezanih uzroka (ili motiva) femicida, uključujući mizoginiju, te informisati javnost o strategijama i programima zaštite žena.¹⁵

Generalna skupština Ujedinjenih nacija je 2013. godine donijela Rezoluciju o preduzimanju mjera protiv rodno zasnovanih ubistava žena i djevojčica kojom se od država članica UN-a traži da sa dužnom pažnjom sprečavaju akte nasilja nad ženama, kao i da istraže, procesuiraju i kazne počinioce u skladu sa nacionalnim zakonima. U Rezoluciji se naglašava potreba unapređivanja prevencije rodno zasnovanih ubistava djevojčica i žena i usvajanje adekvatnijeg zakonskog okvira kojim se obezbjeđuje primjena pravnih sredstava i naknada štete. U tom cilju se zahtijeva da države usvoje niz mjera u vezi sa rješavanjem problema nasilja, uključujući i ubistva djevojčica i žena, da izrade programe prevencije rodno zasnovanog nasilja, da periodično ispituju da li mjere i programi daju rezultate, te ukoliko utvrde da je to potrebno, da ih mijenjaju i prilagođavaju konkretnim potrebama. Dalje se navodi da je neophodno osnažiti sistem krivične zaštite kako bi se učiniovi ovih djela adekvatno kaznili. Rezolucija naglašava potrebu istraživanja rodno zasnovanih ubistava žena, njihovo osnaživanje i edukovanje, posebno u vezi sa faktorima koji ih čine ranjivijim i više u riziku. Generalna skupština UN-a pozvala je države da poboljšaju prikupljanje podataka i statistike, da sarađuju sa UN-ovim tijelima i drugim državama, kao i sa organizacijama civilnog društva i naučnicima i istraživačima, kako bi se zajednički radilo na formulisanju različitih mehanizama za sprečavanje rodno zasnovanih ubistava i da bi se koristili primjerima dobre prakse drugih zemalja.

Generalna skupština Ujedinjenih nacija je 2015. godine usvojila drugu Rezoluciju o preduzimanju mjera protiv rodno zasnovanih ubistava žena i djevojčica (A/RES/70/176, 2015), u kojoj je podsjetila države na prethodnu rezoluciju iz 2013. godine, posebno na obavezu promocije i zaštite svih ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujući prava i slobode žena i djevojčica. Značajno je napomenuti da su ovom rezolucijom države pozvane da jačaju krivičnopravni sistem u pogledu rodno zasnovanih ubistava žena, da poboljšaju međunarodnu saradnju i razmjenu dobrih praksi u krivičnim stvarima u vezi sa nasiljem nad ženama, da se bore protiv stavova u društvu koji održavaju, opravdavaju ili tolerišu nasilje nad ženama, da usvoje integrisane i sveobuhvatne strategije sa ciljem smanjivanja rizika od

---

¹⁵ Deklaracija dostupna na <https://www.unodc.org/documents/commissions>... Pristupljeno 18.8.2020.

rodno zasnovanih ubistava žena, kao i da prikupljaju, analiziraju i izvještavaju o rodno zasnovanim ubistvima žena (A/RES/70/176, 2015, paragraf 2–11).¹⁶

U cilju razumijevanja femicida, kao posebnog oblika rodno zasnovanog nasilja koji je prisutan u svim dijelovima svijeta, neophodno je prikupljati podatke na osnovu kojih je moguće utvrditi uzroke, pojavne oblike, mjere koje se preduzimaju i njihovu efikasnost, itd. Na ovu potrebu ukazuju mnogi međunarodni dokumenti, ali i činjenica da uspješna borba protiv bilo koje pojave zahtijeva dobro poznavanje njene etiologije i fenomenologije.¹⁷

Interesantno je napomenuti da je termin femicid u međunarodnoj sudskoj praksi prvi put upotrijebio Inter-Američki sud za ljudska prava 2009. godine kada je proglašio državu Meksiko odgovornom za ubistvo žena u Siudad Huarezu (slučaj o kom se sud izjasnio tiče se ubistva tri mlađe žene, 2001. godine). Sud je Meksiko proglašio krivim za diskriminaciju i zbog toga što nije zaštitio žrtve, niti obezbijedio efikasnu istragu otmica i ubistava. Sud je naložio Meksiku da sproveđe novu istragu ubistava, da podigne nacionalni spomenik žrtvama, da plati odštetu porodicama žrtava i da poboljša mjere koje sprječavaju nestanak i ubistva žena, kao i da na adekvatan način istraži ubistva žena i djevojaka.¹⁸

Prvi akt na nivou evropskog kontinenta koji je direktno posvećen femicidu, kao obliku rodno zasnovanog nasilja, jeste Rezolucija Evropskog parlamenta od 11. 10. 2007. o ubijanju žena (femicid) u Meksiku i Srednjoj Americi te o ulozi Evropske unije u borbi protiv te pojave. Nakon toga donijeti su i drugi dokumenti među kojima treba posebno pomenuti Zaključke Savjeta Evrope o borbi protiv nasilja nad ženama u Evropskoj uniji (2010), Istanbulsku konvenciju (2011), Rezoluciju Evropskog parlamenta od 8. 10. 2013. o masovnim ubistvima zbog polne diskriminacije: Nestajanje žena? (2012/2273(INI)), Rezoluciju Evropskog parlamenta od 25. 2. 2014. s preporukama Komisiji o borbi protiv nasilja nad ženama (2013/2004(INL)), itd.¹⁹ Svi dokumenti su upravljeni na izgradnju efikasnih strategija i politika za suzbijanje nasilja nad ženama, pogotovo za suzbijanje femicida.

1.3. KATEGORIZACIJA FEMICIDA U KRIVIČNOM PRAVU

Ujedinjeni narodi potiču države da u svojim zakonima prepoznaju femicid, a **UN Women** se godinama zalaže za kategorizaciju femicida kao posebnog krivičnog djela. Smatra se da više od 100 država u svojim zakonima prepoznaje i tretira femicid kao krivično djelo (npr. niz zemalja Južne Amerike, u kojima je femicid poprimio užasne razmjere, ugradio je ovaj termin u svoje zakone.) Sve zemlje Latinske Amerike su 1994. godine ratifikovale Interameričku Konvenciju za sprečavanje, kažnjavanje i eliminisanje nasilja nad ženama, koja predstavlja jedini obavezujući regionalni sporazum posvećen borbi protiv nasilja prema ženama. U skladu sa njom države su inkriminisale femicid kao posebno krivično djelo, ili kao poseban oblik krivičnog djela ubistva (Carcedo, 2006: 10). Bolivija je 2013. godine usvojila

¹⁶ Detaljnije o rezolucijama UN vidjeti kod S. Konstantinović Vilić i dr., ibidem, str. 74–76.

¹⁷ Ova potreba naglašena je i u Opštoj preporuci br. 19 CEDOW Komiteta, Istanbulskoj konvenciji i drugim dokumentima.

¹⁸ Opširnije o ovome u: Majda Lubura, Pojam femicida i značaj njegovog pravnog regulisanja, Strani pravni život, s. 124.

¹⁹ Više o ovome vidjeti u: M. Luburda, op. cit. s. 124,125.

poseban zakon – Opšti zakon koji garantuje ženama život bez nasilja.²⁰ Do kraja 2015. godine sljedeće zemlje su inkriminisale femicid kao posebno krivično delo: Bolivija, Brazil, Čile, Kolumbija, Kostarika, Ekvador, El Salvador, Gvatemala, Honduras, Meksiko, Nikaragva, Panama, Peru i Dominikanska Republika (ECLAC, 2015: 1; Mujica, Tuesta, 2014: 10). Argentina i Venecuela tretiraju femicid kao poseban oblik teškog ubistva (ECLAC, 2015: 1).²¹

U većini zakonskih rješenja femicid se odnosi na ubistva žena koja su izvršena unutar ili izvan porodične sfere, a neke države, kao što su Čile i Kostarika femicid kao krivično djelo ograničavaju na ubistvo žene od strane sadašnjeg ili bivšeg intimnog partnera. Ostale zemlje, kao što su El Salvador, Meksiko, Panama i Peru, usvojile su zakonske definicije koje značajno proširuju skup okolnosti na koje se zakon može primijeniti. Kostarika je takođe izmijenila svoje zakonodavstvo posljednjih godina, proširujući područje primjene definicije femicida u javnu sferu usvajanjem izraza „prošireni femicid“. U većini zakonskih definicija žrtve su žene koje su ubili sadašnji ili bivši intimni partneri i članovi porodice.

Ako se radi o femicidu koji je izvršen izvan porodične sfere, zakoni propisuju elemente krivičnog djela koji ukazuju na prisustvo seksualnog nasilja, ekstremnog mučenja i brutalnosti povezane sa ubistvom žene ili djevojke. Činjenica je da usvajanje posebnih zakona, odnosno uvođenje posebnog krivičnog djela u pravni sistem ne omogućava uvijek i krivično gonjenje ovog djela kao ubistva vezanog za pol žene i djevojke, jer može biti teško da se identifikuju dodatni rodno zasnovani elementi koji su konstitutivni elementi ovog ubistva. Zakoni koji predviđaju femicid kao poseban oblik ubistva najčešće za njega predviđaju i duže kazne zatvora nego za ubistvo.

Pored predviđanja posebnih krivičnih djela, kao što je to femicid, postoje i drugi načini kriminalizacije određenih aspekata ubistava povezanih sa rodom. Neke su države uvele rodno zasnovane otežavajuće faktore za ubistva i druga krivična djela. U nekim slučajevima, ove su odredbe formulisane na rodno neutralan način, dok se druge posebno primjenjuju prema ženama. Otežavajući faktori mogu uključivati specifične motive (kao što su pristrastnost, mržnja i diskriminacija u vezi sa polom neke osobe, kao u Belgiji, Kanadi i Španiji, ili motiv časti i običaja, kao u Turskoj) i činjenične okolnosti (kao što je trudnoća u Ruskoj Federaciji i Turskoj, ili supružnik žrtve, kao u Belgiji, Španiji i Turskoj). Neke države, poput Turske i Palestine, isključile su olakšavajuće okolnosti iz svog krivičnog zakonodavstva koje su ranije koristile za smanjenje kazne za preljubu ili druge porodične okolnosti. Takođe su uvedene posebne odredbe za inkriminiranje ubistava djece, kao što su čedomorstva (na primjer, u Angoli, Kanadi i Gvatemali).

²⁰ Ovim zakonom izmijenjen je i dopunjeno Krivični zakonik Bolivije tako što je femicid inkriminisan kao posebno krivično djelo. Prema članu 252 bis, krivično djelo femicida čini svako lice koje ubije ženu pod nekom od sljedećih okolnosti: 1) ako je učinilac sadašnji ili bivši partner žrtve, bez obzira na to da li su živjeli u zajedničkom domaćinstvu ili bili u emotivnoj ili intimnoj vezi bez kohabitacije; 2) zato što je žrtva odbila da sa učiniocem uspostavi partnerski, emotivni ili intimni odnos; 3) zato što je žrtva trudna; 4) zato što je žrtva u podređenom položaju u odnosu na učinioča ili je sa njim u prijateljskom, poslovnom ili partnerskom odnosu; 5) ako je žrtva u situaciji koja je čini posebno ranjivom; 6) ako je prije ubistva žrtva bila izložena fizičkom, psihičkom, seksualnom ili ekonomskom nasilju od strane učinioča; 7) kada je ubistvu prethodilo neko drugo krivično djelo protiv lične ili seksualne slobode; 8) kada je ubistvo žene povezano sa krivičnim djelom trgovine ljudima ili sa krijumčarenjem; ili 9) kada je ubistvo žene učinjeno prilikom obreda, od strane grupe učinilaca ili kao posljedica običaja. Za krivično djelo femicida u Boliviji je zaprijećena kazna zatvora od 30 godina, bez mogućnosti pomilovanja. Navedeno prema Batričević, op. cit., str. 439.

²¹ Ibidem, str. 438.

U literaturi se navodi da podaci za procjenu efikasnosti odgovora krivičnog pravosuđa na rodno zasnovano ubistvo žena nisu dostupni ni na regionalnom ni na međunarodnom nivou. Zemlje rijetko raščlanjuju statistike krivičnog gonjenja ili osuđivanja prema vrsti ubistva i teško je kvantifikovati da li je nivo osuda adekvatan odgovor na problem. Podaci u El Salvadoru pokazuju da je uslijedila postepena primjena zakona o femicidu i postepeno povećanje osuda za to djelo. Iako uticaj tih presuda nije veliki, činjenica je da zakon omogućava krivičnopravni odgovor na problem femicida.²²

Prema dostupnim informacijama, čini se da u Evropi još nijedna država nije u svoje krivično zakonodavstvo unijela posebno krivično djelo pod nazivom femicid. Države uglavnom razvijaju posebne politike za suzbijanje nasilja nad ženama koje je prepoznato kao ozbiljno kršenje ljudskih prava i ozbiljan problem koji zahtijeva pažnju javnosti. U okviru zakonskih rješenja donesenih u cilju suzbijanja nasilja nad ženama i nasilja u porodici, javljaju se i norme kojima se inkriminiše ubistvo žene od strane člana porodice ili porodične zajednice, odnosno od strane intimnog partnera, ali se za takve slučajeve ne koristi termin femicid.

1.4.PRAVNA REGULATIVA U REPUBLICI SRPSKOJ

Iako krivično zakonodavstvo Republike Srpske spada u red onih zakonodavstava koja su implementirala većinu međunarodnih standarda vezanih za zaštitu žena od svih oblika nasilja i zlostavljanja, Krivični zakonik Republike Srpske ne sadrži posebno krivično djelo kojim bi se isključivo inkriminisalo ubistvo žene, tj. femicid. To ne znači da u Republici Srpskoj nema slučajeva femicida jer nas mediji obavještavaju o slučajevima ubistava žena nakon napuštanja bračne ili vanbračne zajednice od strane intimnog partnera (sadašnjeg ili bivšeg, bračnog ili vanbračnog). Dakle, u osnovi takvih ubistava je upravo motiv ljubomore i posesivnosti jer „njegova žena njemu pripada“, odnosno želja da se žena zadrži pod kontrolom ili da se kazni zbog neposlušnosti ili napuštanja te da se fizički uništi, a to su sve karakteristike femicida.

Međutim, bilo bi pogrešno zaključiti da zakonodavac ovom problemu nije posvetio određenu pažnju, samo je propustio da ga nazove pravim imenom, tj. femicidom. U Krivičnom zakoniku Republike Srpske postoje inkriminacije koje su rodno neutralne, ali dosadašnja praksa pokazuje da je u njihovoј osnovi zapravo femicid.

Prije nego što se osvrnemo na inkriminacije koje se mogu i treba da se primjenjuju na ovakve slučajeve, podsjetićemo se da je Republika Srpska u svoje krivično zakonodavstvo još davne 2000. godine unijela posebno krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici kojim su inkriminiani svi oblici nasilja, te drsko i bezobzirno ponašanje kojim se ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana porodice ili porodične zajednice. Iako je ova inkriminacija rodno neutralna, posve je jasno da je cilj ove inkriminacije bio, a i sada je, da se obezbijedi zaštita žene od nasilja koje doživljava u okviru porodice ili porodične zajednice. Kao poseban teži oblik ovog djela predviđen je slučaj kada uslijed osnovnog i nekoliko težih

²² Opširnije o pravnoj regulativi femicida v. UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME Vienna GLOBAL STUDY ON HOMICIDE Gender-related killing of women and girls, 2018, str. 48–54. <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/GSH2018/GSH18>, pristupljeno 18. 8.2020.

oblika djela nastupi smrt člana porodice ili porodične zajednice. U pitanju je krivično djelo kvalifikovano težom posljedicom tako da u odnosu na nastupanje smrtne posljedice mora postojati nehat učinioca. Praktično, to znači da će se ovaj oblik djela primijeniti na slučajeve u kojima nasilnik nije htio niti želio nastupanje smrtne posljedice člana porodice ili porodične zajednice prema kojem je primjenjivao nasilje, već je olako držao da do toga neće doći ili da će to moći spriječiti. Moguće je čak da učinilac djela nije ni bio svjestan činjenice da uslijed njegovog nasilničkog ponašanja može nastupiti smrtna posljedica, ali je prema okolnostima djela i prema svojim ličnim svojstvima bio dužan da to predviđi i mogao je da to predviđi. Dakle, nema izraženog htijenja za nastupanje smrtne posljedice člana porodice ili porodične zajednice. Pored ovog oblika djela, predviđen je i najteži oblik koji postoji u slučaju kada učinilac liši života člana porodice ili porodične zajednice kojeg je prethodno zlostavljao. Za ovaj oblik djela bila je predviđena kazna zatvora najmanje deset godina (a poseban maksimum je dvadeset godina). Ovaj oblik djela predstavlja umišljajno ubistvo člana porodice ili porodične zajednice koji je u prethodnom vremenu bio žrtva porodičnog nasilja. (Nažalost, u sudskoj praksi Republike Srpske optužnica za ovaj oblik krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici promijenjena je u optužnicu za ubistvo uz usmeno obrazloženje da je jako teško dokazati prethodno zlostavljanje.) Polazeći od činjenice da se u navedenom slučaju ubistva radi zapravo o umišljajnom ubistvu člana porodice ili porodične zajednice koje se od drugih slučajeva ubistva razlikuje samo po specifičnom odnosu učinjocu i žrtve, redaktori novog Krivičnog zakonika iz 2017. godine su ovaj oblik krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici premjestili tamo gdje mu je i mjesto, tj. u oblike krivičnog djela teškog ubistva (čl. 125, st.1, t.3). Prema tome, onaj ko liši života člana svoje porodice kojeg je prethodno zlostavljao kazniće se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora (prema Nacrtu Zakona o izmjenama i dopunama KZ za ovaj oblik djela umjesto kazne dugotrajnog zatvora predviđena je kazna doživotnog zatvora).

Pored ovog oblika teškog ubistva, na slučajeve ubistva žene iz mizoginih razloga moguće je primijeniti i pravnu kavalifikaciju teškog ubistva iz mržnje jer, prema članu 123, st. 1, t. 21 KZ RS, krivično djelo iz mržnje je djelo izvršeno u potpunosti ili djelimično zbog rasne, nacionalne ili etničke pripadnosti, jezika, vjerskog uvjerenja, boje kože, pola ili seksualnog opredjeljenja, zdravstvenog statusa ili rodnog identiteta nekog lica.

Na slučajeve femicida, tj. ubistvo žene koje je izvršeno iz osvete ili odmazde zbog napuštanja bračne ili vanbračne zajednice, zbog zasnivanja nove partnerske veze moguće je primijeniti i neke druge oblike teškog ubistva, kao što je ubistvo iz niskih pobuda ili zbog bezobzirne osvete (čl. 123, st. 1, t. 2). U starijoj sudskoj praksi se ovaj oblik teškog ubistva primjenjivao na takve slučajeve ubistava.

Kao poseban oblik teškog ubistva KZ predviđa i ubistvo trudne žene, odnosno ubistvo žene za koju učinilac zna da je trudna (čl. 125, st. 1, t. 7).

Ukoliko je smrtna posljedica nastupila kao posljedica preduzetog nasilja u porodici, a bila je obuhvaćena nehatom učinjocu, na te slučajeve će se primijeniti krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici (čl. 190, st. 4) sa predviđenom kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

Poseban oblik femicida jeste ubistvo žene koje je nastalo kao posljedica nekog oblika genitalnog sakaćenja. Krivični zakonik RS predviđa kažnjavanje za ove radnje, ali opet ne kroz

posebno krivično djelo femicid, već kroz krivično djelo genitalno sakaćenje žena, odnosno njegov teži oblik sa predviđenom kaznom zatvora od dvije do dvanaest godina.

Infaticid, kao poseban oblik ubistva žene, dešava se prilikom njenog rođenja i to zbog činjenice da je žena. Takvih slučajeva je bilo i u praksi naroda koji žive na prostoru BiH, a i danas se mogu pročitati informacije o pronađenim mrtvim ili ostavljenim novorođenčadima. KZ RS kroz inkriminaciju ubistvo djeteta pri porođaju predviđa kažnjavanje majke koja liši života svoje dijete, za vrijeme porođaja ili neposredno nakon porođaja, pod uticajem stanja koje je izazvano porođajem, kaznom zatvora od jedne do pet godina. Ovim djelom se štiti život novorođenčeta, bez obzira na pol, ali ranija praksa, kao i prakse u nekim drugim zemljama, pokazuju da se ženska djeca češće javljaju kao žrtve ovog delikta.

Kao specifičan slučaj ubistva žene mogao bi se posmatrati i slučaj protivpravnog prekida trudnoće ukoliko je ono obavljeno protiv volje trudnice, pa uslijed toga nastupi smrt (čl. 130, protivpravan prekid trudnoće).

Poseban oblik femicida, moglo bi se reći prikriveni oblik femicida, postoji u svim slučajevima u kojima je žena izvršila samoubistvo zbog dugogodišnjeg maltretiranja, psihičkog ili fizičkog, od strane svog intimnog partnera. Takve situacije su pokrivenе krivičnim djelom navođenje na samoubistvo ili pomaganje u samoubistvu (čl. 129, st. 2 – ko surovo ili nečovječno postupa sa licem koje se prema njemu nalazi u odnosu kakve podređenosti ili zavisnosti, pa ono uslijed takvog postupanja izvrši samoubistvo koje se može pripisati nehatu učinjoca kazniće se kaznom zatvora od 6 mjeseci do 5 godina). Međutim, u sudskej praksi gotovo da se ne može naći primjer za ovo krivično djelo, a smatramo da je značajan broj suicida žena, pogotovo ako je žena prethodno bila žrtva porodičnog nasilja, posljedica upravo surovog i nečovječnog postupanja njenog intimnog partnera (bračnog ili vanbračnog).

1.5.OBLICI FEMICIDA

U zavisnosti od kriterija od kojih se polazi, u literaturi se navode različiti oblici femicida.

Najčešća klasifikacija femicida je vršena prema odnosu učinjoca i žrtve. U tom smislu se navode sljedeći oblici femicida: femicid intimnog partnera (izvršioci muževi/bivši muževi, ljubavnici/seksualni partneri, bivši ljubavnici/seksualni partneri, momci/bivši momci), porodični femicid (izvršioci otac/očuh, braća, polubraća, ujak, djed, svekar, djever), femicid koji su izvršili drugi poznati izvršioci (priatelj porodice, muška figura autoriteta, na primjer nastavnici, sveštenici, kolege na poslu), femicid koji su izvršile nepoznate osobe muškog pola prilikom izvršenja nekog drugog krivičnog djela, razbojništva, razbojničke krađe sa smrtnim ishodom, u oružanim sukobima.²³

Prema podacima koji su dostupni, čini se da je ipak najčešći oblik femicida ubistvo žene od strane intimnog partnera. Studije sprovedene u Australiji, Kanadi, Izraelu, Južnoj Africi i Sjedinjenim Američkim Državama tokom 1990-ih i početkom 2000. godine, pokazale su da je između 40% i 70% žena ubijeno od strane njihovih intimnih partnera, obično u kontekstu zlostavljanja, odnosno nasilja (WHO, 2002). Analiza 249 sudskeh spisa u Zimbabveu,

²³ V. S. Konstantinović Vilić, i dr., op. cit., str. 78.

sprovedena 1993. godine, otkrila je da je u 59% slučajeva ubistvo žene počinio intimni partner žrtve. U Ujedinjenom Kraljevstvu tokom 2001. godine, 37% ubijenih žena bile su žrtve ubistava koje su počinili njihovi bračni ili intimni partneri. Prema izveštaju Vlade Rusije iz 2006. godine, procjenjuje se da u desetogodišnjem periodu (1995–2005), u prosjeku, 14.000 ruskih žena ubiju partneri ili drugi članovi porodice. Među njima, skoro 20% je trpjelo kontinuirano nasilje, gotovo polovina njih bila je zlostavlјana tokom trudnoće, bolesti, odnosno, mnoge su bile žrtve sistematskog zlostavljanja. Zvanični podaci Vlade Rusije potvrđuju da je broj ubijenih žena (broj femicida) veći od broja ruskih vojnika koji su smrtno stradali tokom desetogodišnjeg rata u Avganistanu (oko 13.000 vojnika u periodu od 1979. do 1989. godine). Studija o nasilju nad ženama i ubistvu u okviru partnerskih odnosa iz 104 zemlje i teritorije koje su analizirane u periodu od 2009. do 2013. godine pokazuje da godišnje bude prijavljeno prosječno oko 44.000 ubistava u kontekstu nasilja u porodici.²⁴

U osnovi ovih oblika ubistava su različiti faktori. Smatra se da je kod femicida intimnog partnera najčešći uzrok ubistva seksualna ljubomora i gubitak kontrole nad žrtvom. Na to upućuju rezultati analize podataka iz policijskih dosijea o ubistvima koju je uradila Brukman (Brookman) prema kojima najveći procenat ubistava žena od strane muškaraca postoji između intimnih partnera (od 19 slučajeva 83%), a od ovih, skoro polovina (osam slučajeva) se dogodila kada je žena donijela odluku da napusti muškog partnera ili tamo gdje je bila percipirana (osnovano ili ne) kao nevjerna muškarцу, što takođe predstavlja prijetnju intimnom partnerstvu.²⁵

Međutim, bez obzira o kojem obliku femicida se radi, njegova osnovna karakteristika jeste rodna zasnovanost, kontrola i diskriminacija koja eskalira u jednom trenutku i završava se ubistvom.

---

²⁴ Podaci navedeni prema D. Spasić, D. Kolarević, Z. Luković, Femicid u partnerskim odnosim, Temida, br. 3/17, str. 415, 416.

²⁵ Ibidem, str. 79.

LITERATURA

Kovačević, S., Ubojstvo žena zato što su žene – organizirana, poticana, dopuštena i nekažnjenja, LIBELA , portal o raodu, spolu i demokraciji, dostupno na libela.org/sastavom/6656-ubojstva –zena-zato-sto-su-zene, pristupljeno 11.08.2020.

S. Konstantinović, S., Vilić, N. Petrušić, K. Beker, 2019, Društveni i institucionalni odgovor na femicid u Srbiji, Pančevo.

Lubura, M., Pojam femicida i značaj njegovog pravnog regulisanja, Strani pravni život, www.stranipravnizivot.rs, pristupljeno 16.8.2020.

Mihelić, M., Femicid u Latinskoj Americi, Diplomski rad, <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:114:439387>, pristupljeno 16.8.2020.

Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences Rashida Manjoo:

Gender-related killings of women, 2012, dostupno na: http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/A.HRC.20.16_En.pdf, pristupljeno 17.8.2020.

Spasić, D., Kolarević, D., Luković, z., Femicid u partnerskim odnosim, Temida, br. 3/17.

UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME Vienna GLOBAL STUDY ON HOMICIDE Gender-related killing of women and girls, 2018. , <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/GSH2018/GSH18....> pristupljeno 18.8.2020.

II OBIM I KARAKTERISTIKE FEMICIDA U REPUBLICI SRPSKOJ

Demografija nasilja u porodici ukazuje da je nasilje u porodici sa smrtnim ishodom jedino krivično djelo u kojem su žene češće žrtve nego muškarci. Prema studijama Svjetske zdravstvene organizacije, ubistvo žena od strane intimnog partnera čini između 40% i 70% svih ubistava žena.²⁶

Globalne analize statističkih podataka iz svih dijelova svijeta pokazuju da godišnje bude prijavljeno prosječno oko 44.000 ubistava u kontekstu nasilja u porodici u 104 zemlje i teritorije koje su analizirane u periodu od 2009. do 2013. godine.

Femicid u najopštijem smislu predstavlja ubistvo žene. Najčešći oblik femicida u Jugoistočnoj Evropi je ubistvo žene počinjeno od strane člana porodice i intimnog partnera. Navedeno proizlazi iz sljedećih pokazatelja:

- 61% svih ubijenih žena ubio je član porodice, u poređenju sa 12,4% svih ubijenih muškaraca.
- U Jugoistočnoj Evropi, 38,6% svih ubijenih žena i 1,2% svih ubijenih muškaraca ubio je intimni partner.
- U Jugoistočnoj Evropi, 37,7% ubistava koje je počinio član porodice izvršeno je vatrenim oružjem.
- U Jugoistočnoj Evropi, 36,5% žena i 39,6% muškaraca koje je ubio član porodice ubijeno je vatrenim oružjem.
- U Jugoistočnoj Evropi, 43,5% svih žena koje je intimni partner ubio ubijeno je vatrenim oružjem.
- U Jugoistočnoj Evropi, 60,6% žena i 47,1% muškaraca smatra da ih vatreno oružje kod kuće čini manje sigurnim.
- U Jugoistočnoj Evropi, 68,6% žena ubijenih vatrenim oružjem ubijeno je u svojim kućama, stanovima ili dvorištima.
- U Jugoistočnoj Evropi, 37,4% prijavljenih slučajeva nasilja u porodici koji su uključivali vatreno oružje imali su smrtonosni ishod.
- U Jugoistočnoj Evropi, samo 8,5% odbijenih podnosiča zahtjeva za nove dozvole za oružje odbijeno je zbog porodičnog nasilja.
- U Jugoistočnoj Evropi, samo 2,3% svih poništenih dozvola za vatreno oružje poništeno je zbog nasilja u porodici.
- U Jugoistočnoj Evropi, zloupotreba vatrenog oružja prijavljena je u samo 0,3% registrovanih krivičnih djela nasilja u porodici.²⁷

---

²⁶ L. L. Dahlberg, E. G Krug, A. J. Mercy, A. Zwi and R. Lozano, *World report on violence and health*. Geneva, World Health Organisation, 2002.

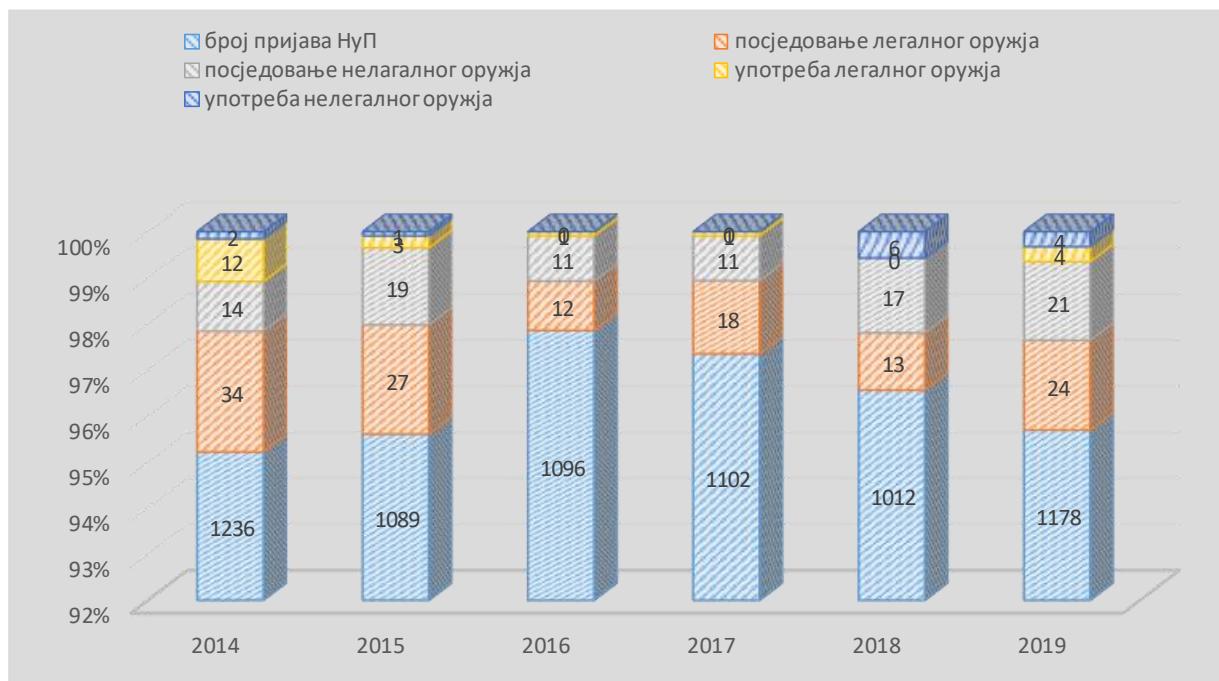
²⁷Izvor:https://www.seesac.org/f/docs/Gender-and-SALW/Misuse-of-firearms-in- SEE_ENG_WEB_FINAL_1.pdf, pristupljeno 15. 10. 2020. godine.

U Bosni i Hercegovini, 66,7% ubijenih žena i 15,5% ubijenih muškaraca ubijeno je od strane člana porodice, dok je 45,5% žena koje je ubio njihov intimni partner ubijeno vatrenim oružjem.²⁸ Pregledom predstavljenih pokazatelja, nesporno se može konstatovati da stanje femicida na području Jugoistočne Evrope i Bosne i Hercegovine ne odstupa od globalne demografske slike.

2.1. DESETOGODIŠNJI POKAZATELJI FEMICIDA U REPUBLICI SRPSKOJ

Uzimajući u obzir činjenicu da ubistvu žena od strane člana porodice ili intimnog partnera prethodi najčešće dugogodišnje nasilje, svrshishodno je u cilju iznalaženja rješenja prevencije femicida prethodno sagledati i stanje prijavljenog nasilja u porodici, kao i statistiku legalnog i nelegalnog posjedovanja vatrenog oružja koje je najčešće sredstvo izvršenja femicida.

U grafikonu koji slijedi predstavljeni su podaci Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske za period 2014–2019. godina.

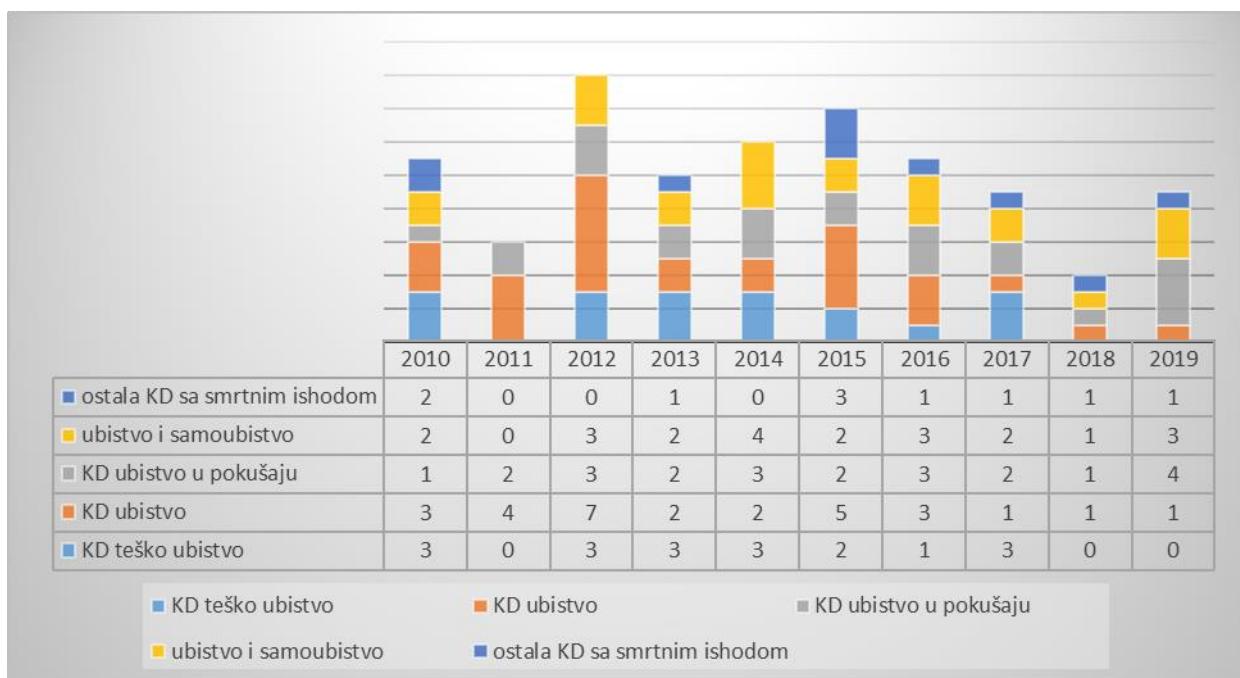
Grafikon 1. Podaci MUP-a RS od 2014. do 2019.

Prema predstavljenom grafikonu, u 2014. godini je prijavljeno 1236 slučajeva nasilja u porodici u okviru kojih je provjerama policijskih službenika u 34 slučaja evidentirano legalno posjedovanje vatrenog oružja i u 14 slučajeva nelegalno posjedovanje vatrenog oružja. U 12 slučajeva nasilja u porodici je upotrebljeno oružje koje je učinilac legalno posjedovao, a u dva slučaja oružje koje je bilo u nelegalnom posjedu učinjoca. Tokom 2015. godine, nasilje u porodici u Republici Srpskoj je prijavljeno 1089 puta, a prilikom postupanja policije utvrđeno je legalno posjedovanje oružja u 27 slučajeva, a nelegalno posjedovanje u 19 slučajeva. Iste

²⁸ Izvor: https://www.seesac.org/f/docs/Gender-and-SALW/Gender-And-Small-Arms_BiH_BCS_WEB.pdf, pristupljeno 20. 9.2020. godine.

godine u tri slučaja nasilja u porodici upotrebljeno je oružje koje je legalno posjedovano, a u jednom slučaju oružje koje je učinilac nelegalno posjedovao. Kasnije, 2016. godine zaprimljeno je 1096 prijava nasilja u porodici u okviru kojih su u 12 slučajeva počinjenici oružje legalno posjedovali, a u 11 slučajeva nelegalno. U jednom slučaju učinilac je upotrebljio oružje koje je legalno posjedovao. U 2017. godini je evidentirano 1102 slučaja nasilja u porodici, te su policijski službenici tokom postupanja utvrdili da u 18 slučajeva počinjenici legalno posjeduju oružje, a u 11 slučajeva, nelegalno. Kao i prethodne godine, u jednom slučaju je učinilac koji legalno posjeduje oružje to oružje i upotrebljio. Neznatno manji broj prijava nasilja u porodici u odnosu na prethodnu godinu bio je u 2018. godini i iznosio je 1012, a utvrđeni broj legalnog posjedovanja oružja je bio 13, a nelegalnog 17. Tokom 2018. godine u šest slučajeva nasilja u porodici upotrebljeno je oružje koje su učinjenici nelegalno posjedovali. U 2019. godini dolazi do povećanja posjedovanja i korišćenja oružja, što proizlazi iz podataka da je u 1178 prijavljenih slučajeva nasilja u porodici konstatovano legalno posjedovanje oružja u 24 slučaju, a u 21 slučaju je bilo nelegalno posjedovanje oružja. U četiri slučaja upotrebljeno je oružje koje je bilo u nelegalnom posjedu, a isto toliko puta je upotrebljeno oružje koje je učinilac legalno posjedovao.

Značaj sagledavanja i razumijevanja ovih podataka o posjedovanju i zloupotrebi vatrenog oružja u slučajevima nasilja u porodici u direktnoj je uzročno-posljedičnoj vezi sa podacima o ubistvima žena predstavljenim u Grafikonu 2.

Grafikon 2. Podaci o ubistvu žena

Kao što je vidljivo iz Grafikona 2, tokom desetogodišnjeg perioda, u intervalu od 2010. do 2019. godine, u Republici Srpskoj je ubijeno 47 žena, a još je 10 lica ženskog pola smrtno stradalo kao žrtve nekih drugih krivičnih djela. Naime, evidentiran je jedan slučaj nehatnog lišenja života i to u toku 2010. godine, dok je po jedno krivično djelo ubistvo djeteta pri porođaju evidentirano u toku 2015., 2016. i 2017. godine. Takođe, evidentirano je po jedno krivično djelo izazivanje opšte opasnosti u toku 2013., 2015. i 2018. godine, te jedno krivično

djelo teška tjelesna povreda u toku 2010. godine i po jedno krivično djelo nasilje u porodici u toku 2015. i 2019. godine u kojima su lica ženskog pola smrtno stradala. Takođe, u istom periodu pokušano je ubistvo još 23 žene, a posebno je značajan podatak da su 22 učinioца ubistva žena izvršila samoubistvo, što implicira da su u skoro pola slučajeva, ili, preciznije, u 46,81% slučajeva nakon izvršenog zločina presudili i sebi.

2.2. MODUS OPERANDI FEMICIDA U REPUBLICI SRPSKOJ ZA 2019. GODINU

U toku 2019. godine pet žena je lišeno života, od kojih su, posmatrano u odnosu srodstva sa počiniocem, dvije supruge, dvije intimne partnerke i jedna snaha. Kao izvršioci su identifikovani muškarci, od kojih su dvojica bračni drugovi – suprug, dvojica su intimni partneri i jedan je svekar.

Hronološki pregled lišenja života žena u toku 2019. godine u Republici Srpskoj:

Slučaj prvi

Dana 31. 3. 2019. godine oko 19.55 časova, N.P. – **svekar** izvršilac (1952) iz S...., opština S.... je prijavio PS Srbac da je oko 19.35 časova **upotrebom vatrenog oružja – pištolja** lišio života **snahu** I.P. (1978) iz tog mjesta. Lice je lišeno slobode i od njega je oduzeto oružje. Izvršena je obdukcija tijela. Krivično djelo kvalifikovano kao ubistvo.

Slučaj drugi

Dana 12. 4. 2019. godine oko 07.40 časova je prijavljeno Policijskoj stanici Teslić – Stanično odjeljenje policije Blatnica da je u dvorištu porodične kuće u mjestu O...., opština T..., D.K. – izvršilac (1959) **upotrebom vatrenog oružja – automatske puške** lišio života dugogodišnju **intimnu partnericu** M. K. (1970), a zatim je **izvršio samoubistvo**. Policijski službenici su ponašli navedeno oružje, a potom su prilikom pretresa putničkog motornog vozila marke „caravele“, vlasništvo počinjoca pronašli i izuzeli municiju i vojničku torbicu. Krivično djelo kvalifikovano kao **ubistvo**, nakon čega je počinilac izvršio samoubistvo.

Slučaj treći

Dana 2. 7. 2019. godine oko 15.30 časova, S.R. – **suprug** izvršilac (1966) iz T.... je **upotrebom vatrenog oružja – pištolja** na radnom mjestu u Filijali Fonda zdravstvenog osiguranja u T.... lišio života **suprugu** Lj.R. (1968) iz tog mjesta. Izvršilac je **pokušao da se ubije**, ali je hitno prevezen u bolnicu gdje mu se ljekari bore za život. Dana 26. 7. 2019. godine izvršilac je u KC Podgorica **preminuo**. Krivično djelo kvalifikovano kao **nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici sa smrtnom posljedicom**.

Slučaj četvrti

Dana 9. 11. 2019. godine, K.B. –**suprug** izvršilac (1967) je u garaži porodične kuće, u I... I..., pucajući iz **automatske puške**, sa više hitaca usmratio svoju **suprugu** S.B. (1980), a potom je tim oružjem izvršio **samoubistvo**. U navedenom slučaju se radi o izvršenom krivičnom djelu **ubistvo**, nakon čega je počinilac izvršio samoubistvo.

Slučaj peti

Dana 17. 12. 2019. godine oko 19.00 časova, Đ.T. – izvršilac (1995) se dovezao na lokaciju poznatu kao „S...“ u mjestu R... Lj..., opština S...., gdje je iz neutvrđenih razloga ***kuhinjskim nožem*** nekoliko puta ubo u stomak i tijelo svoju ***intimnu partnerku*** B.M. (1999), koja je od zadobijenih povreda preminula na licu mjesta. Nakon izvršenog ubistva osumnjičeni je izvršio ***samoubistvo vješanjem*** o granu drveta na navedenoj lokaciji. U navedenom slučaju se radi o izvršenom krivičnom djelu ***ubistvo***, nakon kojeg je počinilac izvršio samoubistvo.

Predstavljeni slučajevi iz 2019. godine nedvosmisleno ukazuju na postojanje srodničkog ili intimnog odnosa između žrtve i izvršioca krivičnog djela ubistva, što ukazuje da se radi o tipičnom slučaju femicida. Tako su, npr., u trećem i četvrtom slučaju očite podudarnosti u pogledu srodstva jer suprug lišava života suprugu. Nakon izvršenog djela, autodestruktivno djeluje prema sebi i nanosi povrede opasne po život i sa smrtnim ishodom. Kao sredstvo koristi malokalibarsko vatreno oružje. Međutim, u trećem slučaju nadležno tužilaštvo primjenjuje pravnu kvalifikaciju krivičnog djela ubistva, a u četvrtom slučaju se djelo kvalificuje kao nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici sa smrtnom posljedicom.

Sa kriminalističkog aspekta, posebno kriminalističke analize, i sa preventivnog aspekta, izuzetno značajan je *modus operandi* ili način izvršenja ovih krivičnih djela. U četiri slučaja djela su izvršena malokalibarskim²⁹ vatrenim oružjem, a u jednom slučaju izvršilac je kao sredstvo koristio hladno oruđe pogodno za nanošenje povreda opasnih po život. Činjenice evidentirane u predstavljenim studijama slučaja kao što su „usmratio sa više hitaca“ i „pronašli i izuzeli municiju i vojničku torbicu“ ukazuju na postojanje namjere i upornosti pri izvršenju djela, te plansku i laku dostupnost vatrenog oružja i municije. Dakle, kao i u ostalim zemljama regionala i šire, i u Republici Srpskoj se kao najčešći način izvršenja krivičnih djela kojima se žena lišava života javlja upotreba vatrenog oružja. Ostaje nepoznanica i „tamna brojka“ krivičnih djela nasilja u porodici u kojima je isto vatreno oružje prije lišenja života žena korišćeno kao sredstvo za nanošenje tjelesnih povreda, prijetnje po život i tijelo i uopšte sve vidove psihičkog nasilja. U prilog navednom, ali i upitnosti posvećenosti prevenciji femicida, govori i podatak da je u Bosni i Hercegovini samo 1,9% svih odbijenih zahtjeva za izdavanje dozvole za posjedovanje i/ili nošenja oružja odbijeno po osnovu nasilja u porodici, a od svih oduzetih dozvola samo 1,3% je oduzeto po osnovu nasilja u porodici.³⁰

2.3. KRATKI OSVRT NA STANJE SAMOUBISTVA ŽENA U REPUBLICI SRPSKOJ

Samoubistvo³¹ je svjesno i namjerno aktivno ili pasivno uništenje vlastitog života pri čemu počinilac mora biti svjestan da će nakon ovog čina nastupiti posljedica (smrt). Pored ove najčešće korišćene, postoji i bezbroj drugih koje samoubistvo definišu kao:

²⁹ Malokalibarsko oružje podrazumijeva svako nosivo/prenosivo smrtonosno oružje za individualnu upotrebu koje ispaščuju ili izbacuju, ili služe za ispiranje ili izbacivanje sačme, zrna ili projektovano isticanje. Takođe, ovu grupu oružaja čini i ona koja se može popraviti tako da ispaljuju ili izbacuju sačmu, zrno ili projektil djelovanjem eksplozivom.

³⁰ Izvor: https://www.seesac.org/f/docs/Gender-and-SALW/Gender-And-Small-Arms_BiH_BCS_WEB.pdf, pristupljeno 20. 9. 2020. godine.

³¹ <https://sh.wikipedia.org/wiki/Samoubistvo#Terminologija>, pristupljeno 20.9.2020. godine

- *usamljeničko i očajničko rješenje za trpljenje koje za jednu osobu izgleda kao situacija koja nema drugu alternativu,*
- *oblik poremećene komunikacije u trenucima teških životnih kriza, ili metaforički rečeno, kao intrapsihičku dramu na interpersonalnoj pozornici, ili ponašanje koje se kreće između normalnog i patološkog.*

Iako samoubistvo žena nije tema ove analize i ne dokazuje se direktna veza sa stanjem femicida u Republici Srpskoj, s obzirom na to da se, bar dijelom, ne može negirati uzročno-posljedična veza samoubistava žena sa dugotrajnim nasiljem u porodici koje u konačnici može završiti lišenjem života žene od strane nasilnika ili samoubistvom žene, cijeni se opravdanim predstavljanje podataka o samoubistvu žena tokom desetogodišnjeg perioda:

GODINA	BROJ SAMOUBISTAVA ŽENA
2010.	46
2011.	65
2012.	52
2013.	58
2014.	48
2015.	50
2016.	49
2017.	52
2018.	42
2019.	37
499	

Tabela 1. Broj samoubistva žena za period 2010–2019.

Kao što vidljivo iz Tabele 1, u periodu od 2010. do 2019. godine samoubistvo je izvršilo 499 žena i to najviše u 2011. godini, 65 žena, a najmanje u 2019. godini, 37 žena. Nesumnjivo, pokazatelji predstavljeni u tabeli zahtijevaju u nekom narednom periodu posvećenost i potrebu za istraživanjem uzroka alarmantnog broja samoubistava žena u Republici Srpskoj i potencijalne povezanosti sa posljedicama rodno zasnovanog nasilja.

2.4 SUICID POČINIOCA FEMIDICA

Poseban istraživački izazov predstavljaju slučajevi ubistava žena od strane intimnih partnera koji nakon što oduzmu ženi život dignu ruku na sebe, jer se ovi slučajevi ne mogu procesuirati, pa o njima uglavnom saznajemo preko medijskih izvještaja ili statističkih

izvještaja policije. Bez obzira na to što je ovim slučajevima metodološki pristup otežan, društvena i naučna zajednica ne treba da ih zanemare, uzimajući u obzir tragične posljedice i opasnost koju predstavljaju.

Prema empirijskim nalazima različitih istraživanja, učinoci homicidnog nasilja nad partnerkom koji su neposredno po ubistvu izvršili samoubistvo predstavljaju sasvim poseban tip učinilaca koje od ostalih naročito izdvajaju upadljiva depresivnost i suicidalne ideje u dužem periodu koji je prethodio kritičnom događaju. Ubistvo partnerke praćeno suicidom najčešće vrše srednjovječni i stariji muškarci, oženjeni ili razvedeni od žrtve, a kao sredstvo izvršenja najčešće koriste vatreno oružje (Banks, Crandall, Sklar & Bauer, 2008). Imajući u vidu da suicid učinioca ubistva žena u okviru partnerskog odnosa participira relativno visoko u strukturi viktimizacija (20–40%), ovom fenomenu svakako treba posvetiti naročitu pažnju.

Ono što ih čini društveno opasnim je manifestna riješenost ženoubica/samoubica da po svaku cijenu unište i svoj i tuđe živote, ne prezauči da uz femicid praćen samoubistvom, ubiju i sopstvenu ili tuđu djecu i/ili još neke srodnike ili nesrodne osobe, pa je zato potrebno pokloniti povećanu fenomenološko etiološku analitičku pažnju toj oblasti (Mršević, 2014).

Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske za period od 2010. do 2019. godine, registrovana su 22 slučaja ubistva žena gdje su izvršioci počinili samoubistva.

Tabela 2. Broj slučajeva ubistava žena gdje je izvršilac počinio suicid, izvor: MUP RS

Godina	Broj slučajeva
2010	2
2011	0
2012	3
2013	2
2014	4
2015	2
2016	3
2017	2
2018	1
2019	3
UKUPNO	22

Poredeći ovaj broj slučajeva sa brojem od 70 smrtno stradalih žena u istom periodu, čiji su počinioци optuženi za različite kvalifikacije ubistva (teško ubistvo, ubistvo i ubistvo u pokušaju), moglo bi se zaključiti da u svakom trećem slučaju ubistva žene počinilac digne ruku i na sebe. Ovaj nalaz u skladu je i sa analizom sudskega spisa gdje od 15 slučajeva za tri postoje podaci da su počinioци pokušali suicid nakon izvršenja djela. Tako se u jednom sudsakom predmetu navode podaci da je optuženi nakon izvršenja djela otišao svojoj kući, popeo se na tavan i pokušao da se objesi, u čemu ga je spriječio sin. U drugom i trećem slučaju, optuženi vrlo slično tokom svog svjedočenja pred sudom navode da nisu imali namjeru da povrijede svoje bivše partnerice/supruge kada su sa bombom došli njima na posao³², već su htjeli da pred njima ubiju sebe.

Kako je već navedeno, postoje ozbiljna ograničenja u pogledu istraživanja ovog fenomena koja bi trebalo da obuhvate psihološku autopsiju³³ i žrtve i počinioca, što se vrlo rijetko radi. Dosadašnja istraživanja izdvajaju ovaj fenomen u odnosu na drugačije vrste femicida u pogledu karakteristika počinilaca kao emocionalno zavisnih i konformističkih ličnosti. Vršenje suicida nakon ubistva partnerke po pravilu ukazuje na emocionalnu zavisnost učinioca od žrtve, udruženu sa simptomima depresije (Polk, 1994; Liem & Roberts, 2009), ili pak na neadaptivan način rasterećenja učinioca ambivalentnih osjećanja prema partnerki od koje je emocionalno zavisan i bez koje ne može, a koja ga je razočarala (Elisha, Idisis, Timor & Addad, 2010). Empirijski nalazi upućuju da učinioci koji su izvršili suicid nakon ubistva partnerke pokazuju veći stepen konformističkog ponašanja u odnosu na ostale učinioce partnerskog ubistva (češće su oženjeni, zaposleni, rjeđe zloupotrebljavaju psihohemikalne supstance), pa su time kod njih manje uočljivi znaci rizika (Koziol-McLain et al., 2006).

Različite kriminološke studije ukazuju da je samoubistvo ubica tipično za femicid, odnosno da je najveći procenat suicida među ubicama žena koje su sa njima u nekoj vrsti intimne/partnerske veze, a najčešće se u vrijeme izvršenja ta veza prekinula. Stručna literatura iz oblasti psihijatrije posebno ističe i objašnjava slučajeve samoubilačkog ponašanja u kombinaciji sa agresijom prema drugima. U rijetkim slučajevima su u kombinaciji ubistva i samoubistva kod kojih jedna osoba ubija drugu a potom počini samoubistvo uključeni bivši ljubavnici ili bivši bračni drugovi (MSD, 2010).

Glavni faktori rizika pojave femicida sa samoubistvom uključuju uvijek prethodno postojanje partnerskog/porodičnog nasilja i uglavnom su isti kao kod ubistava od strane intimnog partnera bez samoubistva ubice žene, s tim što tu kao dodatni element u nekim slučajevima postoje još i njegovi prethodni, neuspjeli pokušaji samoubistva (Drew, 2009).

Dakle, ova vrsta samoubistava isključivo se posmatra u svjetlu prethodnog ubistva, ali motiv za počinjenje sucida može biti objašnjavan na različite načine. U javnosti to može biti prepoznat kao „pošten i hrabar akt“, kao dramatično i javno priznanje krivice, potreba za samokažnjavanjem najvišeg nivoa, čin principijelnosti i moralne superiornosti

³² U jednom slučaju bivši partner je došao žrtvi na posao u ugostiteljski objekat gdje je radila kao ugostiteljski radnik, a u drugom slučaju u kladioniku koja se nalazi u okviru većeg tržnog centra.

³³ Psihološka autopsija predstavlja proceduru putem koje se psihološkim načelima i saznanjima uz pomoć različitih psiholoških tehnika i metoda vrši rekonstrukcija kognitivnih i konativnih funkcija osobe prije njene smrti.

samoubice/ubice i slično. Ipak, struka i nauka ne dopuštaju idealizaciju ove situacije pa se navode različita psihološka objašnjenja: da čin samoubistva ubice može biti nastavak agresije, čin samosažaljenja nezrelosti i impulsivnosti, potisnute depresije te ozbiljnih poremećaja u oblasti mentalnog zdravlja i drugo.

Ako se odbaci da većinu ubica po učinjenom ženoubistvu kajanje vodi u samoubistvo, sljedeći mogući odgovor je neprihvatanje izvjesnosti gubitka dominacije onoga koji je decenijama u tamnom vilajetu svog porodičnog svijeta bio bezobzirni gospodar života i smrti, strah od mehanizma društvene represije kao suočavanja po prvi put u životu sa „jačim od sebe“, strah od definitivnog gubitka sopstvenog stila (Mršević, 2014).

LITERATURA

- Banks, L., Crandall, C., Sklar, D., & Bauer, M. (2008). A Comparison of Intimate Partner Homicide to Intimate Partner Homicide-Suicide: One Hundred and TwentyFour New Mexico Cases. *Violence Against Women*, 14(9), 1065–1078.
- Drew, H. (2009). *Women, violence, and the Media*. Boston, Hanover and London: University press of New England & Northeastern University Press.
- Elisha, E., Idisis, Y., Timor, U., & Addad, M. (2010). Typology of Intimate Partner Homicide: Personal, Interpersonal, and Environmental Characteristics of Men Who Murdered Their Female Intimate Partner. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 54(4), 494–516.
- Koziol-McLain, J., Webster, D., McFarlane, J., Block, C. R., Ulrich, Y., Glass, N., & Campbell, J. C. (2006). Risk factors for femicide-suicide in abusive relationships: Results from a multisite case control study. *Violence and Victims*, 21(1), 3.
- Liem, M., & Roberts, D. W. (2009). Intimate Partner Homicide by Presence of Absence of a Self-Destructive Act. *Homicide Studies*, 13(4), 339–354.
- Mršević, Z. (2014) *Nasilje i mi ka društvu bez nasilja*. Beograd: Institut društvenih nauka.
- MSD (2010). *MSD - priručnik [dijagnostike i terapije]*. Split: Placebo. Preuzeto sa: <http://www.msd-prirucnici.placebo.hr/msd-prirucnik/psihijatrija/samoubilacko-ponasanje>
- Polk, K. (1994). *When men kill: Scenarios of masculine violence*. Cambridge University Press, Cambridge, UK.

III ANALIZA SUDSKIH SPISA

Analiza sudske spisa obuhvatila je 15 pravosnažno okončanih sudske predmeta u periodu od 2010. do 2019. godine, iz nadležnosti okružnih sudova u Republici Srpskoj za krivična djela ubistvo i teško ubistvo, u kojem su žene smrtno stradale ili preživjele. U 10 slučajeva primijenjena je pravna kvalifikacija krivičnog djela ubistva (N=10), a u pet slučajeva teško ubistvo (N=5).³⁴ U navedenim slučajevima smrtno je stradalo 10 žena, dok je pet preživjelo. Od preživjelih žrtava po nalazu vještaka koji je sud prihvatio, tri oštećene imaju teške tjelesne povrede, a po jedna tešku tjelesnu povredu sa trajnim invaliditetom, odnosno laku tjelesnu povredu. Od 10 smrtno stradalih žena, osam je preminulo na licu mesta, dok su dvije preminule nakon ukazane ljekarske pomoći.

U obradu su uzeti predmeti, odnosno sudske spise u kojima između žrtve i počinjoca postoji ili je postojao:

- bračni odnos,
- vanbračna zajednica,
- bivši supružnici,
- supružnici u postupku razvoda ili razdvojeni,
- romantična veza (momak i djevojka).

Drugi kriterijum izbora sudske predmeta bila je njihova dostupnost na sajtu Vrhovnog suda RS u vidu pravosnažno okončanih predmeta, na osnovu kojih je istraživački tim sastavio listu konkretnih predmeta i obratio se okružnim sudovima za dostavu podataka.

Ako se uzmu u obzir podaci Ministarstva unutrašnjih poslova RS prema kojima je u posljednjih 10 godina smrtno stradalo 70 žena, te da su ti slučajevi procesuirani pred nadležnim sudovima kao krivična djela ubistvo, teško ubistvo i ubistvo u pokušaju, može se reći da je analizom obuhvaćeno 21% svih slučajeva ubistava žena u Republici Srpskoj.

Pored pomenutih 15 sudske predmeta, analizirali smo još jedan sudske predmet koji će u ovom radu biti predstavljen kao studija slučaja, a nije mogao biti predmet kvantitativne analize zbog svojih specifičnih karakteristika i okolnosti (vidjeti Prilog 1).

Kao jedinice analize korištene su:

1. Optužnica,
2. Prvostepena presuda,
3. Drugostepena (pravosnažna) presuda.

---

³⁴ Krivični zakon RS („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 49/03) vrijedio do 2017. godine (Ubistvo, član 148; Teško ubistvo, član 149), Krivični zakonik RS („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 64/17) stupio na snagu 2017. godine (Ubistvo, član 124; Teško ubistvo, član 125).

Za potrebe istraživanja kreiran je obrazac za prikupljanje podataka koji je podijeljen na segmente sa ciljem da prikupi relevantne podatke o počiniocu, žrtvi, okolnostima izvršenja djela i o samom sudskom procesu (vidjeti Prilog 2).

Kao faktori rizika od letalnog muškog nasilja nad partnerkom u literaturi su identifikovani:

- dostupnost vatrene oružja;
- proganjanje žrtve;
- nezaposlenost počinjocu;
- intenzivna primjena kontrolnih taktika od strane počinjocu;
- prethodno upućivanje prijetnje ubistvom žrtvi;
- prisilan seks;
- učinilac nije biološki otac ženinog deteta;
- zlostavljanje žrtve za vrijeme trudnoće (Jordan, 2010).

3.1.OKOLNOSTI IZVRŠENJA

Kao okolnosti izvršenja krivičnog djela, u kontekstu ovog istraživanja, posmatrali smo mjesto izvršenja, prostor izvršenja, motiv izvršenja, status veze između učinjocu i žrtve i postojanje ranije prijave za nasilje.

U pogledu mjesta izvršenja ruralno – urbano područje – nema razlike, slučajevi femicida i pokušaja femicida podjednako se vrše u gradskim i ruralnim sredinama (vidjeti Tabelu 3).

Tabela 3. Mjesto izvršenja

MJESTO	f	%
Ruralno područje u mjestu stanovanja oštećene	7	46.67
Ruralno područje van mjesata stanovanja oštećene	0	0
Urbano područje u mjestu stanovanja oštećene	7	46.67
Urbano područje van mjesata stanovanja oštećene	1	6.67
Nepoznato	0	0

Što se tiče prostora izvršenja, rezultati našeg istraživanja poklapaju se sa drugim istraživanjima i nalazima u ovoj oblasti, a pokazuju da se izvršenje najčešće dešava u domu (porodičnoj kući) oštećene i to u 60% slučajeva. Na drugom mjestu po frekventnosti je javno mjestu (kafić, diskoteka, restoran, tržni centar i slično) i to u 20% slučajeva (vidjeti Tabelu 4).

Tabela 4. Prostor izvršenja

PROSTOR	f	%
Stan/kuća/dvorište u mjestu stanovanja oštećene	9	60
Stan/kuća/dvorište van mjesta stanovanja oštećene	1	6.67
Zajednički stan/kuća/dvorište oštećene i počinioca	0	0
Stan/kuća/dvorište u mjestu stanovanja počinioca	1	6.67
Javno mjesto (kafić, restoran, diskoteka, kladionica)*	3	20
Javno mjesto (park, ulica, otvoren prostor)	0	0
Motel	1	6.67

*U slučajevima koje je obuhvatila naša analiza, javno mjesto ujedno je predstavljalo i radno mjesto oštećene. U dva slučaja to je bio ugostiteljski objekat, a u jednom kladionica koja se nalazi u sklopu tržnog centra.

Uzimajući u obzir prethodni nalaz o prostoru u kojem se najčešće čini femicid, očekivan je nalaz da se ova djela najčešće čine bez prisustva drugih lica, potencijalnih svjedoka-očevidaca, i to u 53% slučaja, odnosno u 47% slučajeva se čine pred svjedocima.

Kada je riječ o sredstvu izvršenja, počinioci u našem uzorku podjednako pribjegavaju hladnom i vatrenom oružju i to u 40% slučajeva, dok je u preostalih 20% upotrebljena fizička sila. Prema istraživanju rađenom u Srbiji (Simeunović-Patić i Jovanović, 2013) počinioci su u 60% slučajeva koristili vatreno oružje, dok je prema istraživanju u Hrvatskoj (Femicide Watch, 2018) 42,1% počinilaca koristilo hladno oružje, a 39,5% vatreno oružje.

Poredeći podatke o sredstvu izvršenja i o prostoru izvršenja, očekivan je nalaz da počinioci fizičku silu, hladno i vatreno oružje koriste kada su sa žrtvom u zatvorenom prostoru, što je najčešće dom oštećene, dok je upotreba eksplozivnih sredstava veća na mjestima koja smatramo javnim prostorima, za koja je već navedeno da su ujedno bila i radna mjesta oštećenih.

Zanimljivo je da od šest predmeta u kojima su u upotrebi bili vatreno oružje i eksplozivna sredstva, sud samo u jednom slučaju pronalazi da se radi o nelegalnom posjedovanju oružja. S tim u vezi, samo je u dva analizirana slučaja od ukupno 15 primijenjen sticaj krivičnih djela ubistva i neovlaštene proizvodnje i prometa oružja i eksplozivnih sredstava. Dakle, za jedan slučaj sud nalazi da je posjedovanje oružja nelegalno, dok u drugom optuženi za ovo djelo u sticaju biva oslobođen, jer je odbrana uspjela dokazati da se radi o bombi njegovog pokojnog oca koji je bio učesnik rata.

U dostupnim sličnim istraživanjima i literaturi kao najčešći motivi femicida i pokušaja femicida gotovo po pravilu se navodi raskid bračne zajednice ili kraj veze iniciran od strane žrtve. Ukoliko žena odluči da napusti partnera, to će predstavljati direktni udarac njegovom uvjerenju da posjeduje ženu i može dovesti do eskalacije nasilja (Serran & Firestone, 2004). Naši nalazi takođe potvrđuju ove navode (vidjeti Tabelu 5 i Primjer 1).

Tabela 5. Motiv izvršenja

MOTIV	f	%
Raskid/razvod	7	46.67
Ljubomora	1	6.67
Raskid/razvod i ljubomora	2	13.33
Nepoznato	5	33.33

Treba naglasiti da se ovi podaci odnose na predmete (N=10) u kojima je sud pri obrazloženju jasno istakao motiv, odnosno da u pet predmeta ni tužilac u optužnici, ni sud u presudi nisu navodili motiv, pa bi se o njemu moglo posredno zaključivati na osnovu drugih podataka u jedinicama analize. Mogli bismo reći da ni u ovih pet predmeta ne možemo isključiti postojanje motiva u vidu ljubomore, razvoda ili raskida, odnosno da nismo pronašli neku drugu vrstu motiva.

Primjer 1. Dio izričanja presude u kojem se kao motiv navodi napuštanje bračne zajednice.

Krivično djelo ubistvo na mah iz člana 150 KZ RS čini onaj ko drugog liši života na mah, doveden bez svoje krivice u jaku razdraženost napadom, teškim zlostavljanjem ili teškim vrijeđanjem od strane ubijenog. Dakle, za postojanje ovog krivičnog djela se zahtijeva jedno vanredno duševno stanje, koje po svom intezitetu bitno negativno utiče na psihu izvršioca, tako da ovaj u takvom stanju nekritički donosi odluku usmjerenu na to da napadača, odnosno lice koje ga teško vrijeda liši života. S obzirom na to da je ovo 'provocirano ubistvo', nužno je da je izvršilac kao psihički normalno biće, duševno zdravo, u takvo stanje zapao bez svoje krivice, te da je razdraženost nastupila u momentu provokacije žrtve ili neposredno poslije toga.

Prihvatajući nalaz i mišljenje vještaka optužbe, a time i zaključak da optuženi ima crte ličnosti uvredljivost, ranjivost, samo nesigurnost i osjećaj osvetoljubivosti, da optuženi toleriše svađe i sukobe u braku, donekle i razvod braka, ali ne i ostavljanje, da je presudan momenat činjenica da ga je supruga ostavila zbog drugog muškarca, da je ta zamjena narcistična povreda ličnosti, što se manifestuje i kroz povredu koju je optuženi nanio oštećenoj u predjelu njenog polnog organa, nalazi se za utvrđeno da je optuženi u stanje afekta doveden uslijed svojih ličnih svojstava. Ovakvo uporište u pogledu ličnosti optuženog sud nalazi i u činjeničnom utvrđenju da je optuženi nakon faktičkog prekida bračne zajednice u više navrata pokušavao da vrati oštećenu što je ona odbijala te da je 'kruženjem vozilom oko kuće' provjeravao svoju sumnju u pogledu postojanja drugog muškarca u životu oštećene. Optuženi je video vozilo u dvorištu, po ulasku u kuću čuo je glasove čime je imao mogućnost da svjesno djeluje, što ukazuje na nepostojanje jake razdraženosti kao uslova za postojanje ovog krivičnog djela, već se samo može raditi o emotivno-impulsivnoj reakciji, čiji kvalitet i stepen nemaju svojstva mentalnog poremećaja, kako to i navode vještaci odbrane. Osim toga, stanje jake

razdraženosti se procjenjuje po objektivnim mjerilima kako se u dotoj situaciji ponaša većina ljudi, onako kako normalne osobe reaguju na takve nadražaje a ne po subjektivnoj ocjeni optuženog da li je bez kritičkog rasuđivanja i na mah odlučio da izvrši predmetno krivično djelo. Čak i kada bi sud prihvatio postojanje jake razdraženosti kod optuženog, ne može se zanemariti činjenica da je optuženi svojim postupcima doveo sebe u takvo stanje, jer oštećeni nisu optuženog tog jutra pozvali u kuću, nisu ga pozvali ni u sobu u kojoj su bili, već suprotno, optuženi je nepozvan ušao, svjestan da su oštećeni u kući, svjestan njihove privatnosti, pa ipak se popeo na sprat, otvorio odškrinuta vrata, i suočio se sa prizorom. Dakle, oštećeni nisu poduzeli ni jedan nepravedan akt da izazovu optuženog da reaguje na mah jer nisu ni znali za njegovo prisustvo u kući, iz čega proizlazi da ne postoji ni uvreda kao osnov blaže kvalifikacije ubistva.

Analizirajući status veze između počinioca i žrtve, u trenutku izvršenja djela podjednak i najveći procenat ovih parova (26.67%) bio je u braku ili razveden (vidjeti Tabelu 6).

Tabela 6. Status veze optuženog i oštećene

STATUS VEZE	f	%
Brak	4	26.67
Vanbračna zajednica	3	20
Bivši supružnici	4	26.67
Supružnici razvodu/razdvojeni	u 3	20
Momak	0	0
Bivši momak	1	6.67

Generalno uvezši, kao najvažniji faktor rizika iz istorije interpersonalnog odnosa izdvaja se *prethodno zlostavljanje* ubijenog partnera, dok se najznačajnijim kontekstualnim faktorom smatra *separacija*, odnosno žrtvino napuštanje partnerskog odnosa. Značajni kontekstualni markeri rastućeg rizika uključuju i gubitak zaposlenja, pojačano konzumiranje alkohola, započinjanje proganjanja partnerke, povišenu depresivnost i suicidalne ideje kod učinioca (Jordan, 2010).

Slučajevi femicida koji se događaju u bračnoj zajednici takođe se dovode u vezu sa najavom žrtve da bi je mogla napustiti, odnosno zatražiti razvod. Tako, u jednom analiziranom slučaju svi svjedoci (uključujući bliske srodnike i žrtve i počinioca) navode da nije postojalo ranije nasilje u odnosu počinjoca i žrtve, misleći na fizičko, ali da je počinilac imao probleme sa kockom koje žrtva nije mogla više da trpi (vidjeti Primjer 2.).

Primjer 2. Dijelovi presude sa izjavama svjedoka

Svjedokinja, radna kolegica pokojne, navela je da joj je pokojna često pričala da se između nje i optuženog dešavaju svađe, jer je on pio alkohol i kockao, te nije na vrijeme dolazio kući, da je primijetila da se poslije svake posjete optuženog njoj na poslu pokojna čudno ponašala, te da je vidjela da mu je svaki put davala novac, da je unazad petnaestak dana čula da preko telefona govori optuženovoj majci da ne može više živjeti sa njim, te da će se rastati, zbog čega iznosi svoje mišljenje da je optuženi ubio oštećenu zato što ga je htjela napustiti.

.....

Svjedokinja, poslovođa u XX u kojoj je radila ubijena, navela da je optuženi često dolazio ubijenoj na posao, da mu je svaki put iz novčanika davala novac, da je čula da se optuženi kocka, da je u posljednje vrijeme zabranila ubijenoj da joj na posao dolazi muž, a da joj je 28. 3. 20.- godine* ubijena rekla da joj sutradan treba slobodan dan kako bi riješila svoj život, da se nikada više neće vratiti optuženom, te iznosi svoje mišljenje da je oštećena živjela u strahu.

*Žrtva je ubijena 29. 3. 20.- godine u ranim jutarnjim časovima.

Ovaj primjer ukazuje da sredina ne prepoznaje opasnost psihičkog i ekonomskog nasilja, a još manje očekuje da bi posljedice tog nasilja mogle dovesti do tragičnog ishoda, ali, u svakom slučaju, vrlo dobro ilustruje fenomenologiju femicida po kojoj je je faktor rizika broj jedan odluka ili njava žrtve da napusti partnera. Odluka žrtve da napusti partnera kako bi zaustavila nasilje ujedno može biti povod za eskalaciju nasilja sa letalnim ishodom. Intenzitet posesivnosti bi tu mogao igrati ulogu ključnog faktora – muškarac koji ne dopušta ženi da napusti partnerski odnos može se preusmjeriti sa projekta njenog zadržavanja, na misiju njenog kažnjavanja, koja realizuje eskaliranjem nasilja prema njoj, sve do letalnog ishoda (Block, 2008; Dobash, Dobash, Cavanagh & Medina-Ariza, 2007).

Postojeća istraživanja takođe ukazuju na to da svakom femicidu prethodi ranije nasilje, stavljajući naglasak na fizičko, i, u vezi sa njim, kombinaciju sa psihičkim i/ili ekonomskim. Stoga je posebno obraćena pažnja na ovu vrstu podataka u analizi sudskih presuda, te je utvrđeno da je u šest slučajeva nasilja bilo i ranije, u tri da ga nije bilo, dok se u šest slučajeva nije moglo zaključiti (ali ni isključiti) ništa o istoriji nasilja bilo koje vrste. Od pomenutih šest slučajeva u kojima je bilo ranijeg nasilja, samo su dva počinjoca osuđena za takvu vrstu krivičnog djela (vidjeti Tabelu 7).

Tabela 7. Prijava ranijeg nasilja

PRIJAVA RANIJEG NASILJA	f	%
Nije vođen postupak	1	20
Nije okončan postupak	1	20
Osuđen	2	40
Nepoznato	1	20

Podatke o ranjoj osuđivanosti optuženog treba posmatrati sa rezervom, s obzirom na mogućnost zastarijevanja, ali i na vrstu krivičnog djela. Tako se, na primjer, za jednog optuženog koji je ubio svoju nevjenčanu suprugu nanijevši joj povrede hladnim oružjem, a zatim zapalivši stan, navodi da je osuđivan za niz krivičnih dijela koja ne pripadaju grupi djela protiv života i tijela, bračne zajednice, odnosno porodičnog nasilja.

Prema Simeunović-Patić i Jovanović (2013), 44% učinilaca femicida ranije je osuđeno za različita krivična djela. U našem uzorku, sedam od 15 optuženih ranije je osuđivano, dok za jednog počinioca ovaj podatak nismo mogli utvrditi.

Tako se u jednom slučaju (vidjeti Primjer 3) u presudi navodi je optuženi osuđen presudom Osnovnog suda na uslovnu osudu – šest mjeseci zatvora zbog krivičnog djela krađe i da se drugi krivični postupak ne vodi, dok je iz sadržaja obrazloženja i više nego jasno da se radi o optuženom koji je prije ubistva supruge činio različite vrste nasilja nad njom i djecom, uključujući uznemiravanje komšiluka pucanjem iz vatrenog oružja iz kojeg je i ubijena supruga, a za koje nije utvrđeno (prema presudi) da li je bilo u legalnom ili nelagalmom posjedu učinioca. Istovremeno, sud činjenice o ranjem nasilju prihvata kao utvrđene, ali ih definiše kao ozbiljno poremećene odnose u porodici, što implicira podijeljenu odgovornost učinioca i žrtve za takvu situaciju iako iz ostalih navoda u presudi jasno proizlazi da je optuženi činio nasilje.

Primjer 3.

Sud je prihvatio kao utvrđene činjenice da su odnosi u porodici optuženog u dužem vremenskom periodu prije izvršenja krivičnog djela bili ozbiljno poremećeni, o čemu su svjedočili, nakon što su propisno upozorenji u smislu odredaba člana 148, stav 1, tačka b) ZKP-a, svjedoci – oštećeni, petoro sada punoljetne djece optuženog i oštećene, kao i ostali saslušani svjedoci, rođaci i komšije, kojima je svima bilo poznato da se optuženi često opijao i u takvom stanju vršio fizičko i psihičko nasilje nad svojom djecom, a posebno nad pokojnom oštećenom, koju je često tukao i istjerivao iz kuće, u svaku dobu, sa djecom, zbog čega su u više navrata morali potražiti sklonište kod rođaka i komšija. Sva djeca optuženog izjavila su na pretresu da je optuženi, u ranjem periodu, više puta potezao pušku na njih, da je znao uznemiravati i njih i komšije pucanjem u

kasne sate, zbog čega da je dolazila i policija, ali da članovi porodice optuženog nikada nisu imali hrabrosti da i sami podnesu prijavu protiv nasilnika, jer su ga se svi redom bojali. Posebno o strahu od reakcije optuženog svjedoče izjave oštećenih da se, tada maloljetna X.Y., prije nekoliko godina pokušala ubiti, popivši otrov, jer je izgubila pare koje joj je otac dao da nešto plati, a nije smjela da se, zbog toga, suoči sa njegovim bijesom. S tim u vezi, sud prihvata iskaze svih saslušanih svjedoka, nalazeći da su u potpunosti saglasni, te da se međusobno potvrđuju. Ni odbrana nije imala posebnih prigovora na ove iskaze, osim objašnjenja da optuženi nije htio prigovarati iskazima svoje djece iz moralnih razloga.

U drugom primjeru (vidjeti Primjer 4) sud ne uzima u obzir činjenicu da je protiv optuženog podignuta optužnica za nasilje u porodici.

Primjer 4. Obrazloženje sudske

Sud nije kao otežavajuću okolnost na strani optuženog uzeo to što je protiv optuženog podignuta optužnica, jer po njoj krivični postupak nije pravosnažno okončan, pa je ovoj okolnosti dao na značaju u dovoljnoj i potrebnoj mjeri. Ova okolnost se nije mogla uzeti kao otežavajuća okolnost, kako je to postupajući tužilac tražio.

3.2. KARAKTERISTIKE POČINILACA

Imajući na umu osnovni cilj istraživanja koji se odnosi na utvrđivanje (eventualno) novih formi femicida, prikupljeni su podaci o osnovnim i specifičnim karakteristikama počinilaca. Iako brojna dosadašnja istraživanja ukazuju da počiniovi femicida nad svojim partnerkama ne pripadaju homogenoj grupi s obzirom na sociodemografska, kriminološka i psihološka obilježja, dosta istraživača bavilo se tipologijom muškaraca koji vrše nasilje nad svojim partnerkama.

Holtzworth-Munroe i Stuart (1994) govore o tri tipa nasilnika u porodici:

- 1.) Nasilnici koji vrše nasilje isključivo u porodici (*family only – FO*) pripadaju polovini svih nasilnika u porodici, ne čine ubistva, odnosno primjena nasilja kod ove grupe nije česta i ekstremna.
- 2.) Generalno nasilni/antisocijalni (*generally violent/antisocial – GVA*) vrše umjereno ozbiljne do izuzetno teške oblike nasilja, kako u porodici, tako i izvan nje. Ovoj grupi pripada četvrtina porodičnih nasilnika.
- 3.) Distrofične/granične ličnosti (*dysphoric/borderline – DB*) vrše umjereno do teško nasilje, uglavnom u okviru porodice. Na prekid odnosa reaguju nasiljem i

proganjanjem partnerke. Za ovu grupu postoji velika vjerovatnoća da će izvršiti ubistvo nad partnerkom (Dixon, Hamilton-Giachritsis & Browne, 2008).

Novija tipologija koja je nastala na osnovu kvalitativnog istraživanja u okviru kojeg je obavljeno 15 intervjua sa zatvorenicima izraelskog zatvora „Ajlion“ osuđenih zbog ubistva bračne ili ljubavne partnerke navodi tri tipa ubica (Elisha, Idesis, Timor & Addad, 2010):

- 1.) **Izdani muž** ubija partnerku nakon što otkrije preljubu (stvarnu ili umišljenu), a obično ranije nije bio nasilan prema ženi. Oni u pravilu imaju zajedničku djecu sa žrtvom i često su stalno zaposleni. Nevjerstvo koriste kao socijalno prihvatljivo opravdanje za femicid. Za ovaj tip nije karakteristična dijagnoza poremećaja ličnosti.
- 2.) **Odbačeni opsivni ljubavnik** ubija partnerku nakon što ona ispolji želju da ga napusti. Ubistvo obično čine nedugo nakon separacije. Partnerski odnos od početka ima karakter patološkog i u pravilu kod ovog tipa se pronalazi granični poremećaj ličnosti.
- 3.) **Tiranin** ubija partnerku tokom sukoba koji vremenom eskalira. To su obično slučajevi u kojima postoji dugogodišnji brak i djeca. Vrše dugo sve vrste nasilja nad partnerkom. Ubistvo obično čine nakon nekog vremena od separacije ili razvoda koji je visoko-konfliktan. Dijagnostikuje im se obično narcisoidni/antisocijalni poremećaj ličnosti.

Prema našem istraživanju, femicid najčešće čine muškarci srednje životne dobi između 36 i 45 godina, nezaposleni i sa srednjim nivoom obrazovanja, odnosno završenom srednjom školom (vidjeti Tabelu 8).

Tabela 8. Počinioci femicida u odnosu na godine, obrazovanje i zaposlenost

		f	%
Godine	25–35	3	20
	36–45	8	53.33
	46–55	1	6.67
	56–65	3	20
Obrazovanje	Osnovna škola	5	33.33
	Srednja škola	8	53.33
	Viša ili fakultet	1	6.67
	Nepoznato	1	6.67
Zaposlenost	Zaposlen	5	33.33
	Nezaposlen	8	53.33
	Penzioner	2	13.33

Nalazi ukazuju i na to da je najveći broj počinilaca u braku, odnosno oženjen i da ima djecu sa oštećenom, odnosno žrtvom (vidjeti Tabelu 9).

U dva analizirana slučaja ubistvo je počinjeno pred zajedničkom djecom. U jednom slučaju prisutno je bilo dvoje punoljetne djece, a u drugom maloljetno dijete od nepunih pet godina i tu je okolnost sud posebno cijenio kao otežavajuću (vidjeti Primjer 5). Posljedice takvog traumatičnog iskustva po djecu su kompleksne, višestruke i dugotrajne.

Primjer 5. Ubistvo žene pred maloljetnim djetetom

Opredjeljujući se za kaznu dugotrajnog zatvora vijeće je moralo cijeniti okolnosti koje su pratile samo izvršenje krivičnog djela, da je optuženi preduzimao radnje, da je zakoračio na oštećenu, sjeo joj na stomak i šakama je stezao u predjelu vrata, sve dok nije nastupila smrt oštećene, u prisustvu njihovog malodobnog sina, koji je spavao kraj majke, dječaka sa nepunih 5 godina, koji ocu govori „Tata, nemoj“. Optuženi i pored ovih riječi svoga djeteta koje iskazuje zbog ljubavi prema majci i brige za njom, pokazuje bezosjećajnost, bezobzirnost i upornost. Dakle, ni izgovorene riječi djeteta, sina mu, ne utiču na optuženog, jer on svoju radnju dovršava. Optuženi se, nakon što je nastupila smrt pokojne supruge, zadržava i zadržava dijete u prostoriji – stanu izvjesno vrijeme, oko sat i po od počinjenog ubistva (prema izjavi optuženog, iskazima svjedoka 1 i 2), a u prostoriji zadržava i malodobnog sina, puši cigarete i pije rakiju, a sin, iako mali, postaje svjestan šta je otac majci uradio, kroz plač ocu govori „Tata, šta si to uradio“, „Tata, nas troje nećemo više nikada ići zajedno na more“. Iz foto-dokumentacije je vidljiva na fotografiji (fotografije broj 4 i 5) pidžamica malog dječaka, na kojoj se nalaze tragovi krvi, a o čemu su iskaz davali brat i majka ubijene, dakle, dječak je dirao – dohvatao mrtvu majku na čijem tijelu su vidljivi tragovi krvi u predjelu vrata (fotografije broj 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13 i 14). Navedeno potvrđuje i izvršeno vještačenje tragova krvi, da su na dječijoj pidžamici pronađeni tragovi krvi pokojne (...). Dakle, ponašanje optuženog u prisustvu maloljetnog djeteta pokazuje potpunu bezosjećajnost optuženog ne samo prema supruzi nego i prema njihovom zajedničkom maloljetnom djetetu.

Dakle, ubistvo partnerke najčešće se događa u porodičnom domu, ponekad u prisustvu djece, a dugoročni nepovoljni psihološki efekti posmatranja ubistva majke još uvijek nisu u potpunosti utvrđeni (Frye & Wilt, 2001). Djeca u ovim slučajevima ostaju ne samo bez majke već bez oba roditelja (jer otac biva osuđen na zatvorsku kaznu dugog trajanja), često moraju da promijene sredinu u kojoj žive (jer se staranje povjerava drugim članovima porodice ili ga preuzima organ starateljstva), a nerijetko (naročito zbog neadekvatnog izvještavanja medija o slučaju) bivaju zauvijek stigmatizovana kao djeca ubice (Lewandowski, McFarlane, Campbell, Gary & Barenksi, 2004).

Tabela 9. Počnici femicida u odnosu na bračni status i roditeljstvo

		f	%
Bračno stanje	Oženjen	6	40
	Vanbračna zajednica	2	13.33

	Razveden	3	20
	Udovac	0	0
	U toku razvoda	2	13.33
	Neoženjen	2	13.33
Djeca	Nema djecu	3	20
	Ima djecu sa oštećenom	6	40
	Ima djecu sa drugom osobom	4	26.68
	Ima djecu i sa oštećenom i sa nekom drugom osobom	2	13.33

Od specifičnih podataka, između ostalih, prikupljali smo podatke o tome da li je optuženi učesnik rata i da li je služio vojsku, te smo pokušali ove podatke dovesti u vezu sa sredstvom izvršenja. S tim u vezi smo dobili podatke da počinjenici koji su služili vojsku pribjegavaju korištenju hladnog oružja, a oni za koje smo imali podatke da su učesnici rata pribjegavaju korištenju eksplozivnih sredstava. Sredstvo izvršenja pokušali smo dovesti i u vezu sa obrazovanjem optuženog, te bi se moglo zaključiti da počinjenici sa završenom osnovnom školom češće pribjegavaju korištenju fizičke sile u odnosu na počinjenice sa višim stepenom obrazovanja, dok hladno oružje u gotovo jednakoj mjeri koriste počinjenici sa završenom i osnovnom i srednjom školom (vidjeti Tabelu 10).

Tabela 10. Ukršteni podaci o obrazovanju počinjenoca, sredstvu izvršenja i služenja vojske/učesnika rata

SREDSTVO	VOJSKA		RAT		ŠKOLA		
	Da	Ne	Da	Ne	Osnovna	Srednja	Viša/visoka
Fizička sila	10%	0	0	0	14.29%	7.14%	0
Hladno oružje	40%	0	20%	0	14.29%	21.43%	7.13%
Vatreno oružje	20%	10%	0	40%	7.14%	14.29%	0
Eksplozivna sredstva	20%	0	40%	0	0	14.29%	0
UKUPNO	90%	10%	60%	40%	35.72%	57.15%	7.13%
	<i>100%</i>		<i>100%</i>		<i>100%</i>		

Zanimljiv je i odnos optuženih prema djelu, gdje najveći broj optuženih za femicid priznaje djelo, dok su u najmanjem procentu oni koji se ne sjećaju (vidjeti Tabelu 11 i Primjer 6). Istraživanjem smo utvrdili da ne postoji značajna razlika između odnosa prema djelu optuženog i činjenice da ima djecu, odnosno da roditeljstvo nema nikakav uticaj na odnos prema djelu.

Tabela 11. Odnos počinioca prema djelu

ODNOS PREMA KD	f	%
Priznaje djelo	4	26.67
Prebacuje odgovornost na oštećenu	2	13.33
Krivi i sebe i oštećenu	2	13.33
Smatra to nesretnim slučajem	0	0
Racionalizuje svoju odgovornost	0	0
Ne daje objašnjenje ili ga nema	2	13.33
Osporava vezu sa dogadjajem	2	13.33
Ne sjeća se	1	6.67
Nepoznato	2	13.33

Primjer 6. Dio izricanja presude o svjedočenju optuženog koji se ne sjeća da je ubio suprugu

U svojoj odbrani optuženi je svjedočio da je znao često popiti, da se sjeća da je tog jutra kad se događaj desio pio, kao i par dana ranije, da je pio rakiju i pivo, da je u jednom trenutku zaspao, a kada se probudio da je bio 'kiseo', da nije bilo nikoga u kući, da se nakon toga više ničega ne sjeća, da dolazi sebi, kako on kaže na avlji, kod vode, da je 'čuo plamen', kleknuo, pozlilo mu je od mirisa baruta, zatim počeo povraćati, da ga je potreslo kada je video krv. Poslije da je video da Y. (svjedok Y.) stoji kraj njega. Ne sjeća se da je uzimao pušku, koju inače ima od rata i koja mu je stajala u verandi, gdje ju je i policija našla. Negira da je vršio bilo kakvo nasilje nad članovima porodice, posebno ne fizičko, priznaje da je samo jednom udario sina, podcjenjuje svjedočke, svoje rođake, da nisu nikakvi ljudi, te je prigovorio njihovim iskazima, ne sjeća se da je poljubio kćerku kada je došla i da joj je rekao za krv, ali se sjeća da je došla i da je pričao sa njom. Negira da je ikada prijetio oružjem svojoj ženi i djeci, negira da je bio povod X. (kćerka) samoubistvu, negira da je dolazila policija, osim u akciji 'Ž'. Istiće da je njegova supruga bila vrijedna i dobra žena, dobra majka. Sam je sebi postavljao pitanje otkud metak u cijevi, prisjećao se da je ranije uzimao pušku da otjera nekog kera, ne zna da li je tada ubacio metak u cijev.

U ranijem poglavlju (vidjeti Poglavlje II) posebno je obrađena tema suicida ženoubica na osnovu podataka Ministarstva unutrašnjih poslova RS. Prema analizi sudskih spisa, svaki treći počinilac femicida pokušao je suicid nakon izvršenja djela.

Prema sudskim presudama, podjednak broj lica počinio je femicid u stanju bitno smanjene uračunljivosti ili smanjene uračunljivosti, ali ne bitno, dok je najmanji procenat onih za koje je sud utvrdio da su djelo počinili u stanju neuračunljivosti (vidjeti Tabelu 12).

Nalazi vještačenja koje je sud prihvatio ukazuju da se u najvećem broju slučajeva radi o bolesti zavisnosti od alkohola i to 27%, ali treba imati na umu da za 33% slučajeva niti u optužnici, niti u presudama nisu nađeni podaci o vještačenju ni da li su optuženi uopšte vještačeni.

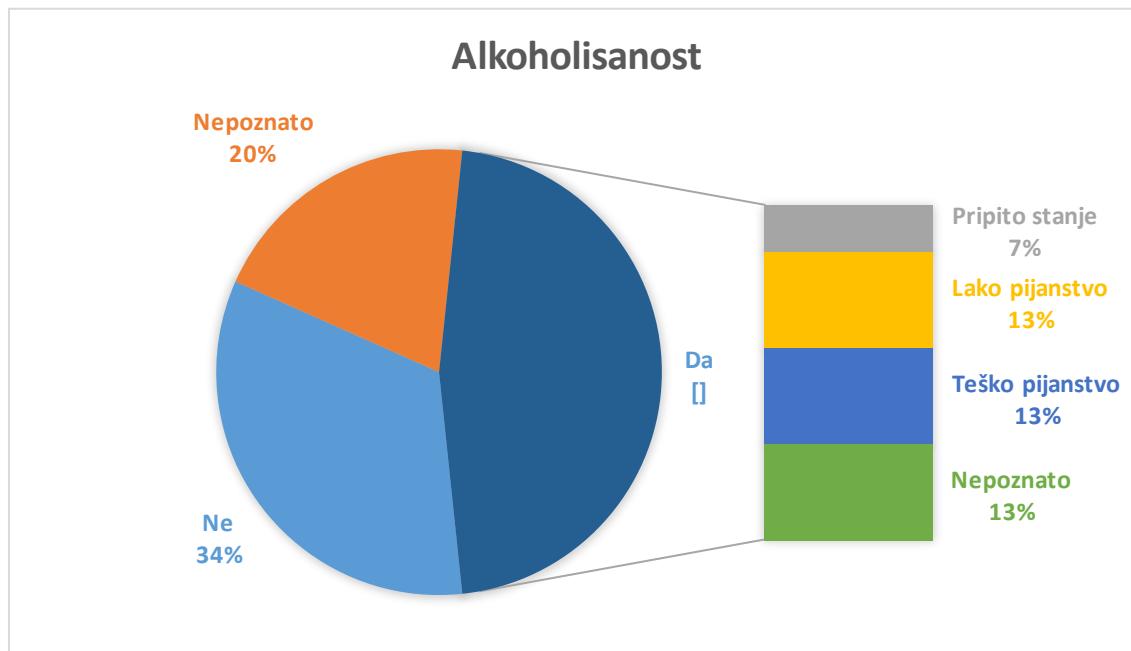
Tabela 12. Uračunljivost počinjoca i nalazi vještačenja koje je sud prihvatio

POČINILAC		f	%
Uračunljivost	Uračunljiv	4	26,67
	Smanjena uračunljivost ali ne bitno	5	33.33
	Bitno smanjena uračunljivost	5	33.33
	Neuračunljiv	1	6.67
Vještačenje	Nema poremećaja	2	13.33
	Psihopatska struktura ličnosti	2	13.33
	Poremećaj ličnosti	1	6.67
	Anksiozno-depresivni poremećaj	1	6.67
	Alkoholizam	4	26.67
	Nepoznato	5	33.33

S tim su u vezi i podaci o postojanju alkohola u vrijeme izvršenja djela, te je tako nađeno da je 46% optuženih/osuđenih imalo prisustvo alkohola, i to najmanji procenat njih u stadijumu pripitosti, a najveći i podjednak u stadijumu lakog pijanstva odnosno teškog pijanstva. Za dva slučaja u kojima je sud utvrdio da je djelo počinjeno u stanju alkoholisanosti, nema podataka o stadijumu alkoholisanosti (vidjeti Grafikon 3).

Nasilje od strane intimnog partnera može se pojaviti u svakoj vezi, bez obzira na klasnu ili etničku pripadnost, a uočena pravilnost je da su nasilnici najčešće i sami odrasli u nasilnim porodicama. Oni su orijentisani na kontrolu i moć u odnosu sa intimnim partnerom i intenzivno su ljubomorni i osvetoljubivi. Upotreba droga ili alkohola intenzivira te probleme (Drew, 2009).

Grafikon 3. Prisustvo alkohola kod izvršilaca u vrijeme izvršenja djela

3.3. KARAKTERISTIKE ŽRTAVA/OŠTEĆENIH

Kako je već ranije navedeno, u pet posmatranih slučajeva se radi o pokušaju ubistva, tako da je pet žrtava preživjelo. Tri žrtve su svjedočile pred sudom. Za ostale dvije žrtve/oštećene u analiziranim presudama nisu pronađeni razlozi zbog čega nisu pozivane kao svjedoci (u jednom slučaju sud utvrđuje da je djelo počinjeno u stanju neuračunljivosti pa se to može povezati sa navedenom činjenicom).

Prilikom svjedočenja preživjelih žena – žrtava pokušaja ubistva, nisu predložene ni određene mjere zaštite prema Zakonu o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku Republike Srpske.³⁵

U pogledu ostvarivanja imovinsko-pravnog zahtjeva, uočeno je da su četiri žrtve upućene da na parnični postupak, a za jednu oštećenu nismo pronašli taj podatak.

Zanimljivo je da su tokom suđenja u dva predmeta svjedočila i maloljetna djeca oštećenih – žrtava ubistva, i prema njima su primijenjene odredbe Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku.³⁶ Dakle, u pitanju su slučajevi u kojima su žene smrtno stradale, a djeca su svjedočila o okolnostima postojanja ranijeg nasilja. U jednom takvom primjeru svjedoči mladić od 17 godina, iz posebne prostorije u sudu i uz pomoć psihologa – stručnog savjetnika suda (Primjer 7).

³⁵ „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 48/03.

³⁶ „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 13/10.

Primjer 7. Svjedočenje maloljetnika

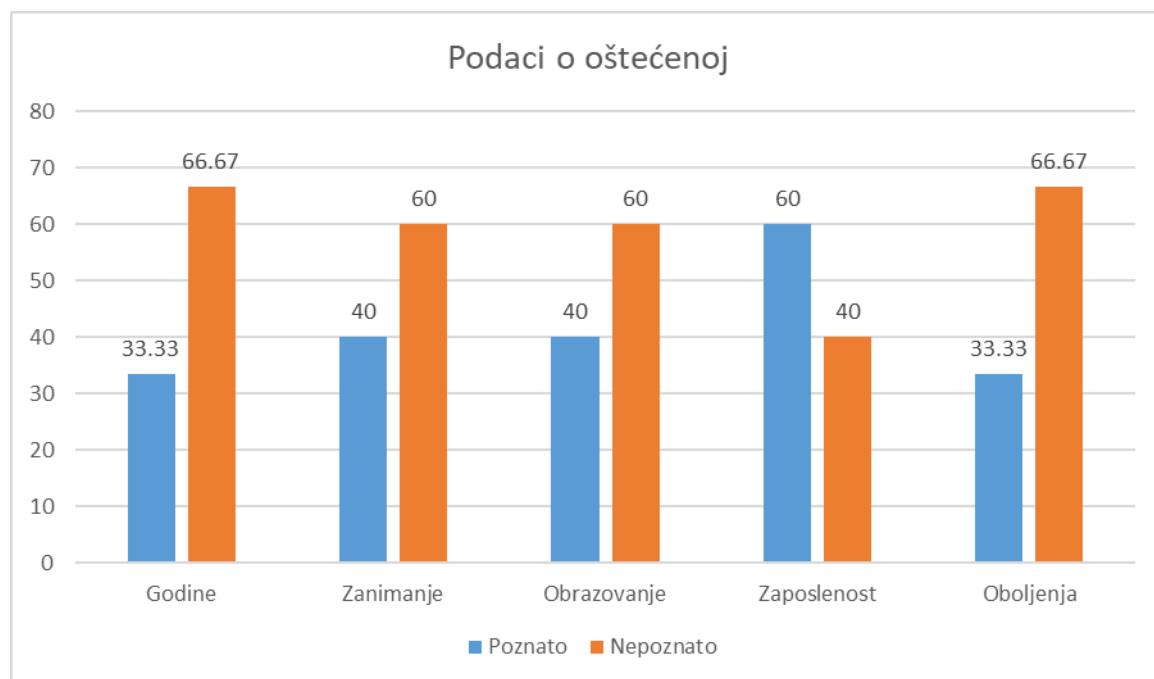
Iz iskaza svjedoka malodobnog XY (sina optuženog i smrtno stradal, koji je iskaz dao nakon što je prethodno upozoren na odredbu člana 148, stav 1, tačka b) ZKP-a, zaključuje se da je njegov otac konzumirao alkohol, da se opijao 10–15 dana, a onda pauzirao 5–6 dana, da se agresivno ponašao, da je vrijeđao njega i majku, da je često to vrijeđanje prelazilo u nasilje, da je znao udariti nekada njega, a nekada i majku rukama u glavu, da se dešavalo mjesечно par puta, da je on pokušavao da zaštiti majku, a i majka njega od agresivnog ponašanja, da se majka znala sakriti u drugu prostoriju dok optuženi ne zaspi, da je majka imala povrede, modrice u predjelu lica, ruke, da nije izlazila nigdje da je ne bi neko video, da se slabo družila sa ljudima, da su se on i majka bojali da optuženi prijave, da ih je bilo sramota da o ovom drugima pričaju, da je otac nakon gubitka posla više pio i bio agresivniji. Majka i on su zbog ovakvog ponašanja više puta odlazili kod babe i djeda. Detaljno opisuje navedena dešavanja, kao i situaciju kada je optuženi napao majku i kada je ona pobegla kod komšinice. Da je majka od avgusta 2014. godine do januara 2015. godine bila kod svojih roditelja, a on sa ocem u N., da su u januaru našli stan kao podstanari, da je majka predala papire za razvod braka, da su on i majka sami počeli da žive normalno, da je optuženi u taj stan dva puta dolazio, te da ga je nazvao i toga dana kada mu je ubio majku, da je ocu rekao da je kod babe i djeda, tako da je optuženi znao da je N. sama u stanu. Nadalje je detaljno opisivao dešavanje dok su živjeli kod babe u N., te da je njegova majka bila bolesna, da je četiri puta dnevno uzimala inzulin, a morala je raditi teške kućanske poslove, da mu majka mnogo nedostaje, da ga je bodrila da izdrži, da je imao osjećanja prema ocu, ali je naveo da ocu nije pisao u pritvor, da ne želi da ga vidi, da traži kažnjavanje i postavlja imovinsko-pravni zahtjev.

Opšti podaci o žrtvama, kao što su godine, obrazovanje/zanimanje, zaposlenost ili zdravstveno stanje u najvećem broju slučajeva nije bilo moguće pronaći niti u optužnici, niti u presudama. Tako za čak 10 žrtava ne znamo ni koliko su godina imale u vrijeme izvršenja djela. Od preostalih pet žrtava, utvrdili smo da su dvije pripadale starosnoj skupini između 26–35 godina, i po jedna starosnim skupinama 18–25, 36–45 i 56–65 godina. Ovo je izuzetno značajan podatak jer potvrđuje tezu da se žrtvi rodno zasnovanog nasilja, čak i kada je u pitanju najdrastičniji oblik, ne poklanja adekvatna pažnja u krivičnom postupku. Time se žrtva, u ovom slučaju žena koja je ubijena ili koja je preživjela pokušaj ubistva, dodatno viktimizira, i to od strane pravosudnih institucija koje joj ne poklanjanju potrebnu pažnju. Podaci o žrtvi ostaju nepoznati, a samim tim i izvan sfere odmjeravanja kazne, iako je prema našem mišljenju izuzetno značajno da se okolnosti vezane za žrtvu uzimaju u obzir u tom procesu.

Prema empirijskim nalazima, najrizičnija dobna skupina za ubistva u okviru partnerskog odnosa su mlade žene do 25 godina starosti (Serran & Firestone, 2004). Sličan podatak pronađen je i u okviru istraživanja u Srbiji (Simeunović-Patić i Jovanović, 2013)³⁷ prema kome najveći procenat žena žrtava pripada starosnoj dobi od 33 do 46 godine.

Takođe, za devet žena u našem uzorku nismo pronašli podatak šta su po zanimanju i isto toliko o stepenu obrazovanja (vidjeti Grafikon 4).

Grafikon 4. Analiza osnovnih podataka o oštećenoj u sudskim predmetima

Nedostatak relevantnih podataka u sudskim spisima pratio je i navedeno istraživanje iz Srbije, pa su tako podaci o školskoj spremi žrtava prikupljeni za 64% žena žrtava, a ukazuju da najveći procenat njih (75%) ima srednjoškolsko obrazovanje, zatim osnovnoškolsko (12,5%), dok su u najmanjem procentu žrtve žene sa visokim obrazovanjem i bez obrazovanja (6,2%).

Posmatrajući gornji grafikon, uočljivo je da se najveći procenat poznatih podataka odnosio na radni status žrtava, prema kojem je 53,33% žrtava radila, za 40% to nismo mogli procijeniti, dok je za 6,67% žrtava prikupljen podatak da traže posao. Ovaj nalaz prema kojem je većina žrtava u vrijeme viktimizacije zaposlena kosi se sa tradicionalnim uvjerenjima da su žene žrtve femicida i porodičnog nasilja uglavnom domaćice koje su ekonomski zavisne od nasilnika. S druge strane, podaci o radnom statusu počinilaca koji pokazuju da ih je zaposleno 33%, odnosno nezaposleno 53%, dok je 13% počinilaca u penziji, ukazuju na novi trend fenomenoloških karakteristika femicida kada je riječ o našim prostorima. Podudaran nalaz je nađen u već pomenutom istraživanju iz Srbije. Žene se polako okreću (tradicionalno

³⁷ Istraživanje sprovedeno uvidom u spise Višeg suda u Beogradu i Višeg javnog tužilaštva u Beogradu za period od 2006. do 2011. godine na uzroku od N= 25.

muškom) svijetu rada i prihodovanja (makar i skromnog u okvirima slabo plaćenih zanimanja), dok muškarci (p)ostaju osjetljivi na ovaku zamjenu uloga i gubljenja (tradicionalne) supremacije u odnosu (Simeunović-Patić i Jovanović, 2013).

Analiza pomenutih predmeta u našem uzorku upućuje na zaključak da su karakteristike žrtva, uključujući lične podatake, irrelevantne za obrazloženje sudskih presuda, iako ima primjera (Primjer 8) da ih sud koristi da amplicificira obrazloženje presude.

Primjer 8. Obrazloženje presude

Sud je imao u vidu i da je u vrijeme izvršenje djela oštećena XX imala 35 godina života, a oštećeni YY 41 godinu, da je njihov život još uvijek bio u uzlaznoj putanji i u najboljoj životnoj dobi.

Pored navedenog, sud je cijenio i posljedice ovog krivičnog djela, da je lišena života XX mlada žena (rođena 19.- godine), majka njihovog zajedničkog djeteta, koje je u vrijeme ubistva majke bilo sa nepunih 5 godina života, da su iza pokojne XX ostali malodobno dijete, otac, majka i brat, koji teško podnose gubitak najmilije, što je bilo primjetno u sudnici nakon saslušanja majke i brata ubijene.

Prikupljanje podataka o ubistvima žena u okviru partnerskih odnosa predstavlja veliki izazov, imajući u vidu da u većini zemalja statistike (policijske, pravosudne i dr.) najčešće ne sadrže informacije o odnosu učinjocu i žrtve ili o motivima ubistva ili se do njih dolazi pregledanjem konkretnih predmeta, što predstavlja obiman i veoma zahtjevan istraživački posao (Simeunović-Patić i Jovanović, 2013).

Od specifičnih podataka, bio nam je značajan podatak o bračnom statusu oštećene (vidjeti Tabelu 13), te je tako najveći procenat njih (27%) razveden ili rastavljen, ali ovaj podatak nismo mogli dovesti u vezu sa činjenicom da je ujedno bivši bračni partner i počinilac femicida. Naime, oštećena je mogla imati okončanu bračnu vezu sa jednim partnerom, nakon koje je mogla započeti izvanbračnu ili partnersku vezu sa drugim partnerom. Treba imati na umu da se većina ubistva žena izvrši od strane intimnog partnera (67–80%) a obuhvata prethodnu istoriju višegodišnjeg fizičkog nasilja od strane muškog partnera ili bivšeg partnera prije ubistva, bez obzira na trenutno stanje odnosa u toj vezi (Renzetti, Edleson & Bergen, 2001)

Tabela 13. Bračni status žrtve

BRAK	f	%
Udata	3	20
Vanbračna zajednica	2	13.33
Razvedena/rastavljena	4	26.67

Udovica	0	0
U toku razvoda	2	13.33
Neudata	3	20
Nepoznato	1	6.67

Poredeći veze optuženog i oštećene sa motivom izvršenja, dobijena je veća podudarnost kada je riječ o bivšim partnerima i partnerima u toku razvoda (vidjeti Tabelu 14).

Tabela 14. Ukršteni podaci između veze optuženog i oštećene i motiva izvršenja

		Raskid/ razvod	Ljubomora	Oboje	Nepoznato	UKUPNO
Veza/brak	f	2	1	0	4	7
	% po vezi	28.57	14.29		57.14	100
	% po motivu	28.57	100		80	46.67
	% od ukupno	13.33	6.67		26.67	46.67
Bivši partneri	f	3	0	1	1	5
	% po vezi	60		20	20	100
	% po motivu	42.86		50	20	33.33
	% od ukupno	20		6.67	6.67	33.33
Partneri u toku rastave/ razvoda	f	2	0	1	0	3
	% po vezi	66.67		33.33		100
	% po motivu	28.57		50		20
	% od ukupno	13.33		6.67		20
UKUPNO	f	7	1	2	5	15
	% po vezi	46.67	6.67	13.33	33.33	100
	% po motivu	100	100	100	100	100
	% od ukupno	46.67	6.67	13.33	33.33	100

Analiza sudskih spisa u pogledu iskaza svjedoka pokazuje da za osam žrtava postoje podaci da su se prije kritičnog događaja obraćale za pomoć i to najčešće policiji, odnosno u 31% slučajeva (vidjeti Tabelu 14).

Generalno gledajući, na prijavljivanje nasilja koje je prethodilo femicidu odlučuje se mali broj žrtava, a često umjesto njih to čine drugi članovi porodice ili komšije. Prema dosadašnjim istraživanjima, razlog je strah i u vezi sa tim neadekvatni mehanizmi institucionalne zaštite. Porodično nasilje izvršeno prije ubistva žene od strane njenog intimnog partnera je broj jedan faktor rizika za femicid od strane intimnog partnera, koji je, iako sveobuhvatno prisutno, dosta skriveno od pogleda javnosti jer se ne prijavljuje zbog stida, nevjerovanja u efikasnost institucionalne intervencije i zbog straha od nasilnika (Drew, 2009). Za prevenciju femicida neophodna je efikasna identifikacija slučajeva porodičnog i partnerskog nasilja i, prema većini istraživanja, adekvatna reakcija nadležnih službi u prva tri mjeseca nakon što je žrtva napustila nasilnika.

Tabela 14. Traženje pomoći

POMOĆ	f	%
Roditelja, prijatelja, djece...	3	18.75
Policije	5	31.25
CSR	1	0
Nepoznato	7	43.75

*jedna ista žrtva se obraćala i policiji i CSR

Od pomenutog broja žrtava koje su se obraćale za pomoć u vezi neke vrste nasilja od strane optuženog, njih 83% su imale djecu. S tim u vezi je i podatak da najveći broj žrtava, njih 47% ima djecu sa optuženim.

Prema relevantnim podacima zaključuje se da je jedna žrtva bila korisnica psihijatrijske ustanove, a jedna centra za socijalni rad. Takođe, za samo dvije žrtve postoje podaci da su prije događaja imale zdravstvene probleme.

Većina nalaza koje smo dobili, a koji se odnose na žrtve, treba uzeti sa rezervom zbog nedostajućih podataka koji predstavljaju problem ne samo ovog istraživanja već i mnogih drugih koja su ranije rađena.

Okolnost da, uprkos pojačanom interesovanju istraživača za fenomen nasilja nad ženama, homicidno nasilje nad ženom u okviru partnerskog odnosa i dalje predstavlja nedovoljno izučen problem, nepovoljno se reflektuje na aktuelni učinak intervencija i efikasnost prevencije u ovom domenu. Stoga ne čudi što međunarodne organizacije postavljaju zahtjeve državama da u kreiranju odgovora na nasilje nad ženama koriste pristup koji se temelji na podacima/dokazima (*evidencebased approach*), odnosno sprovođenju istraživanja koja će omogućiti prethodno dobro upoznavanje problema - karakteristika nasilja, faktora rizika i mogućnosti zaštite (WHO, 2010).

3.4. TOK POSTUPKA

Od 15 optuženih lica, za njih 12 je određen pritvor koji je u devet slučajeva trajao do okončanja postupka, dok su u tri slučaja lica puštena iz pritvora u prosjeku za 7,33 mjeseca. U jednom slučaju nije određen pritvor, izrečena je mjera zabrane napuštanja mjesta boravišta, dok za dva optužena ovaj podatak nije mogao biti pouzdano izveden iz jedinica analize.

Kvalifikacija djela u optužnici i sudskoj presudi u 13 slučajeva ostala je ista, dok je u dva slučaja promijenjena. U oba slučaja kvalifikacija iz optužnice se odnosila na krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 208, stav 5 (KZ RS), pa je prekvalifikovana u ubistvo (Primjer 9).

Primjer 9. Prekvalifikacija optužnice

Na glavnom pretresu održanom dana 2. 12. 20- godine, nakon što su izvedeni dokazi optužbe, okružni tužilac je izmijenio činjenični opis, pravni opis i pravnu kvalifikaciju, tako što je optuženom stavljeno na teret da je počinio krivično djelo ubistvo iz člana 148, stav 1 KZ RS.

Nakon toga sud je u smislu člana 290 ZKP-a pozvao branioca optuženog da se izjasni o izmjeni optužnice, pa je branilac navela da je ova izmjena odbrani razumljiva, da je povoljnija za optuženog, te da optuženi želi da prizna krivicu za krivično djelo koje mu se izmijenjenom optužnicom stavlja na teret, te da odbrana optuženog nema primjedbi na izvedene dokaze optužbe, niti na sadržaj, niti na zakonitost pribavljanja izvedenih dokaza.

Svih 15 optuženih proglašeno je krivim i osuđeno na kazne zatvora koje su u prosjeku iznosile 11 godina i 8 mjeseci uz standardno odstupanje od 9 godina i 6 mjeseci (vidjeti Tabelu 16). Jedno lice proglašeno je krivim ali je djelo počinjeno u stanju neuračunljivosti za šta je sud izrekao mjeru bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi.

Tabela 16. Kaznena politika

Kazna zatvora	
Min	33 mj. (2god. 9mj.)
Max	420 mj. (35 god.)
Medijana	114 mj. (9 god. 6 mj.)
I kvartal	66 mj. (5 god. 6 mj.)
III kvartal	153 mj. (12 god. 9 mj.)
AS	11 god. 8 mj.
SD	9 god. 6 mj.

Treba naglasiti da je od 15 optuženih, jedan osuđen na kaznu dugotrajnog zatvora od 35 godina, jer je „umišljajno lišio života dva lica“, a radi se o već pomenutom slučaju gdje je optuženi osim svoje bivše supruge ubio i njenog novog partnera.

Za 13 od 15 predmeta na prvostepenu odluku suda izrečena je žalba i od strane odbrane i od strane optužbe i odnosila se uglavnom na visinu izrečene zatvorske kazne i posebno na strani odbrane na pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje.

Drugostepeni sud je u osam slučajeva potvrđio prvostepene odluke, dok je u četiri slučaja drugostepenom odlukom preinačena kazna zatvora, u jednom slučaju sa 10 na 13 godina, a u tri slučaja sa 30 na 25 godina, sa 11 na osam i sa četiri na tri godine.

Tabela 17. Vremensko trajanje krivičnog postupka

	Izvršenje KD-Optužnica podnešena	Optužnica- Glavni pretres	Glavni pretres- Presuda	I presuda- II presuda
Min-max	17 dana – 11 god. 0mj 9 dana	21 dan – 4 mj. 8 dana	0 dana – 8 mj. 12 dana	20 dana – 5 mj. 5 dana
Centralna vrijednost/Medijana	2,85 (mjeseci)	2,4 (mjeseci)	2,13 (mjeseci)	4,3 (mjeseci)
Prvi kvartal	1,9 (mjeseci)	2,3 (mjeseci)	1 (mjesec)	3,1 (mjesec)
Treći kvartal	4,2 (mjeseci)	2,8 (mjeseci)	2,5 (mjeseci)	4,6 (mjeseci)
Prosjek (AS)		2,5 (mjeseci)	2,4 (mjeseca)	3,8 (mjeseci)
Odstupanje od prosjeka (SD)		0,9 (mjeseci)	2,5 (mjeseci)	1,4 (mjeseci)

U Tabeli 12. prikazano je vremensko trajanje postupka, pa je uočljivo da je u ovih 15 slučajeva raspon trajanja istrage varijabilan. Najkraća istraga je trajala 17 dana, a najduža 11 godina zbog nedostupnosti optuženog organima gonjenja. Centralna vrijednost trajanja istrage iznosila je 2,85 mjeseci, odnosno 85,5 dana. Prosječan vremenski period od potvrđivanja optužnice do početka glavnog pretresa iznosio je 2,5 mjeseca, a od glavnog pretresa do presude 2,4 mjeseca. Najduži period bio je potreban za izricanje drugostepene presude i njegova prosječna vrijednost iznosila je 3,8 mjeseci.

Ovakvi podaci ukazuju na veću efikasnost prvostepenih sudova u odnosu na drugostepene.

Zanimljivi su podaci koje smo prikupili o tome kako je sud navodio i cijenio olakšavajuće i otežavajuće okolnosti prilikom izricanja presude, pa se tako može zaključiti da sudovi imaju tendenciju da više vrednuju držanje optuženog poslije učinjenog krivičnog djela

u odnosu na druge okolnosti koje zakonodavac predviđa kao relevantne prilikom odmjeravanja kazne.

Kod otežavajućih okolnosti, ako izuzmemo stepen krivične odgovornosti koja kao takva mora biti na prvom mjestu, na drugom mjestu se najviše vrednuje jačina ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra (vidjeti Tabelu 18).

U jednom slučaju sud ne nalazi otežavajuće okolnosti iako optuženi supruzi dolazi na posao, izvodi je ispred (što je mjesto ispred tržnog centra), pa joj se obraća: „Kurvo, nećeš biti ni sa kim“, a zatim, u namjeri da je liši života, aktivira ručnu bombu M52, pri čemu su žrtvi nanesene teške tjelesne povrede (vidjeti Primjer 10). Navedeno ponašanje koje je prethodilo samoj radnji izvršenja ukazuje na postojanje direktnog umišljaja, a direktni umišljaj, u kontekstu stepena krivične odgovornosti, može se cijeniti kao otežavajuća okolnost.

Primjer 10. Sud ne nalazi otežavajuće okolnosti

Prilikom odmjeravane kazne, shodno odredbama člana 37 KZ RS, sud je cijenio kako okolnosti koje idu u prilog optuženom tako i okolnosti koje idu na njegovu štetu, odnosno sve one okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća. Otežavajućih okolnosti na strani optuženog sud nije našao, dok je od olakšavajućih okolnosti cijenio da optuženi do sada nije osuđivan, što proizlazi iz izvoda kaznene evidencije, smanjenja uračunljivosti, ali ne i bitno, da su izostale teže, trajnije i značajnije posljedice po zdravlje oštećene, zatim okolnosti pod kojim je počinjeno krivično djelo, otac dvoje mlđ. djece, iskazano kajanje kao i zakonsku odredbu koja propisuje mogućnost blažeg kažnjavanja za pokušaj krivičnog djela, stoga je sud optuženom izrekao kaznu zatvora u trajanju od 2 godine i 9 mjeseci, uz ocjenu da ovako izrečena kazna zatvora pruža onaj neophodni balans između cijenjenih okolnosti i da je u svemu primjerna i adekvatna, kako krivici tako i ličnim prilikama optuženog, te da će se takvom kaznom u cijelosti postići svrha kažnjavanja, propisana odredbama članova 5 i 28 KZ RS, a sve shodno činjenici da je kazna propisana za krivično djelo ubistvo najmanje 5 godina. Sa druge strane, optuženi se ne može pozvati na svoje povređivanje i narušenost zdravlja zbog čega je ostao bez posla, te je penzionisan, kao olakšavajuće okolnosti, jer su njegove povrede nastupile kao posljedica njegovih radnji kao počinjoca krivičnog djela počinjenog umišljajem.

U drugom primjeru (vidjeti Primjer 11) sud ocjenjuje kajanje optuženog kao neiskreno.

Primjer 11. Sud ne prihvata kajanje optuženog kao iskreno

Sud nije prihvatio izraženo kajanje optuženog u završnoj riječi kao iskreno već isključivo usmjereni na vlastito umanjenje krivične odgovornosti cijeneći da posljedice izvršenja krivičnog djela i brojnost oštećenih stranaka u ovom postupku zahtijevaju stvarno kajanje koje ima veće značenje od izrečenih riječi.

Analizirajući presude iz našeg uzorka primjenom navedenih instituta, uočava se odsustvo jasne sudske prakse u pogledu adekvatnog obrazloženja olakšavajućih i otežavajućih okolnosti. One se najčešće samo navode, bez detaljnog obrazlaganja od čega se sastoje i zbog čega ih sud, u konkretnom slučaju, smatra olakšavajućim, odnosno otežavajućim. To je posebno primjetno kod ublažavanja kazne, odnosno kod izricanja kazne ispod zakonskog minimuma kao u Primjeru 10.

Tabela 18. Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti

	Olakšavajuće	f	U	Otežavajuće	f	U
Stepen krivične odgovornosti	Bitno smanjena uračunljivost	3	8	Bezosećajnost	2	20
	Smanjena uračunljivost	3		Bezobzirnost	8	
	Neuračunljivost	2		Brutalnost	1	
				Svirepost	1	
				Direktan umišljaj	1	
				Upornost	6	
				Ubio suprugu, majku njihove djece	1	
Pobude iz kojih je djelo učinjeno						
Jačina ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra	Nisu nastupile teže posljedice	2	3	Brojnost i vrsta predmeta izvršenja	1	7
	Djelo ostalo u pokušaju	1		Težina tjelesnih povreda	1	
				Posljedice po oštećenu	1	
				Broj uboda	2	
				Intenzitet udaraca	1	
				Povrede	1	
Okolnosti pod kojima je djelo učinjeno	Okolnosti pod kojima je počinjeno djelo	1	1	Unaprijed planirano	1	5
				Javno mjesto izvršenja	1	
				Prisustvo djeteta	1	
				Odsustvo povoda	1	
				Način izvršenja	1	
Raniji život učinioca	Ranija neosuđivanost	8	8	Osuđivanost	2	3
				Osuđivanost za teže tjelesne povrede	1	
Njegove lične prilike	Bolest optuženog	1	10			
	Optuženi mlada osoba	1				
	Nezaposlen	1				
	Otac	7				
Njegovo držanje poslije učinjenog krivičnog djela	Korektno držanje na sudu	4	17	Bijeg	1	6
	Kajanje	7		Ponašanje nakon djela	2	
	Ponašanje nakon izvršenja (odveo oštećenu u bolnicu)	1		Obraćanja porodici („dobili ste šta ste tražili“)	1	
	Sam se prijavio	2		Nije pomogao oštećenoj	1	
	Priznanje	3		Odsustvo kajanja	1	
Druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca						

3.5. NALAZI I ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Nalazi analize sudskih spisa nedvosmisleno ukazuju da je najveći faktor rizika femicida raskidanje (pokušaj ili čak najava) partnerske veze (bračne, vanbračne, romantične), te da je osnovni pokretač muškarca na čin ubistva posesivnost, ljubomora i neuspjeh da uspostavi (ili nastavi) kontrolu nad ženom žrtvom. Ovakvi nalazi su u skladu sa sličnim istraživanjima u regionu koje smo navodili, kao i sa tim da je najčešći kontekst viktimizacije odnos u kojem je žrtva i ranije trpjela neki oblik nasilja, najčešće fizički. Ne treba zanemariti ni druge oblike nasilja kao što su psihičko nasilje (ljubomora, zavisnost od alkohola, kocke), te proganjanje žrtve kada napusti partnera, jer se ovi rizični faktori femicida teže prepoznaju. Naime, same žrtve ove druge rizične faktore ne uzimaju kao alarmirajuće, te bi u tom smislu preventivne aktivnosti morale više obuhvatati i druge, manje eklatantne faktore rizika.

Nalazi koji ukazuju da se femicid najčešće dešava u porodičnom domu žrtve, bez prisustva svjedoka, očevidaca, ukazuju na to koliko je ova pojava specifična u kriminološko-pravnom smislu, te koliko su dešavanja i okolnosti prije krivičnog djela značajna, kao i koliko su značajni podaci o počiniocu i žrtvi.

U tom smislu je već naglašeno kako u sudskim spisima nedostaju podaci o žrtvi, čak i osnovni (koliko je imala godina), te postoji ozbiljna zamjerka sudovima da ne poklanjaju dovoljno pažnje oštećenoj strani i ne utvrđuju sve relevantne podatke.

Posebno je zabrinjavajući podatak da se većina žrtva prije kritičnog događaja obraćala za pomoć, i to u najvećem broju slučajeva policiji. Ako se uzme u obzir da je jedan broj počinilaca od ranije imao problem sa ponašanjem (bili su krivično gonjeni ili osuđivani), dolazimo do zaključka da je društvena reakcija na rizik izostala i da se femicid možda mogao sprječiti.

Ne treba ispustiti iz vida podatak da je najveći broj počinilaca u braku i da ima djecu sa oštećenom, odnosno žrtvom, te se uz podatke o ranijem postojanju nasilja (čak i prema djeci) postavlja pitanje efikasne saradnje između relevantnih institucija (policije, škola, centara za socijalni rad, centara za mentalno zdravlje) i primjene normativnih protokola između institucija. Dakle, čak i kada se žena žrtva porodičnog nasilja ne obraća za pomoć, relevantni podaci institucija mogu da blagovremenim prepoznavanjem rizika preveniraju ekstremno nasilje. Na primjer, djeca žrtve porodičnog nasilja (djeca su žrtve i kada prisustvuju nasilju između roditelja, odnosno ne moraju biti direktne žrtve) mogu biti prepoznata od strane stručnih službi škola.

Takođe, centri za mentalno zdravlje koji rade sa počiniocima mogu biti značajan faktor prevencije femicida, s obzirom na to da većina počinilaca čini femicid u alkoholisanom stanju ili ima probleme sa mentalnim zdravljem. Naravno, centri za mentalno zdravlje ne mogu biti odgovorni za lica koja nisu u njihovom sistemu, s obzirom na prava lica sa problemima u mentalnom zdravlju, u smislu dobrovoljnog dolaska na tretman i liječenje. Međutim, ono što se može učiniti, a čini se zanemarenim, jesu prava porodice lica sa problemima u mentalnom

zdravlju u pogledu bolje informisanosti o rizicima i načinima kako da se nose sa ovim problemom.

Društvena reakcija na faktore rizika je još uvijek na niskom nivou, što implicira da smo još uvijek tolerantni na nasilje nad ženama koje vodi u letalne forme.

S obzirom na to da je generalni cilj istraživanja bio utvrđivanje nove forme i okolnosti izvršenja femicida, nalaz da je više od polovine žrtava žena finansijski nezavisno, a da je sa druge strane većina počinilaca nezaposlena, ukazuje na to da je došlo do pomijeranja rodnih uloga sa tradicionalnih na nove egalitirane sisteme rodno-radnih uloga. Očigledno pozitivan društveni napredak u kojem je žena konkurentna muškarcima na tržištu rada mora da prati ne samo ekonomski i privredni razvoj već i onaj na polju kulture i obrazovanja. Čini nam se, ovaj drugi mnogo više, kako bi stereotipi o rodnim ulogama bili dekonstruisani ne samo formalno već i suštinski.

Iako naši nalazi ukazuju na to da se za izvršenje femicida podjednako koriste hladno i vatreno oružje, to ne znači da se ne treba založiti za veću kontrolu u smislu pooštravanja propisa o nabavci i držanju oružja, ali i uslova oduzimanja kada je ono u posjedu lica koje je prijavljeno, čini ili je činilo nasilje u porodici. Naime, žene čiji nasilni partner posjeduje oružje su u šest puta većem riziku od ubistva od žena koje trpe nasilje od partnera koji ne posjeduje oružje (Campbell, 3003: 16).

Možda je iznenađujući podatak iz analize toka trajanja krivičnog postupka da je najduži period potreban za izricanje drugostepene presude u odnosu na druge faze postupka, s obzirom na to da je fokus javnosti i kritike u pogledu trajanja očigledno neopravdano na prvostepenim sudovima. Zabrinjavajući je podatak iz sudske prakse o nepodnošenju imovinsko-pravnog zahtjeva u toku krivičnog postupka, kako bi se izbjegla sekundarna viktimizacija oštećenih u parničnom postupku.

Rezultati analize sudske prakse pokazuju da sudovi u postupku odmjeravanja kazne, gotovo po pravilu i nekritički, određene okolnosti uzimaju kao ublažavajuće, odnosno kao olakšavajuće. Takav je slučaj sa pokušajem krivičnog djela, koji je fakultativna okolnost za ublažavanje kazne. Ako je djelo ostalo u pokušaju, obavezno se kazna ublažava, pri čemu se druge okolnosti ne uvažavaju dovoljno, kao što je to npr. motiv djela (ljubomora koja se uglavnom tretira kao niska pobuda ili npr. želja za posjedovanjem žene u slučaju kada ga napušta), duže vršenje nasilja koja je kulminiralo ubistvom žene, itd. Tako se, npr., priznanje, kajanje i korektno držanje pred sudom redovno navode kao olakšavajuće okolnosti iako se npr. kajanje nije manifestovalo u nekim radnjama, a korektno držanje pred sudom je (na neki način) obaveza optuženog, jer za nepoštovanje suda izraženo u nekorektnom držanju može biti kažnen. Naročito je diskutabilno uzimanje u obzir roditeljstva kao olakšavajuće okolnosti, u situaciji kada je učinilac lišio života majku djeteta. Analiza sudske prakse pokazala je da sud čak u sedam od 15 slučajeva ističe ovo kao olakšavajuću okolnost. Stiče se utisak da sudovi sa mnogo više pažnje traže i nalaze u konkretnom slučaju olakšavajuće okolnosti, a da pri tom, čak i onda kada su one vidljive, ne nalaze otežavajuće okolnosti. U nekoliko slučajeva sud evidentno postojanje ranijeg nasilja prema ženi ne uzima kao otežavajuću okolnost.

Važno je istaći i pitanje pravne kvalifikacije djela, jer niti jedan slučaj koji smo analizirali nije kvalifikovan kao ubistvo ili kao pokušaj ubistva člana porodice, iako su objektivne okolnosti djela davale osnove za takvu pravnu kvalifikaciju.

KLJUČNI NALAZI ANALIZE SUDSKIH SPISA

- Femicid i pokušaj femicida podjednako se vrše u gradskim i ruralnim sredinama.
- Femicid se najčešće dešava u porodičnoj kući žrtve, a zatim na javnom mjestu koje ujedno predstavlja i radno mjesto oštećene.
- Femicid se najčešće čini bez prisustva drugih lica, potencijalnih svjedoka/očeviđaca.
- Svaki peti optuženi pokuša izvršiti suicid nakon počinjenog femicida.
- Za izvršenje femicida podjednako se koriste hladno i vatreno oružje. Počinioци sa završenom osnovnom školom češće pribjegavaju korištenju fizičke sile u odnosu na počinioce sa višim stepenom obrazovanja, dok hladno oružje gotovo jednako koriste počinioci i sa završenom osnovnom i sa srednjom školom.
- Najčešći motiv femicida i pokušaja femicida je raskidanje bračne zajednice, kraj veze ili nJAVA žrtve da bi mogla da napusti tu vezu, odnosno da zatraži razvod.
- Femicidu prethodi ranije nasilje, uglavnom fizičko, i kombinacija sa psihičkim i/ili ekonomskim nasiljem.
- Femicid najčešće čine muškarci srednje životne dobi između 36 i 45 godina, nezaposleni i sa srednjim nivoom obrazovanja, odnosno sa završenom srednjom školom. Najveći broj počinilaca je u braku, odnosno oženjen i ima djecu sa oštećenom, odnosno žrtvom.
- Prema sudskim presudama, podjednak broj lica počini femicid u stanju bitno smanjene uračunljivosti ili smanjene uračunljivosti, ali ne bitno. Najmanji je procenat optuženih za koje sud utvrđi da su djelo počinili u stanju neuračunljivosti.
- Najveći broj počinilaca femicid čini u alkoholisanom stanju, a tek za svakog trećeg sud nalazom vještaka utvrđi da se radi o bolesti zavisnosti od alkohola.
- Više od polovine žrtava femicida ili pokušaja femicida je zaposleno, odnosno finansijski nije zavisilo od počinioca.
- Većina žrtava se prije tragičnog događaja obraćala za pomoć, i to u najvećem broju policiji.
- Većina žena žrtava ima(la) je djecu, od čega polovina sa optuženim licem.
- Analiza trajanja toka krivičnog postupka ukazuje da je najduži period potreban za izricanje drugostepene presude, u odnosu na druge faze postupka (istraga, glavni pretres, prvostepena presuda).

LITERATURA

- Block, C. R. (2003). How can practitioners help an abused woman lower her risk of death? *National Criminal Journal* 250, 15–19.
- Dixon, L., Hamilton-Giachritsis, C., & Browne, K. (2008). Classifying partner femicide. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(1), 74–93.
- Dobash, R.E., Dobash, R.P., Cavanagh, K., Medina-Ariza, J. (2007). Lethal and nonlethal violence against an intimate female partner: Comparing male murderers to nonlethal abusers. *Violence Against Women*, 13(4), 329–353.
- Drew, H. (2009) *Women, violence, and the Media*. Boston, Hanover and London: University press of New England & Northeastern University Press
- Elisha, E., Idisis, Y., Timor, U., Addad, M. (2010). Typology of intimate partner homicide: Personal, interpersonal, and environmental characteristics of men who murdered their female intimate partner. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 54(4), 494–516.
- Femicide Watch (2018). *Rodno uvjetovano nasilje* (Prezentacija istraživanja na Međunarodnom danu borbe protiv nasilja nad ženama). Hrvatska: Promatračko tijelo „Femicide Watch“.
- Femicide Watch (2019). *Femicid – regionalni i globalni izazovi* (Konferencija). Hrvatska: Promatračko tijelo „Femicide Watch“.
- FemPlatz (2020a). Izveštaj o pravima žena i rodnoj ravnopravnosti u Srbiji za 2019. godinu. U: Beker, B., Janjić, B., i Lepojević, V. (ed.). Pančevo: Udruženje građanki „FemPlatz“. Preuzeto sa: https://www.femplatz.org/library/reports/2020-08-10_PreneraZena.pdf, pristupljeno 4.9.2020
- FemPlatz (2020b). Sprečavanje i iskorenjivanje femicida u Srbiji. U: Vilić, V. (ur.) *Elektronski bilten* br. 4. Pančevo: Udruženje građanki „FemPlatz“. Preuzeto sa: https://www.femplatz.org/library/newsletters/Bilten_4_SR.pdf, pristupljeno 8.10.2020
- Frye, V., & Wilt, S. (2001). Femicide and social disorganization. *Violence Against Women*, 7(3), 335–351.
- Holtzworth-Munroe, A., & Stuart, G. L. (1994). Typologies of male batterers: Three subtypes and the differences among them. *Psychological Bulletin*, 116(3), 476.

Jordan, E.C. (2010). Safety planning for battered women. In: B.S. Fisher, S.P. Lab (Eds.) *Encyclopedia of Victimology and Crime Prevention*. Sage Publications Inc.

Lewandowski, L. A., McFarlane, J., Campbell, J. C., Gary, F., & Barenski, C. (2004). "He killed my mommy!" Murder or attempted murder of a child's mother. *Journal of Family Violence*, 19(4), 211-220.

Mreža „Žene protiv nasilja“ , Beograd (2013). FEMICID - UBISTVA ŽENA U SRBIJI: Kvantitativno - narativni izveštaj 2010–2012. godina. Preuzeto sa: www.zeneprotivnasilja.net.

Renzetti, C. M., & Edleson, J. L. (Eds.). (2008). *Encyclopedia of interpersonal violence*. Sage Publications Inc.

Renzetti, C. M., Edleson, J. L., & Bergen, R. K. (2001). *Sourcebook on violence against women*. Sage Publications Inc.

Serran, G., & Firestone, P. (2004). Intimate partner homicide: A review of the male proprietariness and the self-defense theories. *Aggression and Violent Behavior*, 9(1), 1- 15.

Simeunović-Patić, B. (2002). Ubistva heteroseksualnih partnera: kriminološke i viktimološke karakteristike. *Temida*, 5(3), 3-13.

Simeunović-Patić, B., i Jovanović, S. (2013). *Žene žrtve ubistva u partnerskom odnosu*. Beograd: Institut za Kriminološka i Sociološka Istraživanja.

Vetten, L. (1996). "[Man Shoots Wife": Intimate femicide in Gauteng, South Africa](#). *Crime and Conflict*, 6, 1-4, pristupljeno 8.10.2020

World Health Organization / London school of Hygiene and Tropical Medicine (2010). *Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action and generating evidence*. Geneva, WHO.

IV STAVOVI I RAZUMIJEVANJE FEMICIDA UNUTAR PRAVOSUĐA I ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA

Stavovi i razumijevanje femicida istraživani su unutar pravosudne zajednice, među sudijama i tužiocima i unutar ženskih organizacija koje se bave zaštitom prava žena, prvenstveno zato što su ovo društvene grupe koje, pored policije, imaju najviše dodira sa fenomenologijom nasilja prema ženama. Istraživanje je rađeno metodom struktirisanog intervjeta sa 12 pitanja koja su u istom obliku postavljana svim ispitanicima i ispitanicama. Upitnikom su traženi odgovori o razumijevanju i obukama o fenomenu femicida, mišljenje ko su najčešće žrtve a ko počiniovi ove vrste nasilja, da li žrtve imaju odgovarajuću institucionalnu zaštitu, posebno tokom sudskog postupka, praksama obeštećenja žrtava tokom krivičnog postupka, o efektima unapređenja zakonskog okvira za zaštitu žena od nasilja, saradnji unutar različitih sektora (policija, tužilaštvo, sud, CSR, NVO), o značaju psihološke podrške žrtvama krivičnih djela tokom sudskog postupka, te o evidencijama i odnosu prema počinocima nasilja prema ženama unutar struktura pravosuđa.

Struktura ispitanika je nadpolovično muška, posebno su muškarci ispitanici iz sektora pravosuđa, a ispitanici iz civilnog društva su žene jer su i ciljane ženske nevladine organizacije. Odnos prema istraživanju bio je izrazito pozitivan, a sve osobe koje su učestvovali u intervjuisanju imaju iskustva u radu na suzbijanju rodno zasnovanog nasilja, odnosno u istraživanju i procesuiranju djela femicida, kada je riječ o sudijama i tužiocima.

4.1. SUDIJE

A. Pojam femicida i edukacije

Intervjuisane sudije femicid razumiju kao ubistva žena, uglavnom od strane bračnih, vanbračnih ili intimnih partnera i „kao najteži oblik nasilja nad ženama koji se završava ubistvom od strane muškaraca“. Kao uzrok femicida percipiraju se rodne predrasude. Većina ispitanika je izjavila da su o femicidu informisani na nivou opšte obaviještenosti kroz izvještavanje medija ili iz stručne literature. Femicid kao fenomen nije integriran u programe obuke za sudije i nije predmet razgovora u formalnim strukturama suda. Sudije imaju podijeljena mišljenja o tome da li bi fenomen femicida trebalo da bude sastavni dio obuka, jer nisu sigurni „kako im to pomaže u radu“:

Mi sudimo kako sudimo za ubistva, uobičajeno.

Međutim, niko od ispitanika nije bio isključiv u mišljenju da sudije ne treba da imaju edukaciju o femicidu. Jedan od sudija smatra da je dobro da se o femicidu govori, prije svega zbog žena, kako bi bile svjesne rizika koji se mogu pojaviti u bračnim i partnerskim odnosima i da više razmišljaju kako pravovremeno reagovati i zaštititi se. Jedan od ispitanika smatra da

bi sudovi trebalo da imaju stav o femicidu i o drugim formama nasilja prema ženama, da je eskalacija ove vrste nasilja zabrinjavajuća i da bi stroža kaznena politika mogla da bude odgovor na problem.

B. Počinioci femicida

Rat i posljedice rata, neliječeni PTSP

Sindrom „ili moja ili ničija“

Osobe sklone alkoholu i zavisnici od narkotika

Prethodna istorija nasilja u porodici

Na pitanje ko su najčešći počinioci femicida i da li bi se mogle dati neke karakteristike ličnosti, odnosno profil osoba koje su počinioci ove vrste nasilja, sudije su navele da ima različitih tipova ličnosti ali su izdvojili osobe sklone alkoholu, „bolesno ljubomorna lica“, kao i siromašna lica i lica manjeg stepena obrazovanja. U odgovoru na ovo pitanje koristićemo više citata koje su ispitanici iznijeli, dajući primjere iz svoje prakse.

Bilo je različitih primjera. Oni su na neki način došli u stanje da ne mogu upravljati svojim postupcima, djelovati razumno, kontrolisati osjećanja. Ima alkoholičara, ili onih koji su ubili pod dejstvom alkohola. Mislim da je i rat uticao, taj PTSP koji nije liječen da se izgubi kontrola nad postupcima, bilo je osoba bitno smanjenje uračunjivosti zbog nervnog rastrojstva koji nisu mogli da prihvate da ih djevojka ili žena ostave, ili da odbija da bude sa njima.

Sjećam se jednog ubistva mlade djevojke, bilo je to davno, koju je ubio momak, bilo je teško procijeniti da li su bili u vezi, ili je on njeno ponašanje tumačio kao pristanak, da mu je dala nadu, pa kad je odbijen, ubio je rafalom iz automatske puške. Strašan slučaj.

Jedan od intervjuisanih sudija pak smatra da počinilac femicida može da bude bilo ko, ali praksa ukazuje da su to najčešće lica koji imaju problem u mentalnom zdravlju ili problem zavisnosti od alkohola ili droga. Takođe, ističe, da su žrtve femicida ili pokušaja femicida predhodno uvijek bile izložene nekoj vrsti nasilja od počionica.

C. Žrtve femicida

Žrtve dugotrajnog porodičnog nasilja

Zaprijetila je da će otici, on je ubio

Na pitanje ko su najčešće žrtve femicida, svi ispitanici i ispitanice su saglasni da su najčešće žrtve femicida osobe iz sredina u kojima je prethodilo porodično nasilje, a nije se pravovremeno ili adekvatno intervenisalo od strane državnih institucija, ukoliko su nasilje prijavljivale. Takođe, ističu da je česta pojava da žrtve femicida nisu prijavljivale ranije nasilje, zbog stida („da se to njoj žrtvi dešava“), bojazni od osude okoline, pogrešnog stava da

neprijavljinjem štite djecu, mišljenja da je žrtva kriva za nasilje, kao i nade da će nasilje prestati.

Imao sam slučajeve da je nasilje trajalo mnogo godina prije nego je žena ubijena. Zaprijetila je da će otići, on je ubio. Nekada, i ako sumnjamо da je bilo nasilja, ako nema prijava, ostane samo ubistvo. Vjerujem da često i ne istražuju tu istoriju nasilja, ako nema presuda, postoje dokazi da se dokaže krivica za ubistvo, on priznao i niko neće dalje da istražuje. Za društvo je to važno da se istraži, ali za dokazivanje djela nije, pa se tako proces i završi.

Neki od sudija/sutkinja naglašavaju da je pogrešna pretpostavka da su žrtve femicida ekonomski zavisne žene.

Imamo praksu koja ukazuje da većina tih žena radi, odnosno da je ekonomski nezavisna. Motiv prema sudskoj praksi je kada se žena odluči na razvod ili napusti bračnu zajednicu.

D. Prevencija femicida i prava žrtava rodno zasnovanog nasilja

- ❖ **Žrtve prepuštene same sebi**
- ❖ **Ne izriču se zaštitne mjere**
- ❖ **Niko ne zastupa oštećene**

Iako su prava oštećenih, a posebno prava žrtava nasilja u porodici koje su ujedno i najčešće žrtve femicida posljednjih decenija značajno unapređena, svi ispitanici su saglasni da u praksi žrtve još nemaju odgovarajuću zaštitu, čak ni u situaciji kada se desi pokušaj femicida, odnosno pokušaj ubistva. Smatraju da odnos institucija prema nasilju u porodici nije dovoljno odlučan u namjeri da ono bude zaustavljeno, što dovodi i do femicida, odnosno do pokušaja femicida. Posebno je naglašeno da se mogućnost izricanja zaštitnih mjer ne koristi dovoljno.

Mislim da se više bavimo posljedicama nego uzrocima porodičnog nasilja, tj. femicida.

Prilikom otkrivanja i prijavljivanja, recimo, nasilja u porodici koje može da bude uvod u femicid, žrtva je na neki način prepuštena sama sebi, više se vodi računa o pravu osumnjičenog/optuženog nego o žrtvi. Ovakav sistem sigurno ne podstiče žrtve porodičnog nasilja da djelo prijave.

Jedan od sudija smatra da o zaštiti treba voditi računa prije eskalacije nasilja:

Kad je ubistvo u pitanju, sve to više nema svrhe, ona je mrtva a on u pritvoru. E, sad, ako imamo pokušaj ubistva, te stvari su važne, ali oštećene su same, ako imaju novca, uzmu advokata.

Sudije priznaju da je dosuđivanje imovinsko-pravnog zahtjeva, odnosno obeštećenja za žrtve tokom krivičnog postupka, rijetko u praksi pravosuđa Republike Srpske i da se sa zahtjevima ove vrste nisu sretali u svojoj praksi. Jedan sudija smatra da je pokretanje imovinsko-pravnog zahtjeva odgovornost i dužnost tužioca. Saglasni su da ovu praksu treba mijenjati, i kao

pozitivno navode kada je dosuđeno obeštećenje u jednoj predmetu u kojem je suđeno za trgovinu ljudima.

E. Zakonske izmjene, praksa i nedoumice

Nasilje u porodici – koga štititi – žrtve ili porodicu?!

Jedno od pitanja u intervju bilo je da li su zakonske izmjene u Republici Srpskoj donijele promjene u praksi rada pravosuđa u odnosu na krivična djela rodno zasnovanog nasilja, posebno donošenje Krivičnog zakonika iz 2017. godine i Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, potom donošenje novog Krivičnog zakonika 2017. godine u fokusu imaju i stroži odnos društva prema nasilju nad ženama i nasilju u porodici. Prema mišljenju sudija, novina u zakonima je da sudije izriču strože kazne za neka od krivičnih djela koja nesrazmjerno pogađaju žene, što se ne odnosi i na nasilje u porodici jer za ovo krivično djelo i dalje je zadržana blaga kaznena politika, uprkos strožim sankcijama koje su propisane.

Jedan od intervjuisanih sudija niske kazne za krivična djela nasilja u porodici objašnjava brigom o daljoj egzistenciji porodice.

Kazne su previše blage, posebno u nekim slučajevima kada se vidi da je nasilje dugo trajalo. Ali, zbog porodice, nisam nikada tražio da se kazna poveća, jer treba porodica dalje da živi, nema koristi za djecu ako je otac u zatvoru, treba tu tražiti druge kazne.

Ovaj odgovor potvrđuje sveprisutne stavove pravosudne zajednice da pri istragama i procesuiranju nasilja u porodici ne stavljuju u prvi plan krivicu i težinu djela, nego „sudbinu porodice“ i tako reprodukuju stavove o nasilju u porodici kao porodičnom i privatnom problemu, a ne društvenom problemu i kršenju ljudskih prava.

Jedan od sudija komentariše izmjene u krivičnom zakonu kao konfuzne i neadekvatne.

Krivičnim zakonikom iz 2017. godine imamo propisano krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici gdje je, ukoliko je nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice, predviđena kazna od 3 do 15 godina, dok je za teško ubistvo predviđena kazna od najmanje 10 godina ako se liši života član svoje porodice kojeg je prethodno zlostavljaо. Smatram da ubistvo člana porodice u svakom slučaju treba da bude kvalifikovano kao teško ubistvo za kojeg ne treba posebno da se dokazuje da je prethodno zlostavljan. U našem sudu pravosnažno je okončan predmet prije donošenje Krivičnog zakonika 2017. godine, kvalifikovan kao teško ubistvo gdje je suprug pred maloljetnim djetetom od 4 godine ubio svoju suprugu i majku tog djeteta.... U tom slučaju nije bio niti jedan dokaz koji je ukazivao na to da je počinilac ranije zlostavljaо svoju suprugu, to su izjavili i svi svjedoci, uključujući i njenu porodicu... Motiv je bio što je supruga zatražila razvod jer se on kockao o čemu postoje svjedočenja svjedoka... Dakle, radi se o izuzetno teškom djelu koje po ovim izmjenama ne bi moglo biti kvalifikovano kao teško ubistvo jer nemamo dokaza da je prethodno bilo nasilje, odnosno nasilja nije bilo.

F. Femicid, saradnja i ženske NVO

Sudije imaju podijeljena mišljenja o saradnji sa drugim institucijama važnim za rad na predmetima nasilja i femicida. Ima ocjena i da je saradnja odlična, i da nije na zavidnom nivou, do stava da je saradnja važna prije nego se ubistvo desi.

Kad predmet dođe u sudnicu, nema tu saradnje. Postoje svjedoci, stranke, vještaci, spisi. Što je urađeno, urađeno je. Saradnja je bitna prije nego predmet dođe na sud.

O radu nevladinih organizacija na zbrinjavanju žrtava, pomoći i radu sa preživjelima sudije imaju pozitivan stav, smatraju da su nevladine organizacije odigrale značajnu ulogu u podizanju svijesti o nasilju u porodici i prema ženama i u pružanju pomoći žrtvama i da „neke NVO rade dobar posao“.

Zastupaju ispravne stavove, ali mi se čini da smo daleko da i mi u sudu te probleme na isti način posmatramo. Dolaze u sudnicu, prate suđenja, budu sa oštećenima, dobro je da je javnost prisutna.

Model sigurnih kuća za smještaj žrtava dobro funkiconiše, mislim da NVO rade dobar posao u tom smislu, ali i tu ima prostora za unapređenje.

Ova mišljenja potvrđuju da su u prethodnom periodu nevladine organizacije izgradile dobar odnos sa sudovima i da su prihvачene i kao građanska javnost i kao pružaoci pomoći i ovaj odnos je dobra osnova za dalje akcije na unapređenju zaštite žena od nasilja.

G. Uloga odjela za podršku svjedocima

Sudije imaju pozitivan odnos prema radu i doprinosu psihologa u pravosudnim institucijama, ali je iz odgovora jasno da nemaju svi sudovi odjele za podršku svjedocima.

Odjel dosta pomaže sudijama i sudskom vijeću, tako da je njihov rad značajan i za rad suda i sudija. Bilo bi dobro da svaka pravosudna institucija koja ima veliki broj predmeta zaposli takva stručna lica.

Intervjuisane sudije potvrđuju da sudovi ne vode evidencije o počiniocima krivičnih djela i žrtvama/oštećenima razvrstane po polu i stava su da bi ova praksa trebalo da bude uvedena u rad sudova.

Sudije kao ključne strukture društva koje treba da rade na prevenciji nasilja nad ženama percipiraju centre za socijalni rad, nevladine organizacije, medije, vlast... Svoju ulogu u prevenciji vide pooštravanjem kaznene politike za koju smatraju da je izražena posljednjih godina i da doprinosi suzbijanju raznih vrsta kriminala, kao i nasilja prema ženama.

Mi možemo djelovati kaznama, one su, mislim, dosta stroge kada su u pitanju ubistva, za druga djela nije uvijek tako, ali i nama sudijama nije lako izreći tešku kaznu, duge su to godine života koje treba provesti u zatvoru, ako nije u pitanju ubistvo. Ko drugom oduzme život, to je druga priča.

U vezi sa etičkim kodeksom i nespojivošću obavljanja ove dužnosti u situaciji kada sudija vrši nasilje u porodici, ispitanici su oprezni. Smatraju da se ovo podrazumijeva kao etička i pravna norma, ali da ne znaju za slučaj da je neki sudija okrivljen za ovu vrstu nasilja.

Smatram da sudija u svemu treba da bude primjer, pa i u tome. A o privatnom životu kolega, ne bih se upuštao u komentarisanje. Ja to ne znam, ko zna neka prijavi.

Ne smatram da treba biti posebno izdvojeno. Etičkim kodeksom je propisana nulta tolerancija na bilo koji oblik nasilja i u javnoj i privatnoj sferi. Ukoliko sudija ili tužilac bude kažnjen za bilo koji oblik nasilja prema bilo kome, treba preispitati njegovu podobnost za vršenje funkcije.

4.2. TUŽIOCI

A. Femicid – pojam i uzroci

Uticaj posljedica rata

Preovladava stav da je alkoholizam najčešći uzrok femicida, potom ljubomora, mentalna oboljenja, upotreba opojnih droga, mržnja, bez preciziranja da li je riječ o mizoginiji, odnosno mržni prema ženama.

I tužioci pojам femicida razumiju slično kao i sudije i nijedan od intervjuisanih tužilaca nije prošao edukaciju o fenomenu femicida i svi su stava da bi im ova vrsta edukacije mnogo značila. Imajući na umu ulogu tužilaca u vođenju istraga za nasilje u porodici koje se detektuju kao uzrok i krivično djelo koje prethodi femicidu, ova edukacija se može, posebno za tužioce, smatrati posebno važnom u radu na suzbijanju femicida.

Diskusije o femicidu nisu uključene u rad tužilačkih organa i kolegija i tužioci svoje razumijevanje pojma femicida baziraju na informacijama iz medija i vaninstitucionalnih izvora. Ipak, svi ispitanici iznose ispravna viđenja o femicidu i definišu ga na tragu teoretskih razmatranja ove pojave, što je posljedica i činjenice da su svi ispitanici na intervjuje odgovarali pismeno.

Ja taj pojam razumijem i tumačim da je to svako lišenje života ženske osobe, samo zato što je ženskog pola... Tu podrazumijevam slučajeve kada suprug ubije ženu, ili svekar snahu, kada majka ili otac ubiju žensko dijete po rođenju, jer su očekivali muško i sl.“.

Femicid razumijem i tumačim kao rodno zasnovani čin nasilja nad ženom koji rezultira smrću.

Zanimljivo je da i tužioci pojavu femicida dovode u vezu sa posljedicama rata i socio-ekonomskim prilikama u društvu, slično kao i neki od intervjuisanih sudija. Inače, preovladava stav da je alkoholizam najčešći uzrok femicida, potom ljubomora, mentalna oboljenja, upotreba opojnih droga, mržnja, bez preciziranja da li je riječ o mizoginiji, odnosno mržni prema ženama.

B. Žrtve femicida

Mišljenja sam da je u znatnom broju slučajeva smrtna posljedica mogla biti spriječena da su žrtve prijavljivale ranije nasilje, te da su uslijedile pravovremene reakcije subjekata zaštite.

Svi intervjuisani tužioci jedinstveni su u stavu da je femicidu prethodilo nasilje u porodici ili partnerskim odnosima koje nije prijavljivano ili, ako jeste prijavljivano, da odnos društva nije bio odgovarajući da zaustavi nasilje.

Gotovo sam ubijeđen da je svakom femicidu ili pokušaju femicida prethodilo nasilje neke vrste. Problem je što se to nasilje često ne prijavljuje, iz straha, sramote ili nade da se neće ponoviti... Pa zbog djece... Ima mnogo razloga zbog kojih žrtve to ne prijave. Takođe, zabrinjavajuće su situacije kada se prijavi.... Čini mi se da se to ne shvati ozbiljno... Na primjer, muškarac bude uslovno osuđen na godinu dana za nasilje u porodici... Sa tom osudom interes društva, odnosno institucija koje se bave nasiljem prestaje... Niko nema obavezu da provjeri šta se u međuvremenu dešava....

Najčešće žrtve femicida su starosti 30–50 godina, u pravilu skoro u svim slučajevima prethodi porodično nasilje, a razlog napada pripisujem prisustvu mentalne bolesti napadača.

Mišljenja sam da je u znatnom broju slučajeva smrtna posljedica mogla biti spriječena da su žrtva prijavljivale ranije nasilje, te da su uslijedile pravovremene reakcije subjekata zaštite.

Žrtve femicida, prema mišljenju nekih od tužilaca, najčešće su žene koje su nezaposlene ili nižeg nivoa obrazovanja, pa bi, slijedom ovog mišljenja, jedan od uzroka femicida bila ekonomski nejednakost žena. Takođe, tužioci su saglasni da su žrtve femicida najčešće supruge ili partnerice počinilaca. Prethodna istorija nasilja naglašava se kao najčešći uzrok femicide.

To je svakako bio indikator ili alarm za uzbunu, ali uslijed izostanka pravilne i pravovremene reakcije kako žrtve tako i subjekata zaštite, došlo je do one najteže posljedice.

Tužioci kao najbolju zaštitu žrtava i prevenciju femicide vide odgovarajuću edukaciju subjekata zaštite i potpunu obaveštenost žena žrtava nasilja u porodici kako o samom fenomenu nasilja u porodici tako i o postupcima sprečavanja, suzbijanja i prevencije, te o pravima žrtve.

C. Prava žrtava

U strukturi prava žrtava/oštećenih i njihove pravne sigurnosti, autorke istraživanja su imale u vidu dostupnost besplatne pravne pomoći, mogućnost angažovanja advokata, izricanje mjera zaštite, dostupnost usluga centara za socijalni rad i zdravstvenih ustanova i druga prava koja su predviđena međunarodnim standardima zaštite žena od nasilja. Tužioci smatraju da je postojeći koncept besplatne pravne pomoći neadekvatan za potrebe oštećenih, odnosno žrtava jer je dostupan samo u parnici i uslovljen je formalnim kriterijumima, a žtvama je pravna pomoć potrebna u vidu savjeta prije samog postupka, jer je riječ o osobama čije imovinske prilike ne omogućavaju angažovanje advokata. Tužioci smatraju i da mjere zaštite funkcionišu samo kada su u pitanju djeca, a usluge centara za socijalni rad i drugih ustanova nisu dovoljne za potrebe žrtava, jer ove službe nemaju dovoljno resursa da bi obezbijedile pravnu i socijalnu sigurnost oštećenih. Ipak, stavovi

intervjuisanih tužilaca nisu sasvim jedinstveni. Neki do njih smatraju da je zaštita žena žrtava nasilja unaprijeđena, ali zahvaljujući radu nevladinih organizacija.

Evidentno je da je u posljednje vrijeme znatno unaprijeđena oblast zaštite žena žrtava nasilja, prije svega zahvaljujući predanom radu nevladinih organizacija koje se bave ovom problematikom, ali sam mišljenja da je i to nedovoljno jer u zaštiti žrtava moraju aktivno učestvovati svi subjekti zaštite.

Jedan od ispitanika naglašava važnost informisanja žrtava: „(...) Da je žrtva upoznata sa svim pravima koja ima kao žrtva nasilja, zatim sa svim subjektima koji su dužni da joj pruže zaštitu i pomoć, a sa druge strane da imamo potpunu, zakonitu i pravilnu primjenu zakonskih i podzakonskih odredbi koje uređuju ovu oblast“. Isti tužilac smatra da se zakonski mora unaprijediti „pružanje besplatne pravne pomoći žrtvama, njihovo socijalno zbrinjavanje i besplatna zdravstvena zaštita“.

Nijedan od tužilaca nije radio predmet u kojem je pokretan i imovinsko-pravni zahtjev za naknadu štete oštećenoj i ne znaju za takve slučajeve. Da bi oni kao tužiocci po službenoj dužnosti prikupljali i dokaze za imovinsko-pravi zahtjev, treba im vrijeme za provođenje vještačenja, što utiče na dužinu postupka, te iznose mišljenje da za ovaj postupak treba da se više angažuje oštećeni/a, preko svog pravnog zastupnika.

To je nekako prepusteno ličnom osjećaju tužioca, ali tužiocci nisu toliko senzibilizirani. S druge strane, to je pravo žrtve/oštećene, ona treba više da se angažuje, ali, naravno, ne sama, već preko pravnog zastupnika koji bi bio besplatan... Zbog svega ovoga smatram da bi rješenje bilo u pravnom zastupniku, u pravovremenoj pravnoj pomoći žrtvama/oštećenima koja mora da bude efikasna, djelotvorna i dostupna onima kojima je potrebna. Sjećam se jedne oštećene koja je odbijena za besplatnu pravnu pomoć jer je njena plata, a radi kao trgovac, premašila kriterijum za 20 KM. Radi se o ženi koja je samohrana majka i dio i te male plate joj je odlazio na kredit.

Većina intervjuisanih tužilaca smatra da bi rješavanje imovinsko-pravnog zahtjeva tokom krivičnog postupka doprinijelo povjerenužu žrtve u rad nadležnih institucija i ostvarivanju prava koja joj pripadaju.

D. Zakonske izmjene

Da je nasilnik – počinilac krivičnog djela za ranije počinjeno nasilje adekvatno kažnen, velika je vjerovatnoća da ne bi bio u prilici kasnije počiniti i ubistvo.

Tužioci imaju podijeljena mišljena o zakonskim izmjenama, ocjenjujući ih i kao dobre i kao konfuzne i neprimjenljive u praksi. Odgovori, takođe, ukazuju i na određena nerazumijevanja zakonskih izmjena, kao i na nepoznavanje kataloga prava žrtava rodno uslovlijenog nasilja koja su garantovana međunarodnim standardima, što može da bude i pokazatelj manjkavosti u edukaciji sudija i tužilaca o svim pravnim novinama koja nastupaju domaćim zakonima i ratifikacijom međunarodnih konvencija i ugovora.

Po meni je stvorena jedna konfuzna situacija na relaciji policija – tužilac... Konfuzija se dešava u praksi oko kvalifikacije... Ima lutanja i smatram neophodnim to razriješiti i edukovati policiju i tužioce kako da rade u specifičnim situacijama kojih ima... Imamo, na primjer, situaciju: pritvor je naša jedna mjera u istrazi, ali često nemamo ispunjene uslove za nju, onda ženu šaljemo u sigurnu kuću, a on ostaje kod kuće... Praktično, njoj određujemo pritvor... Dakle, jedan – po meni – nonsens... Nisam puno razmišljao o tome kako to riješiti, ali sigurno je da nam nedostaje mjera i mehanizama, i da bi na bolji način moglo da se riješe ove situacije.

Dio intervjuisanih tužilaca smatra da su zakonske izmjene dobre, posebno uvođenje novih krivičnih djela u Krivičnom zakoniku iz 2017. godine koja obuhvataju nasilje nad ženama - genitalno sakaćenje žena, prinudna sterilizacija, proganjanje, polna ucjena, polno uznemiravanje, prinudno zaključenje braka. Na ovaj način, zakonodavac želi da se radi na suzbijanju negativne društvene pojave nasilja nad ženama, što tužioci smatraju ispravnim. Međutim, smatraju da provedba zakona u praksi nije odgovarajuća zato što je kaznena politika loša i što se ne primjenjuju mjere zaštite.

Nedovoljno se primjenjuju, posebno mjere zaštite, što svako treba unaprijediti u narednom periodu. Što se tiče kaznene politike u oblasti nasilja nad ženama, mišljenja sam da je ona pogubna. Svjedoci smo da u tim predmetima dominiraju uslovne osude, što znači da sudovi ova krivična djela tretiraju kao manje društveno opasna, što je potpuno pogrešno, posebno kada se uzmu u obzir brojne posljedice koje nasilje nad ženama ostavlja u društvu. Kaznena politika je potpuno neadekvatna i njome se ne postiže svrha kažnjavanja, kako sa aspekta specijalne tako ni generalne prevencije krivično-pravne zaštite.

Jedan od tužilaca smatra da neodgovarajuća kaznena politika prema nasilju u porodici može da bude posmatrana i kao uzrok femicida: *To znači: da je nasilnik – počinilac krivičnog djela za ranije počinjeno nasilje adekvatno kažnen, velika je vjerovatnoća da ne bi bio u prilici kasnije počiniti i ubistvo.*

E. Saradnja i rad ženskih NVO, prevencija femicida

...Da se danas šamar sutra ne pretvori u metak...

Tužioci imaju podijeljena mišljena u percepciji saradnje sa drugim institucijama koje su uključene u rad na predmetima femicija, koja idu od ocjene da je loša i zavisi od pojedinca,

preko one da je dobra, ali da je i dalje treba unapređivati, do isključive ocjene da je odlična. Slično, neujednačeni su stavovi o radu NVO u zbrinjavanju, pomoći i radu sa preživjelima nasilja i izneseni su na osnovu ličnih iskustava:

Moram priznati da ne ocjenjujem dobro, jer svaki put kad je trebalo da nekog zbrinem, nešto uradim za oštećene/žrtve nisam to mogao uraditi zbog njihovih procedura, zbog toga što nemaju to u projektu i tako dalje... Imamo mnogo protokola, memoranduma o saradnji i šta sve ne, ali sve je na papiru super, a u praksi, nažalost – ne.

Jedan od ispitanika rad NVO ocjenjuje „zadovoljavajućim“, a jedno mišljenje se izdvaja kao izuzetno pozitivno: *Meni kao tužiocu bila je od nemjerljivog značaja. Uzmite u obzir činjenicu da tužilaštvo nema zakonskog osnova niti raspolaže sa kapacitetima za zbrinjavanje žrtava nasilja, da su kapaciteti organa socijalnog staranja skromni i ograničeni. U situaciji kada je izvršeno nasilje, kada je neophodno da se žrtva izmjesti iz sredine u kojoj je nasilje počinjeno, uloga nevladinih organizacija je od presudnog značaja.*

Stavovi tužilaca su jedinstveni kada govore o doprinosu rada psihologa u pravosudnim institucijama i svi su mišljenja da je on izuzetno značajan. Neki od ispitanika smatraju da bi tužiocima pomoć psihologa bila značajna i u fazi istrage da ih savjetuju kako da pristupe različitim kategorijama žrtava svjedoka i da rad psihologa ne treba da bude ograničen samo na pomoć svjedocima i svjedocima žrtvama, nego uključen i u proces istrage.

Očekivano, i tužioci potvrđuju da se u tužilaštвima ne vodi evidencija o krivičnim djelima razvrstana po polu žrtve i počinjoca i smatraju da bi ova praksa trebalo da bude uvedena u rad pravosudnih institucija i da ovu vrstu inicijative treba uputiti Visokom sudskom i tužilačkom savjetu.

Svi ispitanici se slažu da je prevencija femicida i nasilja prema ženama obaveza svih struktura društva, od policije, pravosuđa, cenatra za socijalni rad, obrazovnih ustanova, NVO, medija. Međutim, o značaju oštire kaznene politike za prevenciju nasilja, stavovi se razlikuju. Dio intervjuisanih tužilaca smatra da kaznena politika, odnosno oštire kazne doprinose prevenciji, dok je jedan izričito protivan i smatra da je oštira kaznena politika krajnje i najmanje efikasno sredstvo prevencije:

To smatram čistim populizmom iz prostog razloga što povećanjem kaznene politike nismo uticali na generalnu prevenciju, ali našim političarima je lakše povećati kazneni raspon, nego se baviti svim prethodnim, prevencijom prije svega, zaštitom žrtava da se na vrijeme reaguje da se ne desi najgore... Da se danas šamar sutra ne pretvorи u metak... Dakle, nije ključ u kaznenoj politici, naravno da je važna, ali nije ključna.

Tužioци smatraju da etički kodeks za nosioce pravosudnih funkcija u dovoljnoj mjeri nalaže kako se sudija ili tužilac moraju ponašati u zajednici i da nije neophodno naglašavati nasilje u porodici kao poseban segment za eliminaciju, jer sudije i tužioci ne smiju da čine bilo kakvu vrstu nasilja. Neki od ispitanika iznose primjere da su i nosioci pravosudnih funkcija vršili nasilje u porodici, ali da nisu procesuirani: *Poznata su mi dva slučaja nasilja u porodici koje je izvršio nosilac pravosudne funkcije i da su oba slučaja 'završila pod tepihom'*.

Jedan od ispitanika navodi primjer da je radio predmet u kojem je *nosilac pravosudne funkcije bio žrtva nasilja u porodici i taj postupak je okončan pravosnažnom osuđujućom presudom*, iako nije jasno da li je riječ o muškarcu ili ženi.

4.3. AKTIVISTKINJE NEVLADINIH ORGANIZACIJA

A. Pojam femicida i edukacija

Edukacija o femicidu treba da bude obavezna i kontinuirana za sve službenike/ce subjekata zaštite – policiju, centre za socijalni rad, zdravstvene ustanove, škole, ali i za širu društvenu zajednicu – medije, studente i druge društvene grupe.

Očekivano, aktivistkinje i profesionalke iz ženskih nevladinih organizacija navode da su prošle više edukacija o fenomenu femicida i definišu ga u skladu sa nekim od međunarodnih dokumenata o ženskim pravima i u skladu sa različitim, uglavnom feminističkim teoretskim pristupima, što je i logično, jer se femicidom najviše bave feminističke istraživačice i teoretičarke.

Femicid posmatram kao ubistvo osobe ženskog spola koje je rodno uslovljeno, tj. izvršeno je nad ženom ili djevojčicom zbog posebnog odnosa moći i kontrole koje počinilac ima nad žrtvom nad kojom ima osjećaj vlasništva. Femicid ukazuje na objektivizaciju i dehumanizaciju žene ili djevojčice od strane počinjoca i odražava društvenu ulogu i očekivanja od žene da bude pokorna i da trpi, i, ukoliko to odbija, da počinilac 'ima pravo' da je 'kazni'.

Sve ispitanice smatraju da bi edukacija o femicidu za sudije i tužioce bila veoma važna i da bi trebalo da bude obavezna, naročito u pravcu unaprijeđenja razumijevanja uzroka i posljedica nasilja prema ženama i djevojčicama i šireg društvenog uticaja i posljedica teških oblika rodno zasnovanog nasilja, što uključuje i femicid. Pored sudija i tužilaca, smatraju da edukacija o femicidu treba da bude obavezna i kontinuirana za sve službenike/ce subjekata

zaštite – policiju, centre za socijalni rad, zdravstvene ustanove, škole, ali i za širu društvenu zajednicu – medije, studente i druge društvene grupe.

B. Počinioci i žrtve

Aktivistkinje ženskih organizacija, slično kao i sudije i tužioci, kao najčešće počinioce femicida vide bivše ili sadašnje partnerke ili supružnike žrtava, kao i muške članove porodice. Međutim, ne smatraju da su uzrok femicida alkoholizam, PTSP, ili mentalna oboljenja, iako ovi faktori mogu da se pojave kao obilježja ličnosti počinjoca femicida. Uzrokom femicida smatraju izraženu društvenu toleranciju prema nasilju nad ženama.

Vjerujem da je važan uticaj odsustva društvene reakcije, kao i nedovoljne reakcije nadležnih institucija na nasilje prema ženama koje veoma često predhodi femicidu. Mislim da počinioci nasilja veoma dobro znaju da je kaznena politika za nasilje prema ženama veoma blaga, da žene koje su izložene nasilju u pravilu nemaju pomoći i podršku institucija i da im to daje 'vjetar u leđa' da nastavljaju sa nasiljem koje se može završiti femicidom.

Žrtve femicida, prema aktivistkinjama, u većini slučajeva su bivše ili sadašnje partnerke počinilaca, u manjoj mjeri majke ili sestre, ili žene i djevojke koje su bile meta proganjanja od strane počinjoca zato što su prekinule emotivnu vezu ili nisu odgovorile na ponudu emotivne veze.

C. Zaštita i prava oštećenih

Aktivistkinje smatraju da su podrška i pomoći koju žrtva, odnosno oštećena u postupcima koje imaju veze sa rodno zasnovanim nasiljem dobija od strane institucija koje su prepoznate kao subjekti zaštite – nedovoljne. Ova ocjena uključuje i pristup besplatnoj pravnoj pomoći, rad centara za socijalni rad, kao i rad pravosudnih institucija.

Zaštitne mjere, odnosno mjere bezbjednosti koje predviđa Krivični zakon Republike Srbije se u pravilu ne izriču od strane sudova u cilju zaštite oštećenih, osim mjere oduzimanja oružja od počinjoca, što je veoma često i što ukazuje da znatan broj slučajeva nasilja prema ženama može potencijalno voditi femicidu, i završiti se ubistvom. Smatram da je veoma slaba koordinacija među institucijama u pravcu pružanja podrške oštećenima i da mali broj žena koristi psihološku podršku od strane centara za mentalno zdravlje i to uglavnom na vlastitu inicijativu, bez upućivanja od strane drugih profesionalaca u sistemu zaštite.

Jedna od ispitanica navodi slučajeve dobre prakse u radu sudova, koji su rijetki: *U jednom postupku pred Osnovnim sudom u Bijeljini za krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, uz uslovnu osudu počinjocu nasilja, sudija je izrekao i mjeru bezbjednosti zabrana komuniciranja sa žrtvom nasilja. Takođe, u postupku pred Osnovnim sudom u Prijedoru za*

krivično djelo proganjanje, uz kaznu zatvora, sud je izrekao mjeru zabrana komuniciranja sa žrtvom nasilja na period od 2 godine, koja se primjenjuje nakon izlaska počinjoca nasilja iz zatvora. Ispitanica potencira da ove primjere treba navoditi i javno isticati da bi se žrtve ohrabrike, a pravosudna zajednica podstakla na odgovorniji odnos prema pitanju zaštite žrtava nasilja i prevenciji femicida.

Aktivistkinje naglašavaju da praksa pokretanja imovinsko-pravnog zahtjeva tokom krivičnog postupka nije zaživjela i indirektno adresiraju odgovornost tužilaštva za ovo stanje.

Veliki broj predmeta koji uključuju rodno zasnovano nasilje završava na osnovu sporazuma o priznanju krivice, bez suđenja i svjedočenja oštećenih pred sudom, te žrtve uglavnom bivaju upoznate o imovinsko-pravnom zahtjevu kroz izricanje presude kojima ih sud upućuje na parnični postupak. Zakon ovdje, takođe, nalaže obavezu tužioca da upozna žrtvu sa mogućnostima imovinsko-pravnog zahtjeva, ali kroz presude nije vidljivo da li se to i dogodilo.

Praksa sudova je da što brže završe krivični postupak i svjesno izbjegavaju da u toku postupka upoznaju žrtvu sa mogućnostima da pokrene imovinsko-pravni zahtjev, zbog straha da će se proces dodatno produžiti. Pretpostavljam da su i sudije vezane ispunjavanjem norme, pa iz tih razloga nastaje što prije završiti krivični postupak.

Aktivistkinje ne komentarišu zakonske izmjene, ali sve su mišljenja da one nisu dale željena očekivanja u praksi provođenja zakona, iako postoje pojediničani i izolovani slučajevi dobre prakse i odgovornog odnosa pravosudne zajednice prema pravima žrtava/oštećenih.

Postoje pojedinačni predmeti i primjeri dobre prakse u kojima sud daje pažnju iskazu oštećene u značajnijoj mjeri, tužilaštvo koristi svoja zakonska ovlaštenja i traži od suda produženje pritvora protiv počinjoca u svrhu zaštite oštećene, ali to su još izolovani slučajevi.

Kao poseban problem, apostrofirana je opstrukcija na realaciji policija – pravosuđe u pokretanju i izricanju zaštitnih mjera.

Zaštitne mjere se ne izriču, kako god zakon da se promijeni.

D. Saradnja i rad NVO, prevencija i stavovi o počinjocima nasilja iz struktura javnih službi

Iz perspektive organizacija civilnog društva, prema stavovima intervuisanih aktivistkinja, saradnja NVO i institucija postoji i ona je korektna, uključujući i policiju, centre za socijalni rad, tužilaštvo i sudove. Primjedbe ispitanica više su usmjerene na postupanje ovih službi prema žrtvama, zasnovane na iskustvima koje im prenose preživjele rodno zanosvanog nasilja.

Od žena žrtava nasilja koje su nam se obraćale za pomoć dobijale smo informacije da po prijavi nasilja policija ne dolazi da interveniše, ne daje informacije o mogućnostima podrške i radnjama koje je preduzela u pravcu sprečavanja počinjocu da vrši dalje nasilje...

Slične primjedbe, na osnovu svjedočenja žrtava, iznesene su i na rad cenatra za socijalni rad, sudova, tužilaštava i one generalno upućuju da odgovor institucija na problem nasilja prema ženama nije dovoljan da žrtve osjećaju da je sistem na njihovoj strani i da će biti podržane i zaštićene.

Najbolnije je što se sa svim pobrojanim institucijama dugi niz godina provode razne edukacije u pogledu uspostavljanja funkcionalne multisektorske saradnje, a i dalje tapkamo u mjestu zbog neuvezanosti institucija i neadekvatnog odgovora na nasilje, stav je jedne od ispitanica.

Sve ispitanice su mišljenja da NVO rade izuzetno odgovorno na pružanju pomoći i podrške žrtvama rodno uslovljenog nasilja, da je pomoć koju pružaju kvalitetna i prilagođena potrebama preživjelih.

Nisam pristrasna, iako sam dugo godina u NVO sektoru, ali mislim da su nevladine organizacije dale mnogo veću podršku i zaštitu preživjelim nasilja od institucija. Nevladine organizacije su prve uspostavile besplatnu pravnu pomoć žrtvama, SOS telefone a kasnije i sigurne kuće za zbrinjavanje i podršku žrtvama nasilja.

Aktivistkinje nevladinih organizacija imaju apsolutno pozitivan odnos prema radu psihologa u pravosudnim institucijama i smatraju da treba riješiti zakonski da psihološka podrška žrtvama i svjedocima koji su uključeni u sudske postupke bude obavezujući standard.

Nevladine organizacije vode evidencije koje uključuju razvrstavanje po polu i strukturi svojih korisnica i korisnika, iako su to uglavnom žene i djevojčice.

Kao aktere prevencije, ispitanice iz nevladinog sektora percipiraju sve subjekte zaštite kao i pravosudne institucije i smatraju da je prevencija jako važna i da treba da obuhvati sve strukture društva, počev od obrazovanja. Sve ispitanice su jedinstvene u stavu da aktuelna politika pravosudne zajednice u kažnjavanju počinilaca nasilja prema ženama ne doprinosi prevenciji.

Smatram da je kaznena politika veoma blaga, počinjoci svih oblika nasilja se uglavnom osuđuju na uslovne kazne kao upozoravajuće sankcije i ne mijenja se duži niz godina. U smislu generalne prevencije, kaznena politika ne utiče na suzbijanje nasilja, već ga, naprotiv, i podstiče, jer počinjoci nasilja znaju da neće biti sankcionisani za nasilje.

Za razliku od sudija i tužilaca, ispitanice iz nevladinih organizacija smatraju da etički kodeks za sudije i tužioce treba da sadrži odredbu zabrane vršenja svakog oblika porodičnog nasilja i sankcije u smislu zabrane obavljanja djelatnosti. Kao i neki od tužilaca, i ispitanice iz ove

grupe ističu da raspolažu nezvaničnim informacijama da ima sudija i tužilaca koji vrše nasilje u porodici, ali da prijava nema.

Da, bilo bi sjajno kada bi u etički kodeks sudija i tužilaca uključili i sferu života koja se odnosi na njihov porodični život, u smislu zabrane vršenja svih oblika porodičnog nasilja.

Aktivistkinje NVO navode da im se obraćaju žene koje su supruge policajaca koje ne smiju da prijave da su žrtve nasilja i da počinilaca nasilja ima među službenicima svih subjekata zaštite, ali da ih žrtve rijetko prijavljuju zbog straha da će prijava da bude „zataškana“.

Dešava se, takođe, da korisnice koje nam se obraćaju prijavljaju nasilje u porodici u kojem su počinjeni policajci, te se žene plaše da ih prijave policiji zbog odsustva reakcije ili straha od ponavljanja nasilja.

4.4. ZAKLJUČNA ZAPAŽANJA

Femicid kao društveni fenomen nije obuhvaćen edukativnim programima za sudije i tužioce, niti je uključen u razmatranje u formalnim strukturama zajedničkog rada u pravosuđu, kao što su stručni kolegiji sudija ili tužilaca, i drugi. Znanja nosilaca/teljica pravosudnih funkcija o femicidu su na nivou opšte obaviještenosti iz medija ili stručnih časopisa. Ipak, svi ispitanici iz struktura pravosuđa ispravno percipiraju pojavu femicida kao najekstremniju formu nasilja prema ženama počinjenu od strane bivših ili sadašnjih supružnika/partnera ili članova porodice. Postoji i svijest da nasilje u porodici predstavlja ključni faktor rizika za pojavu femicida, pa samim tim i opasnost kada nije prijavljeno i na adekvatan način sankcionisano i tretirano od strane svih institucija koje su prepoznate kao subjekti zaštite.

Dok aktivistkinje ženskih nevladinih organizacija femicid razumiju kao formu nasilja koja nastaje zbog rodnih stereotipa, patrijarhalnih stavova o ulogama žena i muškaraca u društvu i nejednake moći među polovima, predstavnici pravosudne zajednice femicid posmatraju iz perspektive faktora rizika kao što su PTSP, alkoholizam, mentalni poremećaji, zavisnost od alkohola i droga i slično.

Kao žrtve femicida prepoznate su žene, a kao počinoci muškarci; a među odgovorima sudija i tužilaca jasno se pokazuje da je pažnja nosilaca ovih funkcija nejedanako usmjerena na počinioce i žrtve. Dok većina ispitanika iz pravosudne zajednice dobro profiliše počinioce femicida, o žrtvama su podaci oskudni, osim toga da su žene koje trpe ili su preživjele nasilje u porodici i/ili su u procesu napuštanja bračne/vanbračne zajednice ili partnerskog odnosa. Ovaj zaključak se podudara sa sadržajem presuda u kojima se o počinicima nalazi puno podataka, dok su žrtve potpuno depersonalizovane.

I ispitanici iz pravosuđa, i iz nevladinog sektora imaju isti stav – da žrtve rodno zasnovanog nasilja nemaju i/ili ne ostvaruju prava na zaštitu i podršku tokom sudskom postupka i da su njihove potrebe zanemarene; posebno su zanemareni bezbjednosni rizici kod nasilja u porodici i femicida u pokušaju. Dio ispitanika iznosi i stav da su neki slučajevi femicida mogli da budu spriječeni da su institucije pravilno reagovale na prijavu nasilja ili da je nasilje uopšte prijavljeno. Jedinstven je stav svih ispitanika/ca da je potrebno raditi na informisanju

i ohrabrvanju žena da prijave svaki oblik porodičnog ili partnerskog nasilja, kako bi se prevenirala eskalacija tog nasilja ili femicid.

Svi ispitanici/ce istog su stava – da zakonske izmjene i/ili donošenje novih zakona (Zakon o zaštiti od nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici) još ne daju dovoljne rezultate, jer primjena zakona nije uvijek potpuna i odgovarajuća i kaznena politika je neadekvatna.

Pravosudna zajednica je uzdržana na mogućnost obeštećenja žrtava tokom krivičnog postupka kroz podnošenje i prihvatanje imovinsko-pravnog zahtjeva. Iako nije iskazano jasno protivljenje, prisutan je otpor, posebno tužilaca, da se dosljedno i u svim situacijama nasilja podnosi i imovinsko-pravni zahtjev tokom krivičnog postupka.

Evidentno je da međusektorska saradnja tokom rada na predmetima nasilja i femicida postoji, uključujući i saradnju sa NVO koje pružaju podršku žrtvama, ali ona nije potpuno funkcionalna, usmjerena na najbolji interes i zaštitu žrtve i ne odvija se jednako u svim sredinama.

Svi ispitanici/ce imaju jedinstven stav da je rad psihologa u krivičnom postupku jako važan i da treba da bude zakonski regulisan kao dio pravosudnog sistema. Dok ispitanice iz nevladinog sektora traže jasno određenje u kodeksu i zakonima da osobe koje čine nasilje u porodici ne mogu biti nosioci pravosudnih funkcija, sudije i tužioци se načelno slažu, ali su znatno uzdržaniji i smatraju da etički kodeks i zakoni jasno određuju da su zabranjene sve vrste nasilja i da nije neophodno apostrofirati nasilje u porodici kao faktor eliminacije za sudije i tužioce. Ipak, većina ispitanika iz reda pravosuđa priznaje da ima sudija i tužilaca koji vrše porodično nasilje, ali da rijetko budu kažnjeni jer ih njihove supruge/partnerke ne prijavljuju ili slučaj ostane prikriven.

4.5. PREPORUKE

- 1. Rodno zasnovano nasilje kao društveni problem i fenomen femicida nužno je uključiti u redovni i kontinuirani program obuka za sudije i tužioce, posebno dio koji se odnosi na teoretski pristup iz rodne perspektive kako bi se senzitivisali nosioci pravosudnih funkcija i njihovo postupanje u pojedinačnim predmetima nasilja prema ženama.**
- 2. Programe obuke za nosioce pravosudnih funkcija potrebno je unaprijediti psihosocijalnim aspektom rada sa žrtvama, te apostrofirati važnost i značaj prikupljanja relevantnih podataka o kontekstu, žrtvi i počiniocu, kao i o saradnji sa relevantnim institucijama i organizacijama.**
- 3. Potrebno je raditi na sveobuhvatnoj kampanji o ranjivosti žrtava/oštećenih u krivičnom postupku, posebno žrtava nasilja u porodici da bi se koristile**

postojeće zakonske mogućnosti za zaštitu žrtava/svjedoka/oštećenih (zaštitne mjere, mjere zabrane, mjere bezbjednosti) i unaprijedio zakonski okvir u ovoj oblasti, ukoliko praksa pokaže da je to potrebno.

4. Pozvati medijske kuće da se više angažuju u preventivnim kampanjama kroz koje bi javnost i potencijalne žrtve bile upoznate sa svim rizičnim faktorima i posljedicama femicida, te da o njima izvještavaju bez senzacionalizma uz poštovanje prava žrtvama na privatnost u skladu sa novinarskom etikom.
5. Unaprijediti saradnju i dosljednu primjenu postojećih protokola o saradnji između relevantnih institucija (sudovi, tužilaštva, policija, škola, centri za socijalni rad, centri za mentalno zdravlje, zdravstvene ustanove, nevladin sektor) u cilju blagovremenog prepoznavanja rizika i prijavljivanja svih oblika nasilja i zlostavljanja nad ženama.
6. Unaprijediti ulogu centara za mentalno zdravlje u pogledu prevencije, identifikacije i otkrivanja slučajeva nasilja nad ženama, te posebno rada sa porodicama osoba koje imaju probleme u mentalnom zdravlju.
7. U okviru kulturnih i obrazovnih aktivnosti sačiniti programe koji se odnose na rodnu ravnopravnost i rušenje sterotipa o rodnim ulogama u društvu.
8. Zakon o krivičnom postupku i Krivični zakonik potrebno je uskladiti sa međunarodnim standardima u oblasti zaštite žrtava rodno zasnovanog nasilja, prvenstveno sa Istanbulskom konvencijom i Direktivom 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 25. 10. 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela.
9. U Krivičnom zakoniku RS inkriminisati posebno krivično djelo – femicid, kao oblik teškog ubistva iz niskih pobuda ili bezobzirne osvete.
10. Uzakazati na značaj pravilne pravne kvalifikacije djela u slučajevima u kojima se kao žrtva ubistva javlja žena koja je prethodno zlostavljana ili je ubistvo posljedica ljubomore i posesivne težnje učinioca.
11. Kroz proces obuke nosilaca pravosudnih funkcija, permanentno naglašavati značaj primjene adekvatnih oblika teškog ubistva na slučajeve koji imaju karakteristike femicida.
12. Potrebno je unaprijediti informisanje žrtava/oštećenih svih oblika rodno zasnovanog nasilja dosljednom primjenom Zakona o zaštiti od nasilja u porodici o obavezi/odnosno pravu žrtava na informisanje i u skladu sa standardima Istanbulske konvencije.
13. Iako Zakon o oružju i municiji RS daje mogućnost oduzimanja oružja, municije i isprave o oružju nadležnoj policijskoj upravi ukoliko to nalaže interesi bezbjednosti kao i okolnosti koje negativno utiču na bezbjednost, od kojih se, između ostalih, navode poremećeni porodični odnosi, sukobi sa okolinom, agresivno i ekscesno ponašanje i druge okolnosti koje lice čine nepodobnjim za posjedovanje oružja, svršishodno je razmotriti i procedure po kojima bi se sprovodio upravni postupak od strane nadležnog organa za oduzimanje oružja i dozvole za nabavljanje, držanje i/ili nošenje oružja bez obzira na ishod krivičnog postupka.

- 14. Analitičke izvještaje subjekata zaštite u oblasti posjedovanja oružja u slučajevima radno zasnovanog nasilja uvesti i prošiti evidentiranjem elemenata koji se odnose na upotrebu oružja kao sredstva izvršenja krivičnih djela rodno zasnovanog nasilja.**
- 15. Sačiniti unificirane procedure ili ih inkorporirati u već postojeće u pogledu provjera posjedovanja oružja u slučajevima rodno zasnovanog nasilja.**
- 16. Analizirati dokumentovanje i pokretanje upravnog postupka za oduzimanje oružja i dozvole za nabavljanje, držanje i/ili nošenje oružja nezavisno od ishoda krivičnog postupka, a u cilju prevencije zloupotrebe oružja u slučajevima rodno zasnovanog nasilja, odnosno sprečavanja femicida.**

Prilog 1.

STUDIJA SLUČAJA

S obzirom na to da neke forme femicida ili pokušaja femicida iz metodoloških razloga nisu mogle biti obrađene kroz analizu sudskega spisa kvalitativno-kvantitativnom metodom, izdvojen je jedan slučaj u kojem žrtva rodno zasnovanog nasilja nije obuhvaćena optužnicom. Ovaj slučaj ne možemo smatrati ilustracijom odnosa pravosudnih institucija prema fenomenu femicida ili pokušaja femicida, već propustom čije uzroke možemo nagađati.

Dakle, slučaj je kvalifikovan kao pokušaj ubistva pasivnog subjekta koji je branio ženu – žrtvu nasilja od strane njenog intimnog partnera, pri čemu događaj koji je prethodio pokušaju ubistva, a predstavlja klasičan primjer nasilja prema ženi, nije obuhvaćen optužnicom. Dakle, tužilaštvo je podiglo optužnicu protiv optuženog za sticaj krivičnih djela koja su učinjena prema licima koja su branila ženu koju je on prвobitno fizički napao, a fizički napad na ženu nije obuhvatilo optužnicom. Možemo reći da je zanemarilo nasilje prema ženi i nije ga pravno kvalifikovao kao neko od krivičnih djela rodno zasnovanog nasilja, iako iz činjenica koje se navode u presudi, dakle i u optužnici, proizlazi da je optuženi prvo učinio krivično djelo prema ženi.

Na osnovu podataka iz ovog slučaja možemo izvesti dva zaključka. Prvi bi bio da u konkretnom slučaju nadležni nisu prepoznali rodno zasnovano nasilje, iako su sve okolnosti ukazivale na postojanje krivičnog djela iz ove oblasti, a drugi zaključak bi bio da su nadležni organi svjesno propustili da optužnicom obuhvate i krivično djelo koje je prethodilo radnjama koje su obuhvaćene optužnicom. I jedan i drugi zaključak imaju specifičnu težinu, ali mi bismo radije vjerovali da nadležni nisu prepoznali postojanje rodno zasnovanog nasilja, odnosno krivičnog djela iz ove oblasti.

Žena u studiji V.V. pred sudom se pojavljuje kao svjedok navodeći da joj je optuženi prijetio, vukao je, odnosno preuzimao određene radnje koje potvrđuju i drugi svjedoci.

Elementi slučaja:

Kvalifikacija: Krivično djelo ubistvo u pokušaju iz člana 148, stav 1 Krivičnog zakona Republike Srpske u vezi sa članom 20, stav 1 istog Zakona u sticaju sa krivičnim djelom laka tjelesna povreda iz člana 155, stav 2 u vezi sa stavom 1 Krivičnog zakona Republike Srpske.

Optuženi: K.K. u vrijeme izvršenja djela 46 godina, sa prebivalištem u gradu, završio srednju školu, po zanimanju električar, nezaposlen, razveden, otac jednog punoljetnog djeteta, lošeg imovnog stanja.

Odluka suda: Sud K.K. oglašava krivim i utvrđuje za krivično djelo ubistvo u pokušaju kaznu zatvora od 2 godine, a za krivično djelo laka tjelesna povreda kaznu zatvora u trajanju od 4 mjeseca, pa primjenom odredbe odredbe člana 42, stav 2, tačka 2 Krivičnog zakona Republike Srpske osuđuje na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 2 (dvije) godine i 2 (dva) mjeseca.

Izreka presude: Kriv je, što je dana 00. 00. 20.- godine oko 22.00 časa, nakon što se zbog prethodne upotrebe alkohola doveo u stanje u kome je sposobnost da upravlja svojim postupcima bila bitno smanjena, verbalno i fizički napao svoju djevojku V.V. u dvorištu kuće u kojoj je stanovala, uslijed čega je ona, u strahu za svoj tjelesni integritet, pobegla u susjedno dvorište kuće, pokušavajući da se od optuženog koji ju je trčećim korakom sustizao sakrije iza ledja oštećenog M.M. koga je trenutno zatekla u susjednom dvorištu, da bi optuženi po dolasku u neposrednu blizinu V.V i oštećenog M.M. više puta, fizičkim nasrtanjem, pokušao da uhvati V.V. koju je oštećeni štitio svojim tijelom, pri tom govorio optuženom da ostavi djevojku na miru i da sutradan, po otrežnjenju sa njom razgovara, pa kako nije uspio u svojim nasrtajima, optuženi je napustio dvorište ostavljajući iza sebe djevojku i oštećenog, da bi iste večeri, oko ponoći, iznenada, optuženi iskočio iz mračnog dijela dvorišta, krenuo u pravcu V.V. koja je sjedila, uhvatio je u predjelu ramena povukao unazad, sve u namjeri da je fizički odvuče do njene kuće, da bi prisutni oštećeni M.M., u namjeri da je zaštiti, odgurnuo optuženog, nakon čega su se obojica pomjerili u mračni dio dvorišta gdje dolazi do njihovog medjusobnog naguravanja, kada je oštećeni M.M. šakom udario optuženog u predjelu glave, od kojeg udarca je optuženi posrnuo i pao na zemlju, u kom času se prema njemu sagnuo oštećeni M.M. sa namjerom da ga ponovo udari, pa kada je optuženi rekao: „Nemoj, dobro je“, oštećeni je to shvatio kao kraj sukoba, te uhvatio optuženog za lijevu ruku i ipodigao ga da ustane, govoreći optuženom: „Što ti je ovo trebalo“, a taj trenutak je optuženi iskoristio, te, držeći nož u ruci, zamahnuo u predjelu stomaka oštećenog, svjestan da ga ovakom radnjom može lišiti života i pristao je na to, zadajući oštećenom tri rane, i to probojnu ranu u predjelu lijeve strane trbušnog zida uslijed čega je došlo do oštećenja trbušne maramice i nakupljanja krvi u trbušnoj duplji, zbog koje povrede oštećeni nije umro samo zahvaljujući brzoj i adekvatnoj medicinskoj intervenciji, ubodnu ranu u predjelu ispod lijevog rebarnog luka i ubodnu ranu u predjelu ispod lijeve slabine, kada je, smatrajući da je oštećenom M.M. potrebna pomoć, prišao i prisutni D.D., nogom udario optuženog u tijelo, da bi optuženi, koristeći isti nož ubio D.D. u predjelu lijevog koljena i zadnje strane lijevog lakta i tako imao nanio laku tjelesnu povredu, da bi po izvršenju oba krivična djela optuženi sa nožem pobegao sa lica mjesta i skrivaо se od organa gonjenja sve do 00.00.20.- godine, kada je pronađen i lišen slobode.

Dakle, pokušao je drugog lišiti života i sredstvom podobnim da tijelo teško povrijedi drugog lako tjelesno povrijedio.

Oštećeni/svjedok M.M.: (...) Izjavio da je vidio nepoznatog muškarca koji trči za V.V. i djelovalo mu je da je taj muškarac nasilan prema V.V., imao je osjećaj da hoće da je tuče.

V.V. je bila rasčupana, na rukama u predjelu podlaktica imala je crvenilo, kao da ju je neko teglio, on je stao ispred optuženog koji je V.V. čupao, vukao za ruku i govorio joj da ide kući i rekao mu je „Odmakni se od nje“, međutim, optuženi ga nije gledao, već je pokušavao preko njega rukama i dalje da uhvati V.V. što je on sprečavao svojim tijelom. S obzirom na to da je optuženi nasrtao na V.V. iako ga je on ubjeđivao da to ne radi, u jednom momentu objema rukama odgurnuo ga je, optuženi se pomjerio unazad, ostao je na nogama, ali je i dalje govorio V.V. „Ajde kući, ajde kući“, ona mu je odgovorala da neće ići kući dok se on ne otrijezeni.

Odjednom se iz mraka iznenada pojavio optuženi, u čarapama, bez cipela, prišao je V.V. i R.R koje su sjedile i obje je srušio sa plastičnih stolica, na kojima su sjedile, uhvatio je V.V. u predio ramena i povukao unazad, u namjeri da je nasilno odvuče kući, što ona nije htjela da uradi, skočio je sa stolice i u namjeri da odbrani V.V. gurnuo je optuženog objema rukama u grudi, optuženi se zateturao unazad, došlo je do međusobnog guranja, on je udario šakom optuženog u predio glave, od tog udarca je optuženi posrnuo i pao na zemlju, pošao je da ga još jednom udari, ali je optuženi rekao, dok je ležao na leđima na zemlji, a on prema njemu u polusavijenom položaju, „Nemoj, nemoj, dobro je“, pomislio je da je kraj sukobu, pa ga je uhvatio za lijevu ruku i pomogao mu je da se podigne sa zemlje i pri tome mu je govorio „Što ti je ovo trebalo“. Kad se oštećeni pridigao osjetio je da ga je nešto ubolo, nije bio vidio čime je uboden, na sebi je imao majicu žute fluorescentne boje i plavi šorc. Vidio je da je prišao D.D. (oštećeni) koji je nogom udario optuženog, on je D.D. rekao „Odmakni se, ima nož“, nakon čega je čuo D.D. kako govorи „Posjekao je i mene u nogu i ruku“, a zatim je bio da je D.D. pao na zemlju.

Oštećeni svjedok D.D.: (...) Izjavio da su zatekli V.V. na licu mjesta, da je ona otišla kući da se presvuče i kroz pola sata se vratiла trčeći i govorеći „Tuče me, ubi me“, vrištala je, a iza nje je došao optuženi, pošao je prema V.V., pa je M.M. ustao i stao između njih dvoje govorеći „Jesi li lud, šta tučeš ženu“ nakon čega je optuženi otišao...

Svjedokinja V.V.: Svjedokinja je izjavila da je sa optuženim bila u ljubavnoj vezi, da je stanovala u svojoj kući i da je on povremeno dolazio kod nje, da nisu bili u vanbračnoj zajednici. Dana 00. 00. 20- godine došao je kod nje uveče oko 21 časova, bio je u vidno alkoholisanom stanju, u vezi su bili tri do četiri mjeseca, a i ranije ga je vidjala u alkoholisanom stanju. Nakon što je došao tako pijan rekla mu je da ide do komšinice, a on je rekao da ide i on do prijatelja. Izašao je iz kuće prije nje, a kada je pošla i ona prišao joj je i pitao je gdje je krenula, te joj je zaprijetio da će vidjeti šta će joj se desiti ako se ne vrati kući. Ona nije htjela to da uradi, on je pošao prema njoj, vukako je za ruke, za kosu i hvatao je za vrat i govorio joj je da se vrati kući. Istrgla se, istrčala iz dvorišta, čula je da trči za njom, trčala je prema dvorištu komšinice i tamo je zatekla M.M., D.D. i komšinicu S.... Vrištala je, pa su svi ustali, pošli su prema njoj, rekla im je da je optuženi goni, da ga se boji... Optuženi joj je prišao i govorio da pođe kući. Pošto nije htjela, uhvatio ju je u predjelu ramena i povukao, govorеći joj da ide kući...

Bilo je već oko 22 časa, sjedili su za stolom, optuženi ju je zvao pet do šest puta na mobilni telefon, nije mu se javila, a on joj je poslao SMS poruku da je sve u redu i da dođe kući. Nije

htjela otići, a oko 24 časa optuženi je došao na to mjesto, s leđa, iz mraka je istrčao. Svi su skočili...

Optuženi K.K. je izjavio da je sa V.V. živio u vanbračnoj zajednici od kraja januara 20-. godine do događaja, stanovali su iznajmljenoj kući kao podstanari, sa njenim djetetom....

Uveče oko 21 čas je došao kući, bio je malo popio, a V.V. je našao kod kuće. Spremala se da ide kod komšinice. On se tome usprotivio, ona je izašla vani, on je pošao za njom.... Zatekao je V.V. , rekao joj je da uđe u kući da razgovoraju vezano za odlazak na P., rekla je da neće da uđe, da hoće da ide kod komšinice, pa ju je on uhvatio rukama za kosu. Međutim, V.V je otišla, on je ušao u kuću istuširao se, a onda je otišao da je traži... Prišao je V.V. i pozvao je da ide kući, svi su govorili da je ostavi na miru, da je ne maltretira..

Odluka suda: Sud K.K oglašava krivim i utvrđuje za krivično djelo ubistvo u pokušaju kaznu zatvora od 2 godine, a za krivično djelo laka tjelesna povreda kaznu zatvora u trajanju od 4 mjeseca, pa primjenom odredbe člana 42, stav 2, tačka 2 Krivičnog zakona Republike Srpske osuđuje na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 2 (dvije) godine i 2 (dva) mjeseca.

Obrazloženje sudske odluke: Analizom iskaza naprijed navedenih svjedoka jasno proizlazi da je inkrimisanog dana došlo do verbalnog i fizičkog napada od strane optuženog na V.V, u dvorištu njene kuće, kada ju je optuženi čupao za kosu i prijetio da će je ubiti, nakon čega je ona u strahu za svoj tjelesni integritet pobjegla kod S. čija kuća se nalazi u komšiluku, da je tamo zatekla oštećenog M.M., pa, pošto ju je optuženi trčećim korakom sustizao, zatražila je pomoć, govorila je da će je ubiti, bila je rasčupana, imala je crvenilo po rukama, a kada je optuženi do nje dotrčao, M.M. je stao ispred nje da je zaštiti, a optuženi je ne obraćajući pažnju na M.M., nastavio da V.V. hvata rukama, govoreći joj da pođe sa njim kući. Svjedoci su potvrdili da se ponovo, oko ponoći, vratio, da je iznenada iskočio iz mračnog dijela dvorišta, da nije imao cipele na nogama, što znači da je htio neprimjetno da dođe do njih, pošao je prema V.V. koja je sjedila, pa kada ga je ugledala prepala se, vrissnula i pala, optuženi je došao do nje, uhvatio ju je u predjelu ramena i povukao govoreći joj da ide kući, dakle vukao je u namjeri da je odvuče do njene kuće.

Prilog 2.

OBRAZAC ZA PRIKUPLJANJE PODATAKA IZ SUDSKIH SPISA

Sud: _____

Broj krivičnog predmeta: _____

I MODALITET IZVRŠENJA KRIVIČNOG DELA

1) *Optužnica (datum podnošenja i kvalifikacija):*

2) *Vrijeme izvršenja (datum i vrijeme, iz optužnice):*

3) *Mjesto izvršenja:*

1. ruralno područje u mjestu stanovanja oštećene
2. ruralno područje van mesta stanovanja oštećene
3. urbano u mjestu stanovanja oštećene
4. urbano van mesta stanovanja oštećene
5. ostalo

4) *Prostor (mjesto) izvršenja:*

1. stan/kuća/dvorište, mjesto stanovanja oštećene
2. stan/kuća/dvorište, van mesta stanovanja oštećene
3. javno mjesto – zatvoreno (kafić/restoran/diskoteka)
4. javno mjesto – otvoreno (park/ulica/otvoren prostor)
5. radno mesto oštećene _____ (upisati)
7. drugo _____

8. nepoznato

5) Činjenični opis djela prema dispozitivu presude:

6) Motiv učinjenja djela (kratko navesti ukoliko ima u optužnici ili presudi):

7) Sredstvo i način izvršenja:

1. fizička sila

2. hladno oružje

3. vatreno oružje

4. eksplozivna sredstva

5. narkotici i otrovi

6. kiselina

7. spaljivanje

6. ostalo: _____

8) Ukoliko je sredstvo izvršenja vatreno oružje (ili eksplozivna sredstava), da li je:

1. službeno

2. legalno

3. nelegalno

4. nepoznato

9) Da li je bilo neposrednih svjedoka/očevidaca?

1. da

2. ne

10) Ukoliko je na pitanje 9) odgovoreno pozitivno. navesti ko su bila ta lica i da li su saslušana pred sudom? Ukoliko nisu, navesti razloge.

11) Posljedice djela (dovršen femicid):

1. smrtni ishod (na licu mjesta)
2. smrtni ishod (nakon ukazane ljekarske pomoći i/ili u toku liječenja)
3. smrtni ishod (drugo) _____

12. Posljedice djela kada je oštećena preživjela:

1. teška tjelesna povreda sa trajnim invaliditetom
2. teška tjelesna povreda
3. narušeno duševno zdravlje
4. ostalo _____

13) Veza između optuženog/osuđenog i oštećene:

1. suprug (brak)
2. vanbračna zajednica
3. bivši supružnik (bračni ili vanbračni)
4. supružnici u postupku razvoda (ili razdvojeni)
4. momak
5. bivši momak
6. drugo _____

14) Da li je oštećena u odnosu na optuženog/osuđenog krila ili negirala ranije nasilje? Ako jeste, navesti specifične podatke ako postoje.

15) Ako je žrtva ranije trpjela neki oblik nasilja od strane optuženog/osuđenog, da li je nasilje prijavljeno? Ako jeste, da li je vođen krivični postupak, za koje krivično djelo i kako je okončan?

16) Da li su prije učinjenja djela izrečene zaštitne mjere optuženom/osuđenom u odnosu na oštećenu i koje? (Npr., mjera zabrene prilaska počinica izrečena u postupku razvoda braka, udaljenje iz porodičnog domaćinstva, vođen prekršajni postupak)

II KARAKTERISTIKE OPTUŽENOG/OSUĐENOGL

17) Godine (starost):

1. 18–25
2. 25–35
3. 35–45
4. 45–55
5. 55–65
6. preko 65

18) Bračno stanje:

1. oženjen
2. živi u vanbračnoj zajednici
3. razveden
4. rastavljen
5. udovac
6. neoženjen/neudata
7. u toku je brakorazvodna parnica
8. nepoznato

19) Djeca

1. broj djece (zajedničke) sa oštećenom _____
2. broj djece iz ranijih/kasnijih brakova/veza _____
3. nepoznato ili nema

20) Zanimanje: _____

21) Obrazovanje:

1. nezavršena osnovna škola

2. osnovna škola
3. srednja škola
4. viša škola ili fakultet
5. magistratura ili doktorat

22) Zaposlenost

1. zaposlen (u mjestu prebivališta ili okolini)
2. zaposlen (na privremenom radu u inostranstvu)
2. nezaposlen
3. bavi se poljoprivredom
4. povremeno radi za nadnicu, sezonski poslovi
5. penzioner _____ (upisati ako postoje podaci o eventualnom ranom penzionisanju)
6. student
7. drugo _____

23) Ako je nezaposlen, da li postoje podaci da je nekada radio? Ako jeste, zbog čega je i kada prestao da radi? (Npr., dobio otkaz, dao otkaz i slično)

---

24) Prebivalište:

1. selo
2. grad
3. prigradsko naselje

25) Ranija osuđivanost:

1. da
2. ne
3. nepoznato

26) Ako je osuđivan, koliko puta i za koja krivična djela:

---

27) Služio vojsku:

1. da
2. ne
3. nepoznato

28) Učesnik rata:

1. da
2. ne
3. nepoznato

29) Ukoliko je učesnik rata da li je:

1. ratni vojni invalid
2. preživjeli logoraš/zarobljenik
3. nepoznato

30) Pokušaj samoubistva:

1. ne
2. da, prije izvršenja djela
3. da, nakon izvršenja djela
4. nepoznato

31) Odnos učinioca prema učinjenom djelu:

1. priznaje krivično djelo
2. prebacuje odgovornost na oštećenu (naljutila ga i/ili izazvala jer ga je ostavila, prevarila, odvela djecu i sl.)
3. krivi i sebe i oštećenu
3. događaj smatra nesrećnim slučajem

4. racionalizuje svoju odgovornost (konzumacijom alkohola, droga, prisustvom mentalne bolesti i sl.)
5. ne daje objašnjenje ili ga nema
6. osporava vezu da događajem
7. drugo_____

32) Psihijatrijsko-psihološkim vještačenjem utvrđeno:

1. Postojanje psihopatske strukture ličnosti
2. Poremećaj ličnosti
3. Prisustvo mentalne bolesti (navesti koje)_____
4. Alkoholizam
5. Zavisnost od psihoaktivnih susstanci
6. Simptomi PTSP-ja
7. drugo_____

33) Uračunljivost u vrijeme izvršenja krivičnog dela:

1. uračunljiv
2. smanjena uračunljivost ali ne i bitno
3. bitno smanjena uračunljivost
4. neuračunljiv
5. samoskrivljena neuračunljivost

34) Ukoliko je odgovor pod 3 ili 4 da li je optuženom izrečena mjera bezbjednosti i koja?

35) Alkoholisanost učinioca u vrijeme izvršenja krivičnog dela:

1. da (navesti stadij)_____
2. ne

36) U vrijeme izvršenja krivičnog djela učinilac je bio pod dejstvom droga:

1. da (navesti podatke utvrđene vještačenjem) _____

2. ne

III KARAKTERISTIKE OŠTEĆENE

37) Prebivalište:

1. selo
2. grad
3. prigradsko naselje

38) Godine (starost):

1. 18–25
2. 25–35
3. 35–45
4. 45–55
5. 55–65
6. preko 65

39) Bračno stanje:

1. udata
2. živi u vanbračnoj zajednici
3. razvedena
4. rastavljena
5. udovica
6. neudata
7. u toku je brakorazvodna parnica
8. nepoznato

40) Djeca

1.broj (zajedničke) djece sa optuženim/osuđenim: _____

2.broj djece iz ranijih/kasnijih brakova/veza_____

41) *Zanimanje:* _____

42) *Obrazovanje:*

1. nezavršena osnovna škola
2. osnovna škola
3. srednja škola
4. viša škola ili fakultet
5. magistratura ili doktorat

43) *Zaposlenost:*

1. zaposlena
2. nezaposlena/domaćica
3. nedavno ostala bez posla
4. senzonski poslovi
5. penzionerka
6. studentica
7. drugo _____

44) *Da li postoje podaci da je počinilac ranije žrtvu fizički, ili na drugi način, maltretirao ?*

45) *Ako postoje podaci o ranijim oblicima nasilja, da li se žrtva obraćala za pomoć (povjeravala se):*

1. ne
2. nema podataka o tome
3. svojim roditeljima, prijateljima, djeci
4. policiji
6. centru za socijalni rad
6. NVO

7. psiholog i(ili) psihijatar

8. ljekar

9. drugo _____

46) Da li postoje podaci da je žrtva bolovala od neke bolesti? Koje?

47) Da li postoje podaci da je žrtva imala problema sa mentalnim zdravljem ili sa zavisnošću?
Navesti specifične podatke ako su dostupni.

48) Ukoliko je oštećena u vezi sa nasiljem bila korisnik usluga neke od navedenih ustanova označiti kojih:

1. CSR

2. CMZ/Psihijatrijske ustanove

3. NVO/Sigurna kuća

4. Ostalo _____

IV TOK, TRAJANJE I KARAKTERISTIKE KRIVIČNOG POSTUPKA

49) Datum početka glavnog pretresa:

50) Datum izricanja prvostepene presude:

51) Ukoliko je postignut sporazum navesti datum:

52) Datum izricanja pravosnažne presude:

53) Da li je optuženom određen pritvor? Ukoliko jeste, koliko je trajao?

54) Ako nije određen pritvor da li je izrečena neka mjera zabrane i koja?

---

55) Da li je preživjela žrtva svjedočila na glavnom pretresu? Ako jeste da li su dodjeljene mjere zaštite?*

56) Da li je oštećenoj dosuđen imovinko-pravni zahtjev u toku krivičnog postupka?

1. da

2. ne

57) Da li je na glavnom pretresu svjedočilo maloljetno lice? Ako jeste, da li su dodijeljene mjere zaštite? Navesti u kakvoj vezi je maloljetno lice sa optuženim i (ili) oštećenom.*³⁸

---

58) Sudsko-medicinsko veštačenje o stepenu povreda i (ili) uzroku smrti:

59) Psihijatrijsko-psihološko vještačenje žrtve (kratak prikaz mišljenja):

60) Da li se razlikuje kvalifikacija djela u optužnici i presudi:

61) Kvalifikacija djela u presudi (ako je različita u odnosu na optužnicu):

62) Odluka suda:

63) Otežavajuće okolnosti:

64) Olakšavajuće okolnosti:

65) Vrsta i visina kazne _____

66) Da li izjavljena žalba na presudu? Ako jeste, navesti žalbeni osnov.

67) Odluka drugostepenog suda po žalbi:

---

³⁸ Zakon o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku Republike Srpske; Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku.